efendisiz

AYLIK POLİTİK DERGİ

ARALIK '88

KDV DAHİL 1500 T.L

CEZAEVLERİNE KARŞI DAYANIŞMA!

EKİM "DEVRİMİ" VE GORBAÇOV "GERÇEĞİ"

HAYMARKET OLAYI VE 1 MAYIS

TAHAKKÜM VE EKONOMİ

AET VE ÖZGÜRLEŞME

İLERLEME EMPERYALİZM VE DEVRİM

İÇİNDEKİLER

Özerk Yayıncılık adına sahibi ve yazı işleri müdürü: Ufuk ÖZCAN

Yönetim Yeri: Piyerloti Cad. Silâhtar Mektebi Sok.
Ahmet Bostancı Han No: 11/7
Çemberlitaş / İSTANBUL

Yazışma Ufuk Özcan, P.K. 953 34437 Sirkeci / İSTANBUL

Dizgi: Ahtapot

Basım: Gülen Ofset

Dağıtım: Yaygın Dağıtım

Aralık'88

BİR LOKMA, BİR HIRKA

"Çevik bahrî olmak gerek
Bir denize dalmak gerek
Bir gevher çıkarmak gerek
Sarraf onu bilmez ola"

Yunus Emre

Kemal DEMİR

Yaklaşık bir on sene önce, diğer birçokları gibi, "cennetim" bir bolluk cennetiydiAslında öyle kendim için bir bolluk falan aradığım yoktu. Çok az şey yetiyordu bana. Aç kalmamak, birkaç kitap, kışın kalın, yazın ince birkaç giysi vb. Ama iş başkalarına gelince, yani şu "en yüce değer" olan emeği temsil edenlere gelince işler değişiveriyordu. Onların bir "temsilcisi" olarak onlar için herşeyi istiyordum. Evet herşeyi.

Ne miydi bu herşey? Nasıl köleler için "iyi yaşam" kölecinin yaşamı örnek alınarak tasarlanıyorsa, benim için de öyleydi. Proletarya burjuvazinin sahip olduğu, olabildiği herşeye sahip olmalıydı. Bunu çoktan "hak etmişti". Otomobilleri, lüks gemilerle yapılan (hele kamarotlar güzel kızlarsa) denizaşırı seyahatleri, bir süpermarkette görülebilen herşey, otomatik çamaşır-bulaşık makineleri, hatta hatta (burda gülmeyin) robot uşaklar! Ama doğru söyleyin, kaç kişi robot uşakları ya da başka bir deyişle robot proleterleri düşünmekten kendini alabilmiştir?

"Bir lokma, bir hırka", bu deyiş, uyuşukluk ve kaderciliğin simgesiydi. "Kendileri yesin içsinler, proletarya bunlarla mı yetinsin?" Kökeni çok eskilere uzanan bu deyiş, burjuvazinin ideolojik dışa vurumuydu sanki. Bu deyiş sömürülen ve ezilen kitleleri uyuşukluk içinde durumlarını kabullenişe götüren ve bir de bin yıllık bir kültürden destek aldığı için son derece güçlü bir burjuva sloganıydı. Acaba öyle miydi? Acaba öyle mi?

Şüphesiz bu durumun kolay anlaşılır yanları var. "Geri" fakat diğer "geri" ülkelere göre göreceli olarak batılılaşmış bir ülkenin devrimcileri olarak bu konumda olmamız anlaşılabilir bir şey. Ülkede binlerce ve milyonlarca insan en basit yaşam araçlarından yoksunken, bulgur, tarhana, soğan ve ekmekle "beslenirken", farelerin cirit attığı "evlerde" yaşarken, bunca "acil" sorun varken, nasıl olurdu da bu sorunları görmezden gelirdik? Batılı eğitim tezgahından geçirilmiş bir kuşak olarak bu sorunların çözümünü sanayileşmede, makineli tarımda, "disiplinli bir planlamada", rasyonel bir ekonomi yönetiminde, kısacası, bu sorunlarını büyük ölçüde çözmüş olan "ileri" batı ülkelerinde bulduk. Bazan sosyalistliğimize yediremeyip bu kapitalist ülkeleri örnek olarak veremediğimiz için, sanayileşmiş, "ileri" sosyalist ülkeleri örnek verirdik. Ama mantık aynı mantıktı. O günlerde çok söylenirdi (hala söyleniyor ya), "SSCB'de kişi başına demir üretimi şu kadar kilo", "elektrik üretimi şu kadar kilovat", "herkese sırayla araba veriyorlar", "insanların renkli TV'leri var". Bu rakamlar ne kadar yükselir ve ABD'ye ne kadar yaklaşırsa sosyalizmin başarısı o kadar kanıtlanmış olurdu. Düşmanlarımızın elinde ne kadar çok 'şey' varsa bizde de o kadar çok olmalıydı. Sosyalizmin kapitalizmden aşağı kalır bir yanı mı vardı? Acaba sosyalizm, kapitalizmin en gelişmiş, hani şu reklâm terimiyle "süper" bir cinsi miydi?

"Kurtuluş" böyle tasarlandığında, üstelik kendileri "bu dünyanın nimetlerinden vazgeçmiş" devrimciler, "kitlelerin" karşısına heybelerindeki cicilerle çıkıyorlardı. "SSCB'de şunlar var, hayır Çin'de daha çok, bizi destekleyin, bizim düzenimizde herşeyi bulacaksınız", İnsan kendisini böyle bir ortamda rahatlıkla müzayede'de sanabilir. Gecekondu mahallelerine gidilir, "kitle çalışması" yapılacaktır. Briketler alınır, yerler düzeltilir, gecekondular yapılır, yıkımlara karşı direnilir, "halkımızın" konut sorunu (bir ölçüde de olsa) çözülür, eee sonraaa? Sonrası mahalle oturur, artık yıkım tehlikesi filan da kalmamıştır, "halkımızın" arsa spekülasyonları, çit ve bahçe kavgaları başlar, devrimciler artık pek te istenmeyen kişiler olmaya başlarlar. Onlar yüzünden mahallede "rahat ve huzur" kalmamıştır. Başka bir yerde o coşturucu sözcük dile gelir, "Grev!", "Hakkımızı söke söke alırız!" haydi işbaşına. Devrimciler fabrika önlerine, grev fonlarına katkı, faşistlere karşı savunma, "kardeş, bacı", sonra devrimcilerin de katkısıyla "zafer!" %100 zam. Davullar zurnalar! Grev bitti artık devrimcilerin de işi bitti, evli evine köylü köyüne. Eylül sonrasında asılan "proleter" var mıydı? Neredeydi o "temsil" edilen proleterya? Hangi olayda sesini duyurdu, neredeydi? Hiç şaşırmayalım baylar, istenilen ve devrimcilerin de ona önerdiği yerdeydi. Maddi çıkarlarının, renkli TV'lerinin, otomobillerin peşindeydi, ithal mallar mağazası vitrinlerine burunlarını yapıştırıyorlardı. Milli piyango biletleri alıyor, sportoto ve atyarışı oynuyor, köşe dönmeye çalışıyorlardı ve

Bahrî: Bir çeşit deniz kuşu.

"iyi yaşam" düşleri onlara önerilenden pek farklı değildi.

Öyleyse şu "iyi yaşam" kavramına biraz daha yakından bakmakta yarar var.

"Teknoloji savunusunun temel taşlarından birini oluşturan 'iyi yaşam' terimi eski Yunan'a, Aristo'ya kadar uzanıyor. Fakat terim Helenik kökenleriyle çok farklı anlamlar taşıyor bugün. Günümüzün maddi olarak etkin yaşam anlayışıyla gerek eski Yunan, gerekse ondan etkilenen anlayışlar arasında tekniğebakıştan kaynaklanıyor bu farklar. Modern anlayışa göre teknik, yararlı bir nesneyi üretmek için gerekli hammaddeleri, aletleri makineleri ve diğer buluşları bir araya getirmek sorunu sadece... Fakat 'eski' anlayışta bu böyle değil, teknik; bu basit sözcük, çok daha karmaşık bir anlamasahip. Terim bu anlayışta toplumsal ve ahlaki bir bağlama oturuyor ve Aristo'nun cümleleri ile sorun sadece bir kullanım değerinin "nasıl" üretildiği değil ama aynı zamanda niçin üretildiği sorunu... Eski teknik kavramı, burada, tekniğin amacının "iyi yaşam" kavramıyla, ancak gelişmiş bir özne olarak üreticiyi kapsadığında bir anlamı olduğunu vurguluyor." (KARA, Sayı: 1, Teknoloji Üzerine Birkaç Söz)

Oysa günümüzde "üretici"nin özne olma özelliği mumla aranacak kadar azalmıştır. Yaşamdan "üretimi" koparan statükonun mantığı, üretimi bir "zorunluluk alanı" olarak tanımlamaya yönelmiştir. Tahakkümün üretiminde zorunlu olarak bir angarya olan üretim, bir tasarım olarak mümkün bütün "üretim" anlayışına mal edilmeye çalışılmıştır. Üretim artık kurtulunması gereken bir kötülüktür. "Boş zaman" gibi bir kavramın günümüzde böyle sık kullanılışının nedeni de budur. "Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?" Yaşam üretim ve üretim dışı olmak üzere ikiye bölünmüş bunlardan biri zorunluluk biri de "özgürlük" alanı olarak tanımlanmıştır.

Oysa yaşamı böyle tasarlayan bir yaşam anlayışının sorunu niteliklerle değil, niceliklerledir. O zaman cevap kendiğilinden gelir. "Özgürlük alanı" tüketim alanıdır. Hıncınızı alırcasına tüketeceksiniz artık. Hafta sonu, "aradığınız bu kapağın altındadır", "biraz alışverişe çıkalım", balık avı meraklılarına makineli oltalar, TV renkli de seyredilir, dağlarda bayırlarda özgür bir at gibi dolaşan otomobil ve tabi lastik ve tabi motor yağı reklamları. Birkaç kilo, birkaç metre, ölçülebilir bir "özgürlük". O kadar ölçülebilir ki artık klişeleşmiş bir sorudur "hafta sonu ne yaptın?", "tatilde ne yaptın?". Vereceğiniz cevaplar adeta şaşmaz metrik ölçüler gibidir. Karşınızdaki bu cevaplardan "ne kadar özgürlük tükettiğinizi" anlayabilir. Bu sorunlara örneğin "düşündüm", "sevdim", "yıldızlara baktım" gibi cevaplar verilemez. Verilse de bir anlamı yoktur zaten.

Statükonun herkese malettiği bu üretim-tüketim, zorunluluk-özgürlük anlayışı, insanlarca ve bu arada devrimci akımlarca da handiyse "üretim"in mümkün tek biçimiymişcesine görülür. Bu noktada en "devrimciler" günün birinde üretim-zorunluluk alanını robotlara terk edip insanların "rahat" edeceğini ileri sürerler. 13. yüzyılda bir ayakkabı, bir keman, bir fırın, bir kaşık, bir dokuma ustasına zanaatını yasaklasanız, o ustayı öldürmüş kadar olurdunuz. Üretim de herşey kadar hayatın kopmaz bir parçasıdır çünkü. Ürüne ustanın "ölçülebilir soyut toplumsal emek gücü" değil "göznuru" akmıştır. Ürün onun ahlakının, estetiğinin, tüm yaşamının bir yaratımıdır çünkü. Ama gidip, "bana, senin verdiğin sürenin yarısında bir değil beş ayakkabı yap, sana istediğin paranın on mislini vereyim" derseniz eğer, kovulursunuz. Usta o sürede yetiştirmeyeceğinden değil, kendi istediği gibi yapamayağından, ona bir yaratım olarak, kendi içsel zenginliğinin bir parçası olarak bakamayacağından reddedecektir sizi. Bir lokma, bir hırka, diyecektir size. Üretim onun özgünlüğü ve özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Günümüz toplumuna nicelikler toplumu dedik. Yani ölçülebilir değerler toplumu. Tabii ki bu ölçülebilir değerler peşinde koşan insanların toplumu demektir. Ama bir toplumun devrimcileri de bu değerler peşinde koşuyorsa durum vahim demektir. Çünkü, bu devrimcilerin içinde bulundukları "ilerleme" mantığı toplumu bütün veçheleriyle sorgulamaktan, onları men etmektedir. Son yüzyılın bütün devrimlerinin geri düşmesinin nedenlerinden biridir bu. Ufkumuzun son noktası ABD ya da SSCB gibi "ileri" ülkeler ise ve kalkış noktanıza "halkınıza" bu ülkelerin kendi "halklarına" sağladığı refahı sağlamayı koymuşsanız, insan türü her bakımdan tehlikede demektir. Artık "düşmanlarınız" olan "burjuvalara" benzemekten hiç bir şey alıkoyamaz sizi. Kapıdan atarsınız, bacadan girerler.

"Kuzey Amerika halkı, adam başına Asya halkından aşağı yukarı beş kat fazla besin alır. Amerikan kadınlarının makyajları için her yıl harcadıkları para, yeni kurulan Afrika devletleri bütçelerinin toplamından daha çoktur.
Bolluğun kötü yanı, insanları ortak kader birliğinden, ortak denemelerden ve karşılıklı dostluklardan yoksun bırakmasıdır. Bu bolluk, bir bakıma, insanların doğuştan büyük insan ailesinin üyesi olmak haklarını otomatik şekilde engellemektedir"
(Arnold Toynbee)

Bu nicelikler toplumu, üretimden insan ihtiyaçlarını karşılamayı değil fakat **ihtiyaç üretmeyi,** bizi kendisine bağlayan zincirler halinde ihtiyaçlar üretmeyi anlamaktadır. Bir bağlamada maddi diye adlandırdıklarımızla manevi olarak adlandırdıklarımız arasında kurulmuş estetik ve özgür bir denge olarak tanımlayabileceğimiz ahlak, ölçülebilir değerler arasında yitip gitmektedir.

Ekonomi, maddi üretim sürecine, tahakkümün, onu yaşamın diğer düzlemlerinden ayırarak verdiği ad olduğu için tahakkümün dizgelerine göre tasarlanmış ve kurulmuştur. Bu nedenle onun çarkları tahakkümün çarklarıyla genelde büyük bir uyum içinde işlemektedir. Bu haliyle insanlar bırakın ihtiyaçlarının neler olduğuna karar vermeyi, onların nasıl üretileceğine karar vermeyi, aksine ekonominin yarattığı yeni ihtiyaçlarla, tahakküm dizgesine gün be gün kopmaz zincirlerle bağlanmaktadır. Politik planda tamamen erksizleştirilmiş insanlar, öte yandan da ekonomiyi "kendi kuralları olan" bir alan olarak tasarladıklarından onun karşısında da hepten erksizleştirilmişlerdir. Bu noktadan sonra uçak gemileri, tanklar, füzeler, astragan kürkler, otomobiller, televizyonlar ihtiyaç haline gelir ve tabii böyle olunca bütün bir tahakküm-ekonomi zincirinin köleleri durumuna dönüşen insanlar çıkar ortaya. Ve bir devrimci kadar ciddi ciddi liberterlere "Siz **iktidara?** (soru işareti benim) gelince, merkeziyetçi olmadan demiryollarını nasıl yöneteceksiniz" (Troçki) diye sorar, başka biri kalkar "Otorite olmadan fabrika yönetilir mi?" (Engels) diye sorar.

Ama bazı sorular hiç sorulmaz. Bırakalım kitle yok etme araçlarını, eğer tahakkümsüz bir dünya istiyorsak uçak gemilerine, nükleer füzelere, kimyasa silahlara ihtiyacımız olmayacağı açık. Çünkü bu aletler, yine de beyni fazlaca resmi ideolojilere doldurulmamış bireyler tarafından çoğunlukla "ihtiyaç" listesinde görülmeyebilir. Ama biz kendi varlıklarının meşruluğunu, çevrelerinde yarattıkları "yararlılık" mitosunun zırhıyla sağlayan hırdavatlara bakalım. Otomobil. Ne kadar hızlı ulaşım sağlayan bir araç değil mi? Peki biz kapitalizmin her türünün gereksindiği kadar bir hıza gereksinme duyacak mıyız? Otomobilin, otobüsün, kitle taşımacılığının (yani bu büyük üretim ve savaş aracının) tarihin çöplüğüne atılmasıyla birlikte, ne kadar çok hırdavatın kendilerini aynı çöplükte bulacakları hiç düşünüldü mü? Televizyon. "İletişim" aracı değil mi? Ekranda donmuş bir "iletişim". TRT, BBC, ZDF gibi tekelleri bir yana bırakalım, onların bizi ileştirmediği yine oldukça açık. Ama yapısı gereği TV ve ona bağlı olan bütün bir ağ merkezi olmak zorundadır. Bu durumda ise hiçbir zaman o "birilerinin" iletişim seçeneklerinin dışına çıkamıyacağız demektir.

Işin daha başka bir yanına yönelelim. Bugün dünya nüfusunun önemli bir kesimi kendi ekmeklerini dahi yapabilmekten acizdir. Yapabilmekten diyorum alabilmekten değil. Bundan yüz yıl önce dünya nüfusunda kendi elbiselerini dikebilenlerin oranı bugünküne oranla ne durumdadır acaba? Ama bu soruya cevap "kolaylık" değil mi? Yani büyük konfeksiyon ve ekmek fabrikaları varken ne gerek var diye sorulacaktır değil mi? Onlara ve onların çıkardığı her modaya para yetiştirmek, "olağanüstü" dönemlerde ekmek karnesiyle fırın önlerinde kuyruklar oluşturup birbirimizle dövüşmek ve bizi ayırması için polis çağırmak daha "kolay" değil mi? Çok değil belki bundan 50 sene sonra -eğer herşey böyle devam ederse- dünya nüfusunun önemli birkesimi yemek yapmayı unutacak, unutmasa bile hammaddelere ulaşamayacak -çünkü onlar hazır yemek sektörünün fabrika ve mağzalarına toptan ulaştırılacak- tek bir fabrikanın denetimini elinde tutan, milyonlarca insanın beslenmesini ya da beslenmemesini yönlendirecek. Nasıl bugün aydınlanmamız tek bir şaltere bağlıysa. Nasıl İstanbul'da 8 milyon insanınsuyu bir ya da iki pompaya bağlıysa. "Kolaylık" bize o kadar çok şey kaybettiriyor ki, bunu ancak hizadan çıkmaya başlayınca anlayabiliyoruz.

Toplumsal düzen bir dizgeye göre örgütlendiği zaman, başka bir dizgeye geçmesi son derece zordur ve düzeninbütün halkaları biribirini gerekser. Aydınlanmamızı, gece ışık sağlayabilmemizi koskoca bir ağa bağımlı kılmışsak, o ağın hiç bir yerinde bir aksamaya tahammülümüz yoktur. Oysa gece karanlıkta kalmamanın binbir yolu vardır ve düşünürsek belki bir o kadarını daha biz buluruz. Üstelik bunları sağlamamız için hiç te o koskoca teknoloji ağlan gerekmeyebilir. Ama bugün bu "kolay"dır. "Kolay" olduğu için de bırakırız yaparlar, bırakırız çiğnerler. Hayatın birçok "nimeti" için böyledir bu durum. Kendi seçimimizle belirlemediğimiz, belirleyemediğimiz, binlerce günümüz "ihtiyacı," bizi günümüzhayat tarzına sıkı sıkıya bağlamaktadır. Statüko "bir lokma, bir hırka" denildiğinde güç kazanmaz, aksine o zaman hırdavatlar üzerine kurulu düzeni sarsılacaktır.

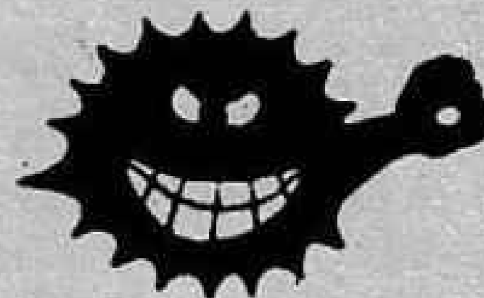
"Bir lokma, bir hırka" seçilmiş bir durumu yansıtan bir deyiştir. "Azıcık aşım, ağrısız başım" deyişinin tam da zıddı olarak aktif bir seçime gönderme yapmakta, birey tarafından bilinçli olarak yapılan bir sadelik tercihini vurgulamaktadır. Bu deyiş "ağrısız bir baş" istememekte, aksine seçebilme özgürlüğünü geliştirebilmek amacıyla, kendisine sunulan "biyolojik yaşamı" devam ettirebilme seçeneklerinin birçoğunu bilinçli olarak bir kenara itip, onların egemenlik alanını daraltmaya çalışmakta, "ağrılı" bir seçim için seçebilme gücünü elinde tutmaya çalışmaktadır. Bunu yapabilen, bu tercihe yönelebilen birey, **varolan** yaşamla -ki o gerçekten "maddi" temellidir- bağlarını azaltabilmekte ve kendi tasarımında oluşturduğu varolmayan ama "gerçek" yaşamıyla son derece kopmaz bağlar kurabilmektedir.

Bu kolay mıdır? Günümüzde "pratik" bir değeri var mıdır? Birinci soruya hayır derken, ikincisine evet diyorum. Kolay değildir şüphesiz. Ama vitrinlere burun yapıştırmaktan, ağız sulanmasından, kuyruklarda birbirimizi itiştirmekten, para, para, para uğruna birbirimizin üzerine basmaktan, bütün seçebilme olanaklarımızı reklamcıların, haber ajanslarının, basın tekellerinin, sanayi tekellerinin, sanatçıların, bilimicilerin, bütün ölçülebilir değer üreticilerinin ellerine bırakmaktan daha mı zordur?

"Pratik" değere gelince... Bu olayın iki yüzü vardır. Bireysel olan, bir ölçüde kendi kendimize kurabileceğimiz bir dengedir. Sahip olduklarımızın ne kadarını yitirirsek hala yaşama gücümüzü koruyabiliriz? Birşeyleri elde edebilmek için kendimizi **ne kadar** ve **nereye kadar** satabiliriz? Aslında "kendimiz" kavramı, bu sorulara verilecek cevaplarla tanım bulabilecek bir kavramdır. "...güzel olan ne mahrum edilmek, ne de kendini mahrum etmektir, ama mahrumlu duymamaktır." (Henri Bergson, Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, s.76). Bir devrimciyi yalnızlığında, tekliğinde, ayakta tutacak ya da yıkacak cevaplardır, bu sorulara verilecek cevaplar.

"Pratik" değerin ikinci yüzü toplumsal olandır. Toplumsal bir tavır alışın "mallar" üzerine geliştireceği tavırlar, özgürlük mücadelesinin en önemli silahlarından biri haline gelebilir. Aynı zamanda bunlar toplumsal tavır alışın, tasarladığı yaşama yapılacak "yapıcı" göndermelerdir. Bu düzen ölçülebilir değerler düzenidir dedik. Bu tarz değerlere mümkün olduğunca duyarsız bir toplumsal tavır alış yaratmak, bu tavır alışın, düzenin üretebileceği değerlerle sarsılmasını, bölünmesini, giderek parçalanmasını önlemenin en sağlam yoludur. Özgürlük mücadelesi toplumsal boyutlar kazandıkça geliştirebileceği, hırdavatları reddetme ve sadelik kazanma çabası toplumsal etkileri olabilecek boyutlara kavuşturabilir ve kökten bir sorgulamanın yollarını açabilir. Unutulmasın, düzen sadece bize az ücret vermekle değil, bizi "maddi" bir sefalet içinde tutmakla değil, bize sattığı mallarla, hayallerini sattığı, mal ve onları kullanım biçimleriyle, onları elde etmek için giriştiğimiz sefil çabalarla bizi "manevi" ve yaratıcılık açısından da "maddi" bir sefalet içinde tutarak yaşamaktadır. Eğer toplumsal devrimciler, tahakküme karşı giriştikleri mücadelede "kapitalist" düzenin sağladığı bütün hırdavat "nimetlerini" proleteryaya önererek atın önüne bir tutam saman tutmaktan öteye geçemeyecek ve "size de otomobil, size de video, size de onların sahip olduğu herşey" diyecekse, böylesi bir "devrimci" projeyi ortasından çatlatmaya, tek bir yılbaşı piyangosu ve onun yarattığı çok daha "gerçekçi" hayaller yetecektir.

"Uykusuzluk? Nedenini söyleyebilirim! Nasıl yaşıyorsun? Çarşıda şöyle bir dolaşıyor ve yorgun dönüyorsun. Sonra güzel ılık bir banyo yapıyorsun. Canın istediği zaman yemek yiyorsun. Uyku? Senin hayatın bir uyku." (Aktarsan Lewis Mumford; "Tarihte Şehir", s.191)

CEZAEVLERİNE KARŞI TOPLUMSAL DAYANIŞMA

Oğuz Han

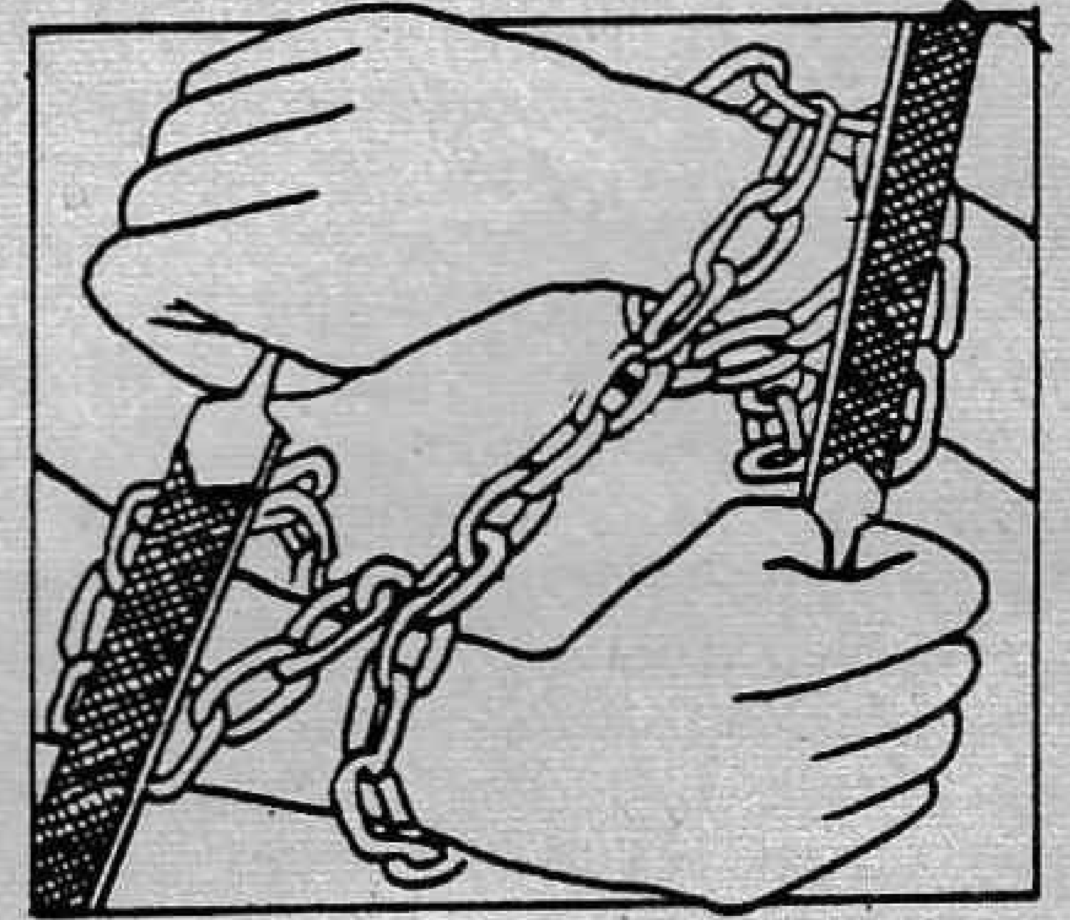
12 Eylül'le birlikte toplumsal muhalefetin konumlanışı bir çok açıdan değişime uğradı. Mücadele verilen mekanlardan mücadelenin biçimine kadar bir çok şey değişti. "Dışarıda" kalan insanların "şaşkın ördek' gibi donakaldıkları bir ortamdı bu. "Dışarıda" kalmanın bir paranoya unsuru haline geldiği ve insanların biraz da zorunlu olarak pasif bir telaş içine düştüğü bu ortamda "içerdekiler" daha mücadeleci bir tavır sergiliyorlardı. "İçerde" kalanların "dışarıda" olacak gelişmelerden daha bir umutlu olmaları beklenebilecek bir durumken; bunun tam tersi olmuştu ve herkes mücadelenin yeni kalelerinin cezaevi olduğu konusunda hemfikir olma eğilimi göstermeye başlamıştı."İçerdekilerin" içeri düşme tehlikesi olmadığından daha rahat olduklarını düşünmek de olası ve nitekim bu da yaygın bir düşünüş tarzıydı, ancak bu dışardakilerin bir çok ayıbını örtmeye yeter görünmüyor. Kaldı ki Eylül sonrasında, anti faşist mücadeleyle sınırlanmış perspektiflerin yeni koşullara cevap vermesi beklenemezdi.

İdeolojilerine ve bunun ışığında oluşturdukları tarzlarına karşı eleştirimizi saklı tutarak, bu insanların devrimci coşkularını da görmek gerekir. İfadeler, burada herşeyden önce sıcak pratiğin kendine özgü yarattığı duygusal bir tarzla biçimleniyor. Bunun başkaca yolu da yok gibi. Ortada devrimci bir ruh var, bunun yönlendiriliş tarzı her zaman eleştireceğimiz bir şey. İnsanlar yoğun, meşakkatli bir mücadele içinde mantık adamından çok eyleyen, coşkusuyla tavır alan durumundadırlar. Bu nedenledir ki burada olan kendini daha çok bu ruha teslim edecektir. İşte bu ruh desteklenmeli ve paylaşılmalıdır. Burada daha bilimsel oldğunu iddia edenleri anmadan geçmek olmaz. Aralarındaki fark o ruhun terbiye edilmesi gibi, aslında çok önemli ayrımlara varan bir farktır. Devrimci bir ruh ancak kendine özgü, uyum içinde olabileceği bir dizgeye oturabilirse yaşar. Aksi durumda bir bürokratın, emir komuta zincirinde ruhsuzlaşan, kendine verilmiş görevleri olan paramiliter bir yapılanmanın neferi gibi şeyleşmiş insanlar olurlar.

Ülkemiz gerçekten başka ülkelerle kıyas kabul etmez farklı bir insan yığınına sahiptir. ABD seçimlerini TV'den verirken TV'nin ABD'deki işlevinden ağız dolusu söz ettiler ve halkın gündemini belirlediğinden dem vurdular, sanki bu ülkede gündem, yukarıdan (TV vs.) ya da insanların kendi yaşam pratiklerinin dışından gelmiyormuş gibi. Filistin ya da dünyanın başkaca yerlerinde baskıya maruz kalan insanların mücadelesini desteklediğini belirtmek -o da herkes anasının dizinini dibinde olursa -meşru bir zemine oturabilirken, Türkiye'deki baskılara karşı tavır almak ya da bırakın tavır almayı üstüne laf söylemek bile çekinilmesi gereken bir şey oluyor. İnsanlar otoritenin de hakkı yenemez desteğini alarak kafalarını midelerine hapsetmiş, dillerini de buna uyumlu bir şekilde terbiye etmişler.

Naim halterini Türk milleti için kaldırmış aman efendim bu ne lütuf. Naim'in bağırsaklarıyla yakınen ilgilenen halkımız, yanı başında kafası yarılan, cezaevlerinde işkence gören, sesini duyurabilmek için bedenlerinden başka eylem aracı kalmayan, tesadüfen kendi çocuğu olmayan insanlara karşı rezil bir ilgisizliğin içinde yaşıyorlar. Kaplumbağacı, kedici ve bilimum haşereseverleri bu özel çabalarından dolayı kutlamak lazım. Herhalde onlara insanlara kediler aracılığıyla işkence yapıldığı söylense "zavallı hayvanlar" deyip, yürüyüşe geçerler. Sizi zavallı zararsız muhalifler.

Yıllardır işkencelerden, cezaevlerindeki baskılardan söz edilir ve cezaevlerinde ölümlerle sonuçlanan direnişler yaşanır. Bu yakın zamana kadar bunların duyulması bile zordu, kulaktan kulağa ulaşan haberlerdi. Artık her tür basının "konu edindiği" bir niteliğe de büründü. Ama hep dar bir çevrenin gündemine girdi ve bir şeyler yapılmaya çalışıldı, vatandaş o kadar "'sade" ki bunu kafasında sorun bile etmemiş görünüyor. Ta ki, bir yakınının başına gelene dek Cezaevini, polisi vs. kafasında öyle içselleştirmiş ki onun kafasının dışındaki gerçekliğini fark edemiyor. Oysa tüm günlük yaşantısını içselleştirdiği ya da içselleştiril diği korkulu inanca göre sürdürüyor.

Ha... onlar suçlu mu? Onlar suçlu da siz zeytinyağı mısınız? Eğer suç diye bir kavramla akıl yürütürsek onların orada olmasından, orada kalmasından ve gelecekte de birilerinin kalacağı oralarının olmasından dolayı herkes suçludur. Varlığımızın bilincine vardıktan sonra genel suç payından üstümüze düşeni almaya başlıyoruz ve suçun yok edilmesine çalıştıkça suçsuzlaşıyoruz.

Tahakkümün en çarpıcı biçimde cisimleştiği ve hiç bir zaman "insanca bir yaşama" mekan olamıyacak cezaevlerinde insan bilinci, varlığını korumak için en seçeneksiz ve zorbaca koşullarda bile karşı koyuş tarzları geliştiriyor.

Cezaevlerindeki direnişler kesintisiz bir süreç izliyor, bunun en son örneği de geçtiğimiz günlerde başlayan açlık grevleri ki tüm ülkedeki cezaevlerine yansıdı. Binlerce insan sesini duyurabilmek için kendini ölüme giden birsürece bırakıyor. Çocukları için tüm ümit kırıntılarını deneyen insanlar demokratik usüllerle joplanıyor, gözaltına alınıyor vs vs.

Cezaevleri konusunda tavır alırken orayı onaylama mantığına sıkışmamak gerekir. Çünkü olayın boyutu ve önemi yalnızca cezaevlerinin bugünkü şartları ve onun düzeltilmesinden değil onun kendi varlığından gelmektedir. Bugünkü şartları anti-demokratik bulup karşı koymak, içinde konforlu cezaevlerinin olumlanması eğilimini barındırır: yani demokratik cezaevi!

Varolan durumun olumsuzlanması olarak belli tepkiler geliştirilir ve karşılığında kazanımlarda elde edilebilir. Ancak hapishaneleri "doğal" kurumlarmış gibi kabullenip onun evrimini, daha iyi şartlara kavuşturulmasını doğrudan talep etmek ancak onu zorunlu kılan kurumlar ve durumları da aynı mantık dizgesinde düşünmekten ileri gelen bir "yanılsamadır". İçinde tahakkümü barındıran toplumsal bir sistemde nasıl onun varlığını sürdürmesi için gerekli kolluk kuvvetleri, ceza yasaları vs. varsa hapishaneleri de olacaktır, işkence usülleri de geliştirilecektir. Şu olmasın bu olsun diye aralarında seçme yapılamaz. Biri hepsini zorunlu kılan işlevsel bir bütünlüktür bu. Hahpishanelerin insancalaştırılması değil, insanlığın hapishanesizleştirilmesi hedeflenmelidir. Buradan çıkara k bugün sevk zincirinden tektip elbisesine kadar karşı çıkalan hapishaneler bu perspektifle sürekli gündemde olmalıdır. Cezaevlerindeki direnişler desteklenirken güncel kazanımlar içinde kalmadan onu var eden tüm toplumsal koşulların radikal bir dönüşümü hedefiyle birlikte tavır almak gerekir.

BOŞALSIN ZİNDANLAR! YAŞASIN ÖZGÜRLÜK!

"DEVRİMCİ İNSAN GUSTAV LANDAUER"

Hazırlayan: Hakan Hızlı

Alman liberteri Gustav Landauer, yazar, yayıncı, eleştirmen, teorisyen, dramaturg gibi yönleriyle de dikkati çeker. Ama o kendisini hep "devrimci" olarak tanımlamıştır.

Landauer 1870'de Karlsruhe'de doğdu. Genç yaşta sosyalist hareketle tanıştı ve Sosyal Demokrat Parti'nin "Gençler" diye anılan muhalefet gurubuna katıldı. 1891'deki Erfurt kongresinden sonra parti'den dışlanan bu grup, "Bağımsız Sosyalistlerin Partisi"ni kurdu. Gustav Landauer 1895'e kadar bu grubun yayın organı "**Sozialist**"in redaktörlüğünü yapmıştır, yazıları ölümüne kadar aynı dergide yayınlanmıştır.

O dönemde Alman liberterlerinin Liberter gelenekle bağları çok zayıftı ve bilgi eksikliği içindeydiler. "Liberter" adını içeren veya öyle olduğu izlenimi verilen her yazı veya kitap coşkuyla karşılanıyordu. 1892'de Stirner'in "**Biricik**"inin ikinci baskısı yapılınca bazı çevrelerde büyük ilgi gördü. Oysa 1882'de ilk defa basıldığında liberter çevrelerin dikkatini bile çekmemişti.

Sozialist çevresi özgürlükçü sosyalizm'den devrimci liberterliğe varan bir çizgi izlemiş ve dergi liberterlerin yayın organı haline gelmiştir. Gustav Landauer engin kültürünü ve bilgi birikimini liberter düşüncenin yaygınlaştırılması ve zenginleştirilmesi yolunda kullanmış, **Sozialist**'in sayfalarından devrim ve ayaklanma çağrıları yapmıştır. Fakat o hiç bir zaman masa başı adamı olmamıştır. Defalarca kovuşturmaya uğramış, 1918-19'da Bayern'deki devrimci dalga'ya aktif olarak katılmış, Proudhon ve Kropotkin'in düşüncelerinin bir somutlaşması olarak gördüğü Münih Konseyi'nde aktif görev almıştır. Burjuva ve komünist her türlü devletçinin hışmını üstünde toplayan Landauer 2 Mayıs 1919'da karşı devrimci güçler tarafından öldürülmüştür.

Çalışma ve dava arkadaşı Erich Mühsam'ın onun ölümü üzerine yazdığı "Devrimci İnsan Gustav Landauer" adlı yazıda belirttiği gibi o hem bir individualist, hem bir kollektivist hem de bir komünistti, yani o bir devrimci liberterdi...

HERKES KENDİSİ İÇİN Mİ?

Gustav Landauer

Bir kez daha Almanya'daki, özellikle de Berlin'deki liberterliğin çocukluk yıllarını, yoldaşlarımızın büyük bir kısmının, kendilerini -henüz o zamanki 'bağımsızlara' karşıt olarak-liberter diye adlandıranlarla ateşli tartışmalar yürüttükleri zamanı hatırlamak yerinde olacaktır sanırım. O zamanın bu liberterleri sık sık "iliklerine kadar otonomistlik'le, yani yalnızca her türlü disiplin ve bağlayıcı organizasyonu değil (yalnızca bu olsaydı haklı olurdu) ama hem de aynı anlayıştakiler arasındaki her türlü birlikteliği, her türlü ilgi ortaklığını, biraradalığı ve dayanışmanın her türlüsünü reddetmekle itham ediliyorlardı. Şu çekilmez laflar ilk defa o sıralarda ve sık sık duyulur olmuştu: Her bir kimse, kendi davranışlarının neticelerine kendi başına katlanmalıdır; yani ilk ağızda bu demektir ki, kim hakim güçlerle çatışmaya düşerse, kim hararetle fazladan bir kelime sarfetmiş olursa, bunları kendi sorumluluğunda yapmıştır ve zor duruma düşünce ne kendisi ne de refakatindekiler için, başkalarının yardımlarını bekleyemez.

O zamanki 'otonomi'nin gösterdiği etki, bugün bazı çevrelerde Max Stirner için geçerli: "otonomistlik" arka plana çekildi ve "egoizm"e yer açtı.

Geçtiğimiz hafta elimize bir mektup geçti. İsmini vermek istemeyen bu Hamburg'lu, mektubuna 1 Ekim gece yarısı, saat 12 diye tarih atmış. Bu cesur isimsiz, ona göre ne ruhun, ne de ruhların vatki olan gecenin bu saatinin kutsiyetini aşağıdaki beyanlarla bozmuş:

"Eğer Berlinlilerin solukları, büyük sözlerle esip savurmaya yetiyorsa, bunu yapsınlar, ama sonra dikatli davranan ve davranış tarzlarının neticelerini üstlenen yoldaşların yüce gönüllü lüğüne başvurmasınlar. Doğrusu herkes buna uy malı. Böylelikle destek verme konusundaki sayısız tartışmalar nihayet bitebilir!

İmdi, nasıl isterseniz öyle yapabilirsiniz, ben zor'a karşı politika yapmak gerektiğini bildiğimden, hala kendi tarzımı uygularım. Böyle bir kağıt parçası, bir çoğuna bela getirdiği için ismimi yazmıyorum..."

Demek ki, ezilen kardeşleri için kavgada bütün varlıklarını ortaya koyanlar, eğer yeterince "politik" değilseler, eğer cesaret, coşku, öfke, birliktelik duygusu veya insan yüreğinin henüz küllenmemiş başka bir doğal tepkisi, onları kanun ağlarının tuzaklarına kaptırdıysa, öne itilmiş ve gözden çıkarılmış bir karakol durumuna düşmeliler, hiçbir insanın kendine dert etmediği, arkalarında hiç kimsenin bulunmadığı, kendileriyle kimsenin ilgilenmediği, topun ağzına sürülmüş kurbanlık kıtalar gibi olmalılar. Yanlış anlaşılmış bir öğretiden çıkartılan, böylesine cansıkıcı sonuçlara lanet olsun.

Stirner'in ortaya koyduğu bilimsel egoizm doktrininin böyle bir pratiği barındırmadığını söylemeye gerek bile yok. Stirner insanlarda gerçekten ve köklü bir şekilde bulunan dostluk işibirliği, dayanışma ve kendini adama-evet adama ve fedakarlık- içgüdülerini, asla olumsuzlamak ve zarara uğratmak istemedi. O yalnızca bu güdülerin de insanın kendi ben'inin doyurulmasında ve tatmin edilmesinde birinci dereceden yararlı olduklarını bilimsel açıdan kanıtlamak istedi, -ve pratikte bunu belirli bir ölçüde gerçekleştirdi-. O, özgür bireye devletin, çoğunluğun, dinin, ahlakın, geleneklerin boyunduruğunu dayatan baskı ve tahakküme, zor kurumlarına ve Amoriter kavramlara karşı, en iyi ve en kesin silahlarla savaştı. O bunların yerine özgürlerin ve özgünlerin; dostlukları zoraki, sevgileri emire uymak olan değil, aksine kendi iç dünyalarının özgürce dışavurumu olanların, birliğini koymayı önerdi.

Kuşkusuz, katı yürekliliğin, duygusuzluğun, tek taraflı kafa yapısının nüvesi bizzat Stirner'de mevcutur. Büyük ölçüde bilinçsiz olan güdülerden, coşkulardan ve eğilimlerden hareketle, her parçası kavramlara ve ilkelere dayanan bilinçli bir düşünce sistemi kurmak istediğinde, onun yanında yer alamam.

İnsan cansız bir hesap makinesi değildir ve içinde artık tutkuların, saflıkların, düşüncesizliklerin olmadığı bir dünyanın bütün renkleri ve bütün zevkleri çalınmış, iç karartıcı ve kuru bir cansıkıntısına boğulmuş demektir. Şimdi kendisi de yaşlanınca duygusuzluğun, şiirsizliğin ve yürek ıssızlığının kampına geçmiş olan Eugen Dühring, iyi zamanında yazdığı bir kitapta, haklı olarak şunları söylüyor:

"Tutkuların yaşama ait oldukları, ve onlar olmadan insan tabiatının gerçek bir tatmininin mümkün olamıyacağı kanıtlanabilir. Eğer coşku'dan, mutluluğun bozucusu olarak şüphe edilirse, insanın bütün yüksek açılımları, kökünden sökülmüş olur. Aşkı ve nefreti alıp kaldırdığınızda, varlığı ıssız bir çöl haline getirmiş olursunuz. İnsanın hayatının akışından, coşkularını kendi mahvına ve feda oluşuna kadar yükseltebilme ihtimalini çekerseniz, hayat enerjisi diye bir şeyin kalmadığını görürsünüz. İnsanların heves ettikleri şeylere yüzeysel bir bakış bile, bize onların yeknesak bir huzuru

hiç de istemediklerini gösterir. İnsanlar, hiçbir hava ve duygu değişiminin olmadığı ve bu yüzden en azından ölüm kadar bir dengeye yol açan durumdan kaçarlar. Coşkulu davranışlar içinde bulunmadıklarında, hayatını kaybetme isteği ve heyecanını değilse bile, yine de heyecan ararlar. dengenin bozulmasına yönelik bu eğilimin, nadiren açıkça bilincinde olunur, ama gayri iradi bir güdü insanı her zaman, zevki ve acıyı eşit ölçüde istemeye ve heyecan dalgalarını arzulamaya yöneltir."

Bir çocuğu kurtarmak için hiç düşünmeden suya atladığımda, bunu kendi menfaatim içim yaptığımı iddia etmek, cansıkıcı ve üstelik gerçeği yansıtmayan bir kavrayıştır. Bu faydalılık öğretisinin nereye vardığını görelim: bu zihniyet cankurtarma işini aptallık olarak açıklamaya kadar gider.

Güçlerimi, ezilenlerin hürriyeti için, kültürün kurtarılması için kullanmanın, kendi nacizliğimin menfaati için olduğunu kolayca saptamak gerçeğe uygun değildir. Zira belki de herşeyimi adadığım o hürriyet gününde ben artık yaşamıyor ciacağım. Kendim için mücadele ettiğimden bile emin olmadığıma göre, benim mü cadelem aptallığımdan mı kaynaklanıyor? Hayır, mücadele etmek gerektiği için mücadele ediyorum, tabiatım gereği kendimi adıyorum. İsteyen, benim kendi tatminimi sağlamak için çalıştığımı söyleyebilir, ama böylelikle hakikati ifade etmiş olmaz. Tatmin, benim faaliyetimin gayesi değil, aksine gerekli bir yan ürünüdür. Kafamı yorup da, kendimi nasıl tatmin edeceğimi düşünmüyorum, aksine, tabiatıma uygun olarak, çoğu kez bilinçsizce, evet hiç de düşünüp taşınmadan, varlığımın günışığına çıkmasını sağlıyorum. Eğer tatmin ve zevk, dağcılıktaki yükselme keyfi gibi, faaliyetin kendisine bağlıysalar da nihayetinde kendi zevkim için değil, dünyaya bir katkıda bulunmuş olmak için, birşeyler yapmış olmak için çalışıyorum. Çünkü yalnızca dünyada yaptığımız işler, eserlerimiz, insan aleminde etkili kalıyorlar, zevklerimiz de, acılarımız da ölüp gidiyorlar. İnsan aleminde başarılmış olan en büyük, iş, bireydeki hayvani insanın, ölümlü insanın menfaatine ters düşmüştür.

Gerçeği söylemek ve bu yüzden zehirli tası kafaya dikmek, ya da (yakılmak üzere).odun yığınının üstüne çıkmak, Sokrates veya Giordano Bruno gibi bir adamın "menfaatine" miydi? Ya da Lenau gibi bir şairin, Friedrich Nietzsche gibi bir düşünürün kafalarını çatlatacak kadar yormaları, akıllarını çıldıracak kadar zorlamaları kendi "menfaatlerine" miydi? Efsanevi Arnold von Winkelried'in kardeşlerinin zaferini sağlamak için, göğsünü düşman mızraklarına deldirtmesi, "menfaati" gereği miydi?

Bu adamların zevkle yemek yiyip, içki içmediklerine, geceleri kadınlarla yatmadıklarına inanan kimse var mıdır? Onların hepsi yaşamı seviyorlardı, ama kendi yaşamlarından daha öne çıkan, uğrunda ölüme gittikleri bir güdü vardı, işlerini tamamlama, diyeceklerini söyleme, eserlerini verme dürtüsü. Onlar kendilerindeki en iyinin yaşamaya ve etki etmeye devam edeceğini bildikleri, ya da en azından sezdikleri için öldüler.

Ama Arnold von Winkelried, kendini düşman mızraklarının önüne atmaya koyulduğunda, kavga yoldaşlarına alçak sesle şöyle bağırdı: "Yoldaşlar, karıma ve çocuklarıma bakın," Eğer, en arka sıralardan isimsiz ve 'politik' bir ses "Hadi canım! Eğer bu kadar gücün varsa, kendi davranış tarzının neticelerine kendin katlan!" diye bağırsaydı, bu ses, cançekişen kahramanın kuulağında nasıl çınlardı? İnanıyorum ki, o, yine de yapması gerekeni yapardı: ama meftanın dudaklarında insanı aşağılayan, acı bir alay kalırdı.

Kime bir araç diğerlerinden daha önemli görünürse, kimin yüreğinde bir güdü, hürriyet ve insan güzelliği arzusu, bütün diğer istekleri arka plana bırakırsa, o düşünüp taşınmaz ve aklına başvurmaz. O, bu şey için fedakarlık, fedakarlık ve fedakarlık yapması gerektiğini kendiliğinden anlayacaktır. Üyeleri, kendi davaları için fedakarlık yapmak isteyip istemediklerini düşünen bir hareket, baştan ölü doğmuş demektir. Dövüşken insanların fedakar çalışmaları olmadan, insan toplumun hiçbir dönüştürülmesi düşünülemez.

Eğer soğuk mantıkla, fedakarlık arzusuna leke çalınmak istenirse, kültüre ve insan soyunun yücelişine karşı suç işlemiş olur.

Ve, mücadelenin en ön saflarında yer alanlar, yalnızca kendi fedakarlıklarını yapmakla kalmazlar, kavga yoldaşlarından da fedakarlık beklemye hakları vardır. Evet, eğer biz ezilenlerden ve köleleştirilenlerden yana söz ve yazı ile mücadele ediyorsak, varlığımızı tehlikeye atıyor ve hapislerde yatıyorsak, böyle küstahça sözler duymak istemiyoruz ve karılarımızın ve çocuklarımızın korunmasını bekliyoruz.

Beklediğimiz başka şeyler de var: Fikirlerimize inanç, zafer bilinci ve gerçek sevgisi, işçilere özgürlüğün gerçekleştirilmesine ulaşmak için geçici mahrumiyetlere, bütün zorluklarına rağmen katlanabilecek gücü vermelidir. Sozialist yakında, Fransız İşçi Birliği'nin tarihinden kesitler yayınlayacak, bu tarihte özverinin ve fedakarlığın eşsiz örnekleri mevcuttur.

İsterim ki büyük ve fedakarane mücadelenin ruhu, bizim kuşağımızın heyecanı ve coşkusu kaybolup gitmesin.

12 Ekim 1895

TAHAKKÜM VE EKONOMİ

Luciana Lanza
Çeviren: Osman Konur

"Eğer ekonomi politiğin kökenlerine inmek istiyorsak, tüketim kavramının arkasında yatanları: kullanım değerinin ve gereksinmelerin antropolojisini; ortaya çıkarmak yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda üretim, üretim tarzı ve üretim ilişkileri kavramlarının arkasında yatanları da ortaya koymalıyız," demektedir Jean Baudrillard (1). Ama Paris'li düşünür tarafından ortaya konulan soru hem yeterince acil hem de o oranda zor kavranılabilir ve araştırmacıları korkutacak bir soru değil mi?

Baudrillard'ın sözlerinin de ortaya koyduğu gibi, ekonominin doğasını,onun kategorileri ve mantığıyla içten kavramak, ancak ekonomi kavramının ta kendisine itiraz edilmezse tatmin edici sonuçlar yaratabilir. Yani ekonomi toplumda belirli düzenli ilişkiler kurmanın tek yolu değil ama muhtemel bir yolu olarak görülürse. Bu tarzda çalışarak, ekonominin, bütün toplumsal ilişkiler bağlamında tuttuğu yeri araştırmalıyız. İnsanın,tahakkümünkünden başkagerçeklik ufku bilmediğini göz önüne alırsak böylece ekonominin de bu unsurun koşullayıcı varlığı ile birlikte ele alınması gerektiğine varırız. Ve tahakküm, toplumsal etkinliğin temel unsuru, anlam üreticisi, insanın tarih boyunca karşı konulmaz tabusu olduğu için yeterli bir kesinlikle onun toplumun bütün alanlarına-ki bunlara ekonomi de dahildir- anlam verdiğini ileri sürebiliriz. Eğer bu belirleme doğruysa ekonomiyi de tahakkümün bir görünüşü olarak ele alabiliriz. Kısacası, ekonomi, maddi araçların üretim pratiklerinin tahakkümün mantığı içinde kurumsallaşma sürecinin, bir ürününden başka birşey değildir.

Ekonominin kurumsallaşması "mümkün en az çabayla en çok gelirin elde edilmesi." temel varsayımına oturan bir rasyonalite modeline uygun gelişir. Lionel Robbins'in ortaya koyduğu gibi, ekonomik kuram "ekonomikliği"nin en üst noktasında dahi bu temel unsuru yoksayamaz, bu olmaksızın bilimin varolma nedeni kalmayacaktır.(2) Bu nedenle ekonominin doğası gereği ürünün, nesnel hiçbir temele sahip olmayan bir insan yaratımı muhtemel bir değişken olduğu ortaya çıkar.

Cornelius Castoriadis'in sözlerini kullanarak ekonomiyi modern toplumda merkezi bir yer tutarak toplumun var olan anlamlarını farklı olarak yeniden düzenleyen tarihsel bir ürün, bir "imgesel toplumsal anlam" olarak düşünebiliriz. (3) Toplumun bütün diğer unsurları gibi ekonomi de mallarla, üretimle, üretim ilişkileriyle, üretim araçlarıyla değil ama insanın sembolik ve temsili yapısında kimlik bulur. Marshall Sahlin'-in doğru olarak gösterdiği gibi, bu iki unsur insanın ayırd edici özelliğidir, insan, çevresiyle ilişkilerini kendi buluşu olan anlamlar dizgesine uygun olarak kurar. (4) Bu, bize, ekonominin- toplumu oluşturan bütün öteki unsurlara da genişletilebilir- insan tarafından kararlaştırılan, onun değişik şeyler yaratma potansiyeli ve varlığının muhtemel yollarından biri olarak ortaya çıkan keyfi bir görüngü olduğu görüşünü verir.

Ekonominin Doğuşu

Yukarıda tanımlanan çerçeve izlenerek ekonominin kurumsallaşma sürecinin oldukça yakın bir geçmişe uzandığı görülebilir: 17. ve 18. yüzyılda yani otonom bir bilim olarak ekonominin kurulduğu yıllarda başlar bu süreç.

Önce merkantilistler ve sonra da Fizyokratlar, özgün karakteristiklerini ve işleyiş tarzlarını belirleyerek insan etkin liğinin belirli veçhelerine ilişkin çözümlemeler ve kuramlar geliştirdiler. Bu noktadan özellikle de Adam Smith'ten (5) sonra, ekonomik ilişkilerin somutluğu, onu sadece açıklayan değil daha önemlisi ona kaynaklık eden bir kuramsal yapı içinde kodlandı. Bu fikir üzerine biraz durmaya değer. 17. yüzyılda yeterince açıktır ki tüccarlar gerek kar zihniyeti gerekse bizim ekonomik alana atfettiğimiz diğer unsurlar açısından sonrakilerden pek fazla farklı değillerdi, ama henüz ekonomi politiğin bu işaretleri, onları genel bir mantık içinde toparlayacak ve açıklayacak kendine ait gerçek bir sisteme sahip değillerdi. Bu sistemin formüle edilmesiyle toplumsal imgelemde çok derinlere uzanan niteliksel bir değişim oldu: Bir ülkeden başka birine hareketler tüccarlar tarafından farklı düşünülmüş ve yaşanmıştı. Benzer bir şekilde binlerce yıldır tekrarlanan bu eylemler, daha önce olmayan sembolik bir önem kazandılar ve bizim kendi kendini düzenleyen piyasa dediğimiz anlamlar binasının yapı taşları haline geldiler. Toplumsal anlamlar gövdesine katılımlarıyla, bu piyasa ve özellikle de onun "kurumsallaştırılması", toplumun merkezi onaylayıcısının unsurları haline geldiler: Tahakküm. Tahakkümün, toplumsal anlam üretmekte onca gerekli mantığı da böylece bizim normal olarak maddi ihtiyaçlar alanı olarak tanımladığımız toplumsal yaşam alanına girdi.

Bu dönemde insanın kendisini ve toplumu ekonomik terimlerle algılamasına varacak gerçek bir kültür devrimi başladı. Gerçekten tamamen ekonomi tarafından yönetilen bir toplumda yaşayan modern insan için bu dönüşümü anlamak zordur, ama antropolojik bir yaklaşım kullanarak arkaik ve ilkel toplumsal yapıların çözümlenmesiyle bu anlaşılır kılınabilir. O zamana kadar etkili otonom bir ekonomik mantık olmadığından ekonomik ilişkiler diğer kurumlar tarafından düzenleniyordu: dinsel, toplumsal, soy ilişkileri vb. Bu durumun dökümünü Karl Polan yi'nin ve "substantialist ekol" ün yazılarında bulabiliriz. Bu yazılar "Büyük Dönüşüm"ün yönü ve tarihsel yer alışı

üzerine önemli belirlemeler yapmaktadır. Ekonomik mantığın doğuşu tamamıyla tahakküm mantığının içinde yer alır ve dolayısıyla onun tarafından düzenlenmiştir: Tek toplumsal onaylayıcı tahakküm olduğu için yeni kurumlar şüphesiz diğer kurumların dinamiklerini izlemiştir. Burada sadece şunu söyleyebiliriz "büyük dönüşüm"den önce tahakküm mantığı maddi araçların yeniden üretimi alanını henüz istila etmemişti. İktidarın ayrıcalıklı sahipleri bu araçların bölüşümüne dışsal bir denetim uyguluyorlardı: yeniden üretim sürecine içten bir müdahale yoktu "Ekonomi" toplumsal imgelemde marjinal bir unsurdu; bizim bugün yanlış olarak ekonomik şeklinde tanımladığımız pratikler ya hiç ya da çok az bir toplumsal öneme sahiptiler.

İmparatorluk bürokrasisinin malların üretimi ve bölüşümüne aktif olarak müdahale ettiği antik feodal imparatorluklarda (Mısır, İnka, Çin) bile modern anlamda bir ekonomik mantıktan sözedemeyiz, oradaki, daha çok yaşamsal araçların sahiplenili , hiyerarşik bölüştürülmesiydi. Oysa yaşamsal araçların yeniden üretilmesi etkinliğine özgün bir rasyonalite kazandıran ekonomik mantık, tahakküm tarafından yaratıldığında ekonomik rasyonel tahakkümün mantığı haline geldi.

Modern tahakkümün doğuşu organik olarak toplumla ilişkilidir. Ekonomiyi istilayla birlikte tahakküm bütün toplumun mantığını absorbe etti; onun işleyiş kurallarından toplumun hiçbir alanı kaçamadı. Onun mantığı hala toplumun mantığına daha derinlemesine dalıyor, onun yeniden üretim tarzları meta üretimi tarzlarını eline geçiriyor. Tahakküm ve ekonomi ilişkisi sürecinde, yaratıcı ve yaratılan ilişkisinde, ikinciye yaşam veren birinci, kendisini ürünü tarafından koşullandırılır ve dönüştürülür buldu. Tahakküm yeni biçimler aldı çünkü toplumsal yaşamın her alanını düzenlemesi gerekiyordu, daha önce bilinmeyen ölçüde büyük ve özel otonom işleyiş yasaları olan bir alanı yönetiyordu: Bu "icat" ancak tahakkümün toplumu düzenlediği yasalarla ekonomik yasalar tanımlanırsa denetlenebilirdi.

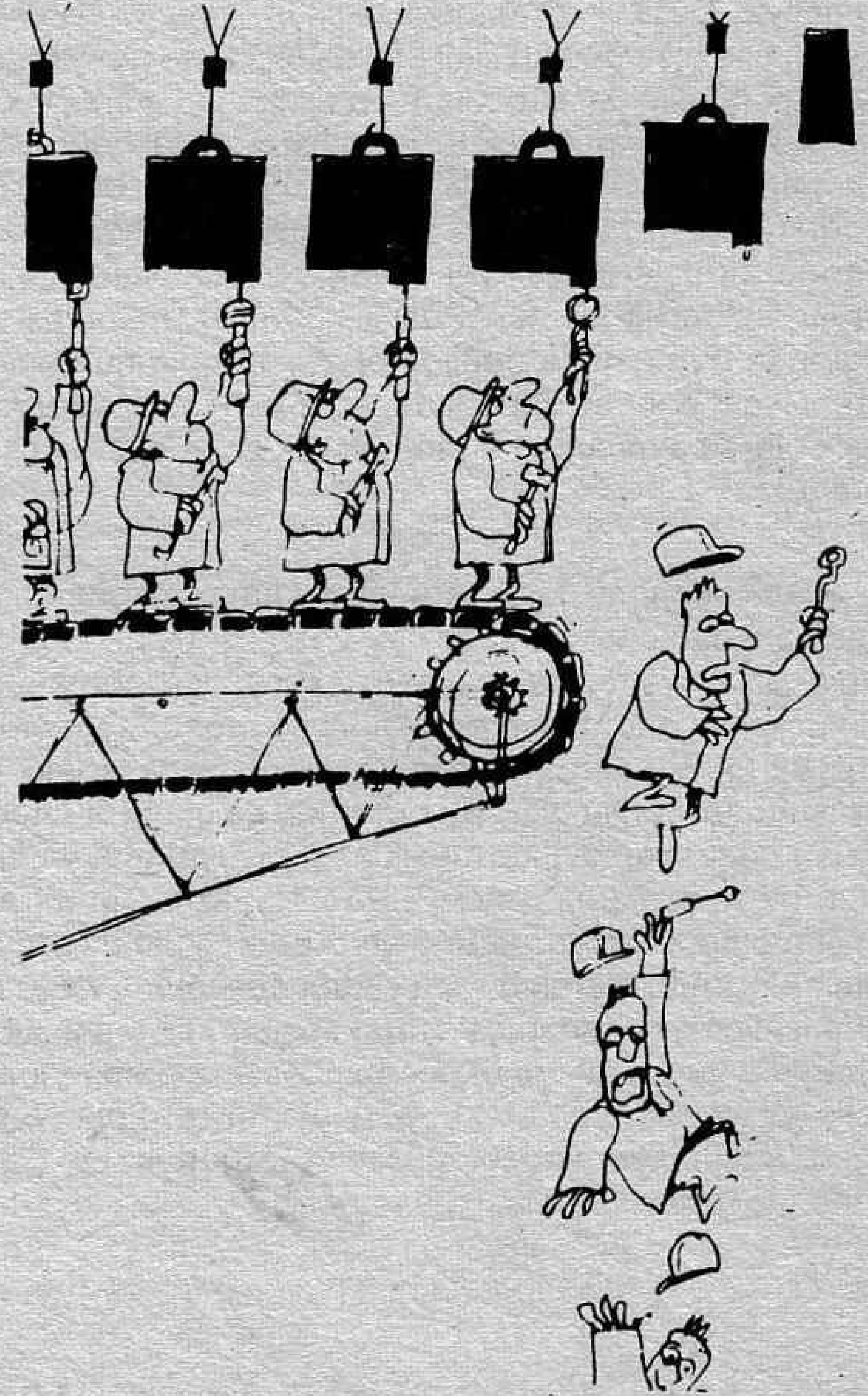
Ne bir Atina vatandaşı, bir Guayaki avcısı, Çinli bir mandarin, bir Mısırlı Firavun, Hintli bir brahman ve ne de bir İtalyan vassal, yaşamlarının egemen kriterlerinin kar ve birikim olacağını hayal edebilirdi. Aynı şekilde sınırsız ih tiyaçlar karşısında kaynakların sınırlı olduğunu da düşünmezlerdi. Böyle bir kavrama ulaşabilmek için insan kendisini varolan olanaklarla tatmin edilemez olarak görmeliydi. Sadece bu şekilde tam anlamıyla ekonomi doğabilirdi. Böylece ekonomik mantık ve rasyonalite açık ve yalanlanamaz zorunluluklar olurlar: insan kendi doğasının temeli olarak gördüğü kesin önermelere (sınırlı kaynaklar ve sınırsız ihtiyaçlar) dayanır ve böylece tek "rasyonel" kuralı kabullenir: Mümkün olan en az harcama ve mümkün olan en büyük kazanç.

Karşılaşma Dönemleri

Aynı zamanda farklı iki kuramsal yan da içeren bir olayı, tahakküm ve ekonominin biraraya gelişinin iki dönemini birbirinden ayırabiliriz: Piyasa ekonomisi ve planlı ekonomi.

Piyasa ekonomisi (kendisini düzenleyen piyasaya dayanan) bu karşılaştırmanın ortaya çıktığı ilk biçimdir. Eğer kendisini düzenleyen piyasayı antikitedekiyle kıyaslarsak aralarındaki benzerliğin ancak çok yüzeysel olduğunu görürüz. Antikitenin piyasaları gerçekte işleyiş ve kuralları açısından bugünkü gibi tek birmodele indirgenemeyecek kadar farklıdır birbirinden. Dahası antikitenin piyasaları genellikle komünitenin sadece coğrafi değil ama toplumsal olarak da dışındadır. Sözleşmelerin tarzı ekonomik değildir ve diğer kurumların kriterlerince yönlendirilir ve aynı şey fiyatların belirlenmesi için de geçerlidir. Modern piyasayla durum kökten değişir.

"Bir piyasa ekonomisi tamamen piyasalarca denetlenen, düzenlenen ve yönetilen bir ekonomik sistemdir. Malların üretim ve bölüşümünün düzeni bu kendisini düzenleyen mekanizma tarafından üstlenilmiştir. Bu tipte bir ekonomi insanların mümkün olan en büyük parasal kazancı elde etmek için davranacakları beklentisinden türer." Polanyi'den bu kısa alıntı iki tür piyasa arasındaki niteliksel ve niceliksel farka ışık tutar. Yanlış olarak bazı ekonomistler modern piyasanın antik piyasanın meşru çocuğu olduğunu ileri sürerler. İki biçim arasında bir kopuş vardır, dünyanın farklı bir kavranışı tarafından temsil edilen bir boşluk: Liberaliz m.

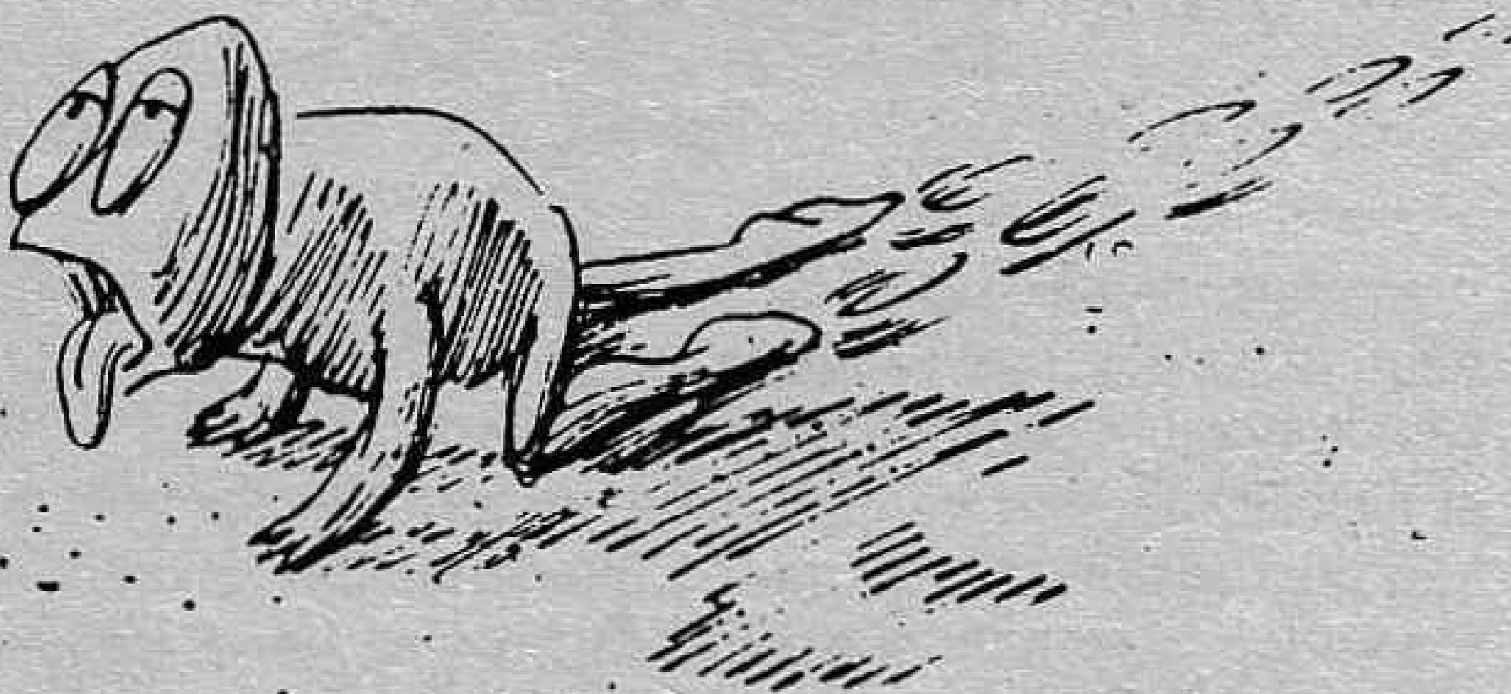

Modern piyasa kavramı, modern özgürlük kavramına yol açan bir politik rejimle-liberallerinki- mutlak monarşinin karşılaşmasından doğan bir kopuş şeklinde ortaya çıkar. Bu ikisi ilişkisiz değildir ve çözümlemeyi karmaşıklaştırır. Bunlar çağdaş çelişkilerdir: Bir yanda ekonomiyle tahakküm buluşmasından oluşan ilk ekonomik biçim olan kendi kendini düzenleyen piyasa, öte yanda özgürlük fikri, en radikal ve en aşırı biçimiyle anarşist düşüncenin temeli olacak fikrin doğuşu. Bu, kimseyi tatmin etmeyecek basit bir nedensellik ilişkisi ortaya atılmazsa, çözülmesi zor bir ikilemdir. Bu zorluk gerçekte liberalizmin yarttığı ekonomik biçimle birlikte arttı, kendini düzenleyen piyasa kuramsal olarak özgürlük ve eşitliğin bir modeli olarak sunuldu: küçük satıcı ve alıcılar fiyatlar ya da başka araçlar üzerinde denetim erkleri olmaksızın ilişkiye geçecekler. Bu kuram, bir soyutlama, bir kurgu ve sö-

mürünün yeni bir biçimini meşrulaştırmak için yaratılmış bir ideoloji olarak kolaylıkla çürütülebilir. Ama verilecek cevap ne kadar doğru olursa olsun tamamen kesin olmayacaktır. Ve dahası Proudhon'un piyasa ile sosyalizmi birleştiren tezleri Marks'ınki gibi onları "küçük burjuva" olarak adlandırmakla çürütülemez. Proudhon'un özgür üreticiler arasındaki ilişkilere dayanan bir ekonomik biçim olarak ortaya koyduğu, ekonomik rekabeti içeren önermeleri doğru bir tartışma ortaya koyar. Bu Besançon'lu düşünüre getirebileceğimiz tek eleştiri onun da bütün çağdaşları gibi ekonominin başlıca yeri tuttuğu bir sembolik evrenden kurtulma konusunda gösterdiği yetersizliktir.

Yukarıda belirttiğimiz yolu izlersek kendisini düzenleyen piyasanın tahakküm toplumunun bir ürünü olduğunu ve dolayısıyla liberter bir proje için kullanışsız olduğunu kabul etmeliyiz. Oysa ilk ek onomik biçimin oluşumu ve tahakkümle ilişkisi bile bize bu karşılıklı etkileşimin aksayan yanlarını gösterebilir (tahakküm-ekonomi). Tahakkümün mantığının yaşamsal araçların yeniden üretimini istila ettiği doğruyken aynı zamanda bir ayrım kaldığı, ve bu iki unsurun bir ayrılığı koruduğu da doğrudur. Politik tahakküm ve ekonomik tahakküm paralel süreçlerde ve aynı mantığa uygun olarak gelişir, ama farklı alanlarda işlerler. Politik kurumlar ekonomik olanlara egemen bir noktada değildirler; onlar toplumun başka alanlarını işgal ederler. Bu ikili de, eğer benzetme yaparsak biyolojik olarak aynı ama kültürel olarak zıt iki düşman kardeşler buluruz.

Planlı ekonomi ile birlikte tahakküm ve ekonomi bütünleşmesinin daha üst bir düzeyi ile karşılaşırız. Ekonomik mantık ve onun rasyoneli hala piyasa ekonomisidir ama artık bu ikili kurumsal olarak ayrı değildirler; iki yönün tam bir içiçe geçişi vardır. Bu durumda ekonomi tamamıyla tahakküm yapısı tarafından içerilimiştir. Bu durumda da planlı ekonominin doğuşu çözümlemeyi karmaşıklaştırır. Planlama ya kapitalizm için bir düzenleme aracı ya da sosyalizm için bir ekonomik biçim olarak ortaya çıkar. Son durumda planlama, kapitalizmin bir ürünü olarak ortaya çıktığı düşünülen toplum ve ekonomi ayrımını ortadan kaldırarak toplum için organik bir boyutu yeniden yaratmak ve ekonomiyi insanın denetimi altına alabilmek için bir araç olarak görülür. Böylece planlama da değeri küçümsenmemesi gereken özgürlük ve eşitliğin bir unsuru haline getirilir.

Planlama, piyasayla tahakkümün mantığı tarafından çizilen bir çerçevede topluma ekonomiyi yeniden üstlendirir ve böylece ekonomik rasyonalite değişmez ama sadece piyasa dışında ortaya çıkan yeni hedeflere doğru yöneltilir, yani sadece politik boyut ekonomik boyuta üstün gelmiş olur. Örneğimizi kullanırsak: düşman kardeşlerden biri diğerini itaat altına almakta kısmi bir başarı kazanmıştır.

Bu nedenle planlı ekonomi, bugün, tahakküm ve ekonomi bütünleşmesinin en tamamlanmış biçimidir. Ve bu anlamda ekonominin yok oluşunun birçoklarının inandığı gibi daha adil bir toplumun doğuşu değil ama daha çok en saf haliyle totaliterizmin onaylanması olduğu görülebilir. Burada yine tahayyülün ama imkansız da olmayanın alanına giriyoruz: tahakkümün ürünü olarak ekonomi bugün tahakkümün daha karmaşık biçimlere doğru evriminin karşısında mükemmel olmayan direniş noktalarından biridir, çünkü ekonominin ötesine sadece özgürlüğün değil, ama tahakkümün toplumu da geçebilir.

Tahakküm, mükemmel bir planlama da olabileceği gibi (bugün henüz bereket bu yok) toplumsal yaşamın bütün alanlarını tamamen istila etiğinde ekonomik mantık yok olabilir ve yerini tamamen tahakkümün mantığınca yeniden tasarlanmış bir mantık alabilir. Oysa bugüne kadar tahakküm ve ekonomi arasındaki temas iki tarzda ortaya çıkmış (biz bunlara pek uygun olmasa da piyasa ve planlama diyoruz) ve aynı zamanda onların tahakküm mantığı içinde tamamen erimelerine karşı bir eğilim de oluşturmuştur. Gerçekte ikisi de tahakküm taraf ından gizemlileştirilen ve bozuşturulan birer toplumsal işleve sahiptir; piyasada mübadele ve planlamada seçim. Bu karşılaşmayla, bu iki toplumsal işlev, ekonomik mantığın parçası haline gelmişler ve sözcüğün tam anlamıyla "ekonomik biçimler"e dönüştürülmüştürler. Bu, aynı zamanda, bugün, bizim, bütün toplumsal imgelemimizi istila etmiş olan -tahakkümün- tek bir rasyonalite dışında mübadele ve seçim kavramlarını düşünmeyi başaramamız anlamına gelir.

Ekonominin Kökleri

Tahakkümün bir ürünü olarak ekonominin çözümlenmesi ve onun toplumsal işlevinin tanınması onun doğası hakkında bazı sorular doğurur.

Son yüzyıllarda ekonomistlerin yaptığı tanımlar tamamıyla ekonomik mantık içinde kaldıkları için bize birşey ifade etmezler: Onlar tahakkümün bir ürününü üreticisiyle ilgilenmeksizin tanımlarlar. Ekonominin marksist eleştirisi de tahakkümün

bu ifadesinin sadece bir biçimiyle -kapitalizm- ilgilendiği için pek az yararlıdır ve bunun ötesinde güya komünizmin ikinci aşamasında, ekonomisiz topluma geçişte, yolun planlı ekonomi olduğunu ileri sürmek yanlışına düşer. Eğer planlamaya yaptığım eleştirilerin biraz anlamı varsa açıktır ki marksist eleştiri beni pek fazla ilgilendirmiyor. Hala bir yol varken eğer mümkünse ekonominin bugünkü algılanışının ötesine geçmek ve imgelemimizde ya onun varlığını tanımak ya da ona yeni bir yer bulmak ve onun toplumsal doğasını yeniden keşfetmek durumundayız.

Bu, Karl Menger ve Karl Polanyi tarafından zaten ortaya konulmuş olan ekonominin düalistik vehçelerine de ışık tutacaktır. Menger "Önceki bölümde tartıştığım ekonominin iki eğilimine temel diyeceğim; Yani teknik eğilim ve tasarruf eğilimi " (ya da Menger kitabının başka bir yerinde buna ekonomikleştirme diyor). "Hemen her zaman bu ikisi birbirleriyle ilişkili ortaya çıksalar da yine de bunlar farklı ve bağımsız nedenlerden türerler, ve ekonomik etkinliğin bazı dallarında tamamen birbirlerinden ayrı olarak belirebilirler... ekonominin teknik eğilimi bu nedenle tasarrufa bağlı değildir ve böyle bir zorunluluk da yoktur... İki eğilim birbirinden bağımsızdır- bunlar temel eğilimlerdir-onların düzenli karşılaşmaları onları belirleyen nedenlerin ekonominin içinde her zaman bir arada bulunmasındandır."

Polanyi, Menger'in görüşünü ilerletir: ".. ekonomi terimi değişik kökenleri olan iki anlamı biraraya getirir; biz onları asıl olan ve biçimsel olan olarak tanımlayabiliriz. Ekonominin asıl anlamı insanın doğaya bağlılığı ve varolma eğiliminden türer. Aynı zamanda özne ve onun gereksinmelerini tatmin için toplumsal ve doğal çevresiyle ilişkililiğine gönderme yapar. Ekonominin biçimsel anlamı ise "ekonomik" ya da "ekonomize" gibi terimlerde de görüleceği üzere araçlar ve amaçlar ilişkisinin mantıksal doğasından türer. Bu, tipik bir seçme durumuna göndermedir; hangi araçların seçileceği üzerine dayanır, seçim zorunlu görünür çünkü bu araçlar yeterince yoktu. Eğer araçların seçimini yönlendiren kurallara rasyonel etkinliğin mantığı dersek, doğaçlama bir terim kullanarak bu mantık çeşitliliğine de "biçimsel ekonomi" diyebiliriz".

Yukarıda yazılanlara dönersek Menger ve Polanyininkilere bir tanım ekleyebiliriz: iktidar ilişkilerinin bir unsuru olarak ekonomi ve toplumsal ilişkilerin bir unsuru olarak ekonomi. Birinci durumda o iktidarın tezahürlerinden biridir ve onu kuran iktidarla uyum içinde bir yapıda yer alır. İkinci durumda ekonomi insanlar arasında olanakları arttıran ve bireyin ve grubun katkılarını çoğaltan ilişkilere bir örnek oluşturabilir.

Ekonominin dualizminin bu veçheleri bize, insanın, her ne kadar tahakkümün mantığı içinde sıkışmış da olsa ekonomik ilişkileri, toplumun bu merkezi onaylayıcısıyla ilişkilerinin dışında da görebilme yeteneği olduğunu gösterir. Ama aynı zamanda onu sadece farklı biçimlerde düşünebilmemizden ve onu tamamıyla ortadan kaldırmayı düşünememizden dolayı da ekonominin imgelemimizde ne kadar derin yerleştiğini gösterir.

Bu anlamda ekonomi tahakkümün korkunç bir çözümleyicisi olarak görülebilir. Ekonomiyi ortadan kaldırmadaki yetersizliğimiz, tahakkümü ortadan kaldırmadaki yetersizliğimizi anlamamıza yol açar. Rasyonaliteye normlara, kurallara, malların yeniden üretimi için istek duymak, bir bütün olarak da topluma rasyonalitenin, normların ve kuralların damgasını vurmak olacaktır. Böylece toplumsal yaşam için bunca meşru ve zorunlu bir istek, tahakkümün yeniden üretiminin bir örneğine dönüşür. Görünüşte önemsiz ekonomik zorunluluk (şu malı nasıl sağlayabiliriz?) tahakkümün en karmaşık ve korkunç zorunluluğu haline gelir.

Bugün tahakkümü dağıtmak ekonomiyi dağıtmakla mümkün olabilir. Biri öteki için kaçınılmazdır. Belki de bu nedenle ekonomi dediğimiz bu insan yaratımının köklerini bulmak olanaksız görünmektedir. Belki de kökleri yoktur; belkide kökler için tohum eken çiftçiye, yün ören kadına, tacirin maceralı yolculuğuna, aseptiğin davranışlarına, bilgisayarın tuşuna basan beyaz yakalı genç hanımın yaptığı işe bakmalıyız. Ekonominin kökleri heryerde ve hiç bir yerdedir. Tahakküm gibi ekonomi de aynı zamanda hem somut hem de elle tutulmaz olan imgelemsel bir yapıdır.

Belki de bu çıkmaz sokaktan çıkmanın yolu görebildiğimizin üzerinde ve altında başka birşey olmadığını kabul etmektir. Böylece ekonomi bize uzak ve keşfedilmemiş bir alan gibi gelmekten çıkacaktır.

"Denilebilir ki eğer üretim toplumun genel şemasını bir aynaya yansıtıyorsa... Bizim için malların üretimi aynı zamanda sembollerin temel üretim ve aktarım biçimidir."

(1) BAUDRILLARD, J., Lo specchio della produzione, Multhipla, Milan, 1979.
(2) CASTORIADIS, C., L'institution imaginaire de la societe, Seuil, Paris, 1975.
(3) MENGER, K., Principi di economia politica, UTET, Turin, 1976.
(4) POLANYI, K., La grande transformazione, Einaudi, Turin, 1974. (Büyük Dönüşüm; Alan Yayıncılık)
(5) POLANYI, K. (ed.), Traffici e mercati negli antichi imperi, Einaudi, Turin, 1978.
(6) POLANYI, K., Economie primitive, arcaiche e moderne, Einaudi, Turin, 1980.
(7) POLANYI, K., La sussistenza dell'uomo, Einaudi, Turin, 1983.
(8) ROBBINS, L., Saggio sulla nature e l'importanza della scienza economica, UTET, Turin, 1947.
(9) SAHLLINS, M., Cultura e utilita, Bompiani, Milan, 1982.
(10) SMITH, A., Indagine sulla natura e le cause della richezza della nazioni, ISEDI, Milan, 1973. (Ulusların Zenginliği; Alan Yayıncılık)

AET VE ÖZGÜRLEŞME

Melih Tezgör

60'lı yıllarda ortaya çıkan tanınmış bir sol slogan vardı: "Onlar ortak, biz pazar; ortak pazar," O yıllarda solun tamamı bu sloganla dile getirilen düşünceye inanırdı. Köprülerin altından iki darbe geçeli önemlice bir sol kesim bu sloganla ifade bulan düşünceyi terk ettiği gibi, Türkiye'nin Ortak Pazar'a (yeni adıyla AET) katılmasının hızlı destekçileri kesildiler. Devrimci sol hareketler de büyük bir sessizlik içindeler bu konuda.

Gerekçeler açık ve net. "141-142 kalkar, daha askeri darbe olmaz, islamcı hareketin gelişmesi engellenir, parlamenter demokrasi oturur, örgütlenme özgürlüğü genişler" v.b. Özgürleşmeye karşı değilim, ama AET ile gelecek olan şeyin özgürleşme olacağını söyleyenin alnını karışlarım.

Ama Türkiye solunun büyük bir kısmı şimdi bu iddiama kahkahalarla gülecekmiş! Gülerler ya! Onlar için sorun gayet açık. Bana soracaklar, şu yukarıda tırnak içinde bize söylediğin 141-142'nin kalkacağı filan sence uydurmaca mı diye?

Şimdi bir an, Türkiye'nin AET'ye girip giremeyeceğinin, kaç senede bu olayın olup olamayacağını, önünde ne gibi engeller olduğunu, bu engellerin aşılıp aşılamayacağını bir yana bırakalım. Tartışmak istediğim Türkiye AET'ye olur da girerse, bu katılımın özgürleşme getirip getirmeyeceğidir.

Türkiye solunun AET yanlısı kesimi, bu katılımı, özgürleşme getireceğini ileri sürerek meşrulaştırmaktadır çünkü. Bu tartışmaya girmeden önce AET destekçisi Türkiye solunun bu desteğinin altında yatan ve içten bir tereddüt duyulsa da solun diğer kesimlerince pragmatik gerekçelerle susmasını doğuran perspektife en genel hatlarıyla bakmakta yarar vardır.

Bilindiği gibi ezici çoğunluğuyla Türkiye solu "tarihin zorunlu ilerleyişine" inanmakta, toplumların ilkel, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist gibi "zorunlu" aşamalardan, yani aslında tahakkümün modern insan tasarımına yerleştirdiği hiyerarşik tarih tasarımından geçerek "yükseleceğini" ileri sürmektedir. Onlara göre en ileri kapitalist toplum, sosyalizme (dikkat! devrime demiyorum) en yakın toplumdur. Dolayısı ile sosyalistler, kendileri iktidara gelemeyecekleri dönemlerde kendi iktidarlarının "nesnel koşullarını" yaratacak "ilerlemelere"

. Bugün Türkiye'de AET'-ye karşı olan devrimci sol akımlar hala vardır ama... bir yandan ilerleme anlayışına sahip olmak ve bir yandan da AET'ye karşı çıkmak kuramsal tutarlılık açısından mümkün değildir.

karşı çıkmamalı, aksine onları desteklemelidirler. Geçmişte bu zihniyetle militarist-aristokrat Bismarck'ı, Hindistan'da İngiliz İmparatorluğu'nun icraatlarını destekleyen sosyalist hareket şimdi yine aynı zihniyetle AET'ye katılımı desteklemektedir. Öyle ya, sermaye yoğunlaşacak, tekelleşme gelişecek, bir türlü tam anlamıyla "kapitalistleşememiş" Türkiye daha bir kapitalistleşecek ve bu da "sosyalizmin nesnel koşullarını" oluşturacaktır. Her şeye ve bu arada toplumlara böylesi bir hiyerarşik ilerleme zinciri içinde bakılınca tarih, önlerinde bilinmeyeni olmayan bir çıplaklık içinde serilmektedir. Her "iyilik" ve bu arada özgürleşme de bir ilerleme sorunudur ve onun bir meyvesidir. Nasıl ki bir Federal Almanya Türkiye'den daha çok demir üretiyorsa, orada örgütlenme özgürlüğü daha fazladır, polis daha yumuşaktır, mahkeleler daha adildir, söz söyleme ve basın özgürlüğü vardır filan gibi. 12 Eylül'den sonra bu iddiaların yüzlercesini gördük, öyleki 12 Eylül Türkiye'si eleştirilirken kullanılan hemen hemen biricik yöntem, uygulamaların Avrupa ülkelerindeki uygulama ve yasalarla karşılaştırılması ve bu "demokratık" ülkelere kıyasla ne kadar da "anti demokratik" olduğunun ilan edilmesi oldu. Oysa tam da bu tahliller yapılırken gözden kaçırılan statükonun ya da sistemin korkunç karmaşıklığıydı. Sistemin bir bütün olarak kendi bünyesini tazeleme yani kendisini yeniden üretme süreçlerine yönelik tam bir körlüktü ve bu körlük devam ediyor, edecek gibi de görünüyor.

"AET-Özgürleşme" ilişkisini incelemeye girmeden önce, geçerken, şunu söylemeliyim. Bugün Türkiye'de AET'-ye karşı olan devrimci sol akımlar hala vardır, ama aşağıda da göstermeye çalışacağım gibi bir yandan "ilerleme" anlayışına sahip olmak ve bir yandan da AET'ye karşı çıkmak, kuramsal tutarlılık açısından mümkün değildir. Böylesi yaklaşımlar, kuramsal tutarlılık açısından mümkün değildir. Böylesi yaklaşımlar, içlerinde barındırdıkları tutarsızlıklarıyla çok kolay evrilebilecek ya da devrilebilecek kuramsal yapılar oluşturmaktadır.

Herhangi bir toplumsal yapıda tahakküm iki temel unsura dayanır ve bunlarla ayırdedilir. Bu iki unsur zor ve sembol üretme özellikleridir. Ne tek başına zor ve ne de tek başına sembol üretimi bir toplumda tahakküme göre örgütlenmiş statükonun varlığını sürdürebilir. Fakat tahakkümün bu iki temel unsuru her toplumsal yapıda ve her zaman, eşit oranlarda dağılarak tahakkümün yapısını kurmaz. Tahakkümün yapısında bu iki unsuru zamana ve mekana göre değişen oranlarda, değişen dengeler içinde görürüz. Politik rejimler

arasındaki farkları belirleyebilmemizi sağlayan önemli kıstaslardan biri de budur. Özgürleşme sorununa tahakkümün yapısından bağımsız olarak bakılamaz ve konumuz AET, Türkiye ilişkisi olduğunda, bu, henüz faklarını koruyan iki tahakküm tarzına göz atılmasını gerektirir.

Açıktır ki Türkiye, tahakkümün statükosunun ağırlıkla zor yoluyla korunduğu bir ülke olagelmiştir.Bu ülkede tahakkümün klasık ve onsuz olmaz araçları olan cop, hapishane, yasaklar dengenin korunmasında birinci rolü oynamaktadır.

. Elde edilmek istenen artık belirli bir "kullanım değeri"de değil "seçkin" bir malı kullanan insan imajıdır.

"İleri" kapitalist ülkelere gelince (şüphesiz serbest piyasaya dayananlar) Avrupa da dahil olmak üzere, durum oldukça değişir. Avrupa'nın tarihi aynı zamanda onun ürettiği ve ihraç ettiği ideolojilerin tarihidir. Tahakkümün sembol üretme özelliğinin bir parçası olan bu "bütünlüklü fikirler," toplumsal kodlanmayı kolaylaştırmış, genelde aynı kültürün özeleştiri ve eleştiri araçları olarak toplumsal dengenin sürdürülmesinde önemli rol oynamışlar ve statükonun yeniden üretimi işlevini büyük ölçüde yüklenmişlerdir. Fakat ideolojiler genellikle "sert" toplumsal bağlanmalar oldukları için, ideolojiler Avrupası zorun da daha çok gündemde olduğu bir alan olmuştur. Ama bu artık Avrupa'nun tarihidir.

Uzunca bir süredir çeşitli düşünürler "ileri" ülkelerde ideolojiler devrinin kapandığını ileri sürmekte ve önemli ölçüde doğru olan bu saptamaya entellektüeller alkış tutmaktadır. Evet ideolojiler kısaca "bir düşüncenin bir insana sahip olmasıdır" ama "kötü" bir dönemini kapanması otomatik olarak "iyi " bir dönemi açmaz. Bu örnekte de bu olmuştur.

Sembol üretme işlevinde ideolojileri demode kılan tahakkümm,toplumsal dengeyi sürdürmenin, üstelik zora daha az başvurarak yani daha ucuza sürdürmenin yolunu bulmuştur. Tahakkümün mantığı çerçevesinde kodlanmış teknik demek olan teknoloji ve özellikle de enformatik "devrimi" ona bunun yollarını açmıştır. Sembol üretme özeliğinin yeni "star"ları artık Marx'lar, Freud'lar, Hitler'ler değil, ama Madonna'lar, Michael Jakson'lar, Porsche arabaları, "mistik" bilgisayarlar ve onların markaları, Pierre Cardin'ler, Christian Dior'lardır. "Mazruf" gitmiş geriye "zarf" kalmıştır. Artık insanlar her birini "özel kılan" bu marka ve idollerin peşinde, vitrinlerinde tatmin bulmakta, onları seyrederken kendinden geçmekte, "elde edebilmek" için paralanmaktadır. Elde edilmek istenen, artık belirli bir "kullanım değeri" de değil, "seçkin"bir malı kullanan insan imajıdır.

"İleri" toplumlar bu sonsuz çeşitlilikteki "şeyleriyle"(İsmet Özel'in yerinde terimiyle hırdavatlarıyla) hırdavat insanlar yani insansılar üretmektedir. İnsanı insan kılan özelliklerinden biri olan "Bir boşluğun açınlanması, bir gerçeğin yokluğunun varlığı olması bakımından istek..." (1) ve bu istek için biyolojik varlığı tehlikeye atma özelliği, hırdavatlar büyüsüne kapılmış insanlar arasında hızla yokolmaktadır. İnsanlar büyük bir "seyir" içindeler, tahakküm ürettiği binlerce sembolü "seyre dalmışlar."

. "İleri" ülkelerin muhalifleri büyük bir körlük içinde askeri diktatörlükler karşısında dehşete kapılırken kendi seyirlik toplumları karşısında dehşete kapılmak çoğunun akıllarına bile gelmez.

Ama yukarıda tahakkümün iki temel özelliğini vurgulamıştım. "İstek"lerini dile getiren, getirebilen insanlar "ileri" ülkelerde de var. Gittikçe seyrekleşen bu durumda "ileri"ülkeler, güçlü bir toplumsal dengeye sahip olmalarına karşın, Andrias Baader ve Ulrike Meinhoff gibileri yok edebilmekte, herkesin gözü önünde Cebelitarık'ta IRA militanlarını kurşuna dizebilmekte, "ileri" örnekleri de kolaylıkla sergileyebiliyorlar. Televizyonda kendi "ileriliklerini" seyreden insanları ise ezici çoğunlukla kendilerine söylenene inanabiliyorlar. Gelin de "Avrupa'dan bok getirsen satılır" sözüne itibar etmeyin!

Tahakkümün toplumsal dengesi, iki temel unsurunu maharetle kullanabilmektedir. Örgütlenme özgürlüğü,, konuşma özgürlüğü, işkenceye uğramama özgürlüğü bulunan "ileri" ülkeler bu nedenle kendilerine güvenebilmektedirler. Bu nedenle "geri" bir ülkede binlerce taraftarı bulunan bir devrimci hareket esas olarak zorla, örneğin "A" kadar toplumsal etkinliğe sıkıştırılırken, "ileri" bir ülkede her türlü"özgürlüğe" sahip olan devrimci bir hareket, hırdavatlara kendini kaptırmış insanların kahredici çoğunluğu nedeniyle yine "A" kadar toplumsal etkinliğe zora pek az başvurarak sıkıştırılabilmektedir. Bu nedenle "ileri" ülkelerin muhalifleri büyük bir körlük içinde askeri diktatörlükler karşısında dehşete kapılırken, kendi seyirlik toplumları karşısında dehşete kapılmak çoğunun akıllarına bile gelmez.

"İleri" ülkeler "suyu kuruturken", "geri" ülkeler "balıkları öldürmekle" uğraşmaktadır. Sonuç olarak, şimdilik her iki tür de kendi statükolarını korumakta başarılıdır. Bir türde "özgür" iradenizle öldürülebilir, diğer türde ise bir masa kadır "özgür" olabilirsiniz.

Türkiye'li solcuların büyük çoğunluğu kırk katırla, kırk satır arasında seçimlerini yapmış görünüyorlar. Bu, dünyayı koskoca bir fabrika, koskoca bir üretim merkezi olarak görmek isteyenler açısından son derece normal bir sonuç. Türkiye solunun önemli bir kesimi böylece statüko çemberinin, yanılsama üretme departmanındaki yerini alıyor.

Öyle görünüyor ki dünya kapitalist sisteminin evrimi, sistem içinde zorun rolünü ikinci plana atabilecek bir yola girebilir. Uzun vadede bu Türkiye için de söylenebilir. Ama toplumsal devrimciler için sorun sadece zora karşı mücadele etmek değildir. Bazan yıllar süren yalnızlık, yalıtılmışlık dönemleri, araba dolusu işkenceden daha ağır sonuçlar yaratır.

AET'ye katılmak özgürleşme getirmeyecektir. Böylesi bir "özgürşleşmeye" umut bağlayanlar, özgürleşmenin koparılarak alınmasını gerektiren yapısından hiç bir şey anlayamayanlardır. Kendi yapabilecekleri tükendiğinden umutlarını AET"ye bağlayanlardır.

Bu doğrultuda böylesi solun bize önerdiği, tahakkümün önerdiğinden farklı değildir. "Hırdavatlaşma yolunda ilerleyelim mi? Yoksa sopaya devam mı edelim?" Ufukları bu kadardır ve özgürlük onlar için bu ikilemden cevabı çıkarılabilecek bir sorudur.

Tahakkümün iki temel unsuru da birbirinden daha zayıf değildir. Bu iki unsurdan birine özgürleşme gibi bir yanılsama atfedip, Türkiyeli devrimci potansiyeli AET'ye girilmesi halinde on yıllarca Euro-komünizm çerçevesine sıkıştırmak isteyenlerle mücadele edilmelidir.

1 A. Kojeve, Aktaran T.Bumin, "Hegel" Alan Yayınları s. 27.

EKİM "DEVRİMİ" VE GORBAÇOV'UN "GERÇEĞİ"

İhsan Ülgen

Ekim "Devrimi"nin 71. yıldönümü kutlamalarının yankıları hâlâ sürüyor. Kutlama öncesi her renk sosyalistinden liberalize, muhafazakârından faşistine kadar dünyanın bütün politik gözleri bir kez daha SSCB'ye yöneldi. Hemen herkes Gorbaçov'un ağzından çıkacak olanları merakla bekliyordu. Hani pek haksız da sayılmazlar; öyle şeyler oluyor ki bir bakmışsınız Gorbaçov, Ekim "Devrimi"nin 71. yıldönümü konuşmasında Kerensky'nin ya da Çar II. Nikola'nın itibarını iade edivermiş. Olur mu olur, Gorbaçov bu; bugüne kadar "sosyalist demokrasi" uğruna kimler "aklandı", ne geçmişler "reddedildi" değil mi?

Ne var ki beklenen büyük günde "dünyanın politik gözleri" hayal kırıklığına uğradı. ABD'deki başkanlık seçimleriyle haşır neşir olan basının kutlama törenlerine ilgisi yüzeyseldi. Ülkemizde de geleneksel basın aynı nedenlerden dolayı geçmiş yılların tersine uluslararası basın ajanslarının bültenlerini aynen geçmekle yetindi. Aslında bir anlamda onlar için isabet olmuştu, çünkü beklendiği gibi "büyük sürprizler" yerine geçmiş nakaratların tekrarından başka bir anlam taşımayan bir kutlamaydı. Hatta her zamankinin tersine kutlama törenlerinin açış konuşmasını Gorbaçov değil, Savunma Bakanı Dimitri Yazov yapıyordu. Anlaşılan Bush ve Dukakis'in gölgesinde kalmayı onuruna yediremeyen Gorbaçov söylev vermek yerine halkı selamlamakla yetinmeyi tercih etmişti. Kısacası bir yanda Dimitri Yazov'un siyasal sorunları es geçerek yaptığı "nükleer silahsızlanma", "ekonomik gelişmeler" ve "anti-sovyetizm yalanlarının çöküşü" üzerine sürüp giden açış konuşması, diğer yanda ABD'deki başkanlık yarışı öte yanda ise "özgürlük" ve "bağımsızlık" çığlıklarıyla kutlama törenlerini "sabote" eden Estonyalılar, Ermeniler, Kırımlılar ve diğerleri... Hiçbir şey beklendiği gibi değildi, ancak "dünyanın politik gözlerinin" ısrarlı bakışları yine de SSCB üzerinden ayrılamıyor. SSCB'nin geçirdiği "büyük değişimin" yankıları hâlâ sürüyor. Sahi ne oldu? Nasıl oldu? Bu ilgi neden? Ne değişti SSCB'de?

Aslında SSCB'de öze ilişkin değişen hiçbir şey yok. Değişen (ya da daha doğrusu değiştirilmek istenen) mevcut tahakkümün biçimidir. Ancak SSCB sınırları içersinde, hedefleri açısından pek olumlu olmasa da meydana gelen bazı olaylara (Kırım, Litvanya, Azerbaycan, Ermenistan gibi olaylara) bakarak, devlet totaliterizminden toplumun totaliterizmine yönelişten başka bir anlam taşımayan bu değişimlerin mayasının henüz tuttuğunu söylemek zor. Buna karşılık SSCB sınırları dışında gerek Gorbaçov'un "asaletten nasibini almış" kişiliği gerekse onun Glasnost ve Prestroyka ikilisi oldukça ilgi gördü.

Bugün SSCB'deki "gelişmeleri" ilgiyle izleyenlerin başında elbette ki sosyalist ülkeler ve çevreler geliyor. Çin, Arnavutluk gibi tarihsel olarak SSCB ile sürekli sürtüşme içersinde olan ülkeler hemen ilk ağızda "sosyal emperyalizm" çığlıklarını ayyuka çıkardılar, ama bir süre sonra kendi tahakküm zihniyetleri ile çakışan yeni ekonomik oluşumlar ve siyasi gelişmeler karşısında eski suçlamalarını sürdürmekle birlikte seslerini keser gibi oldular. Başta Varşova Paktı ülkeleri olmak üzere dünyanın diğer sosyalist sistemlerinin tavrı ise oldukça ilginç: Bazıları SSCB'yi Prestroyka'ya iten ekonomik ve siyasal sorunların benzerlerini yaşamalarına rağmen bir yanda eski kuşak "tutucu" parti üyelerinin karşı koyuşları ile diğer yandan sosyalizmin babası sayılan güçlü bir müttefike ters düşmek istememenin yarattığı kaygı arasında bocalayan KP'ler açık açık tavır belirlemekten ziyade temkinli davranmayı seçiyorlar. Bulgaristan ve Polonya gibi ateşli taraftarlar bile benzer uygulamaları daha çok ekonomik planda sürdürmekle birlikte temkinliliği elden bırakmamak için tahakkümün rasyonalitesini eski biçimiyle sürdürüyorlar. Dünya genelinde henüz kurumsallaşma "azizliğine" erişemeyen sosyalist Troçkist kanat ise, hâlâ geçmiş kırgınlıklarını, öfkelerini ve karşı çıkışlarını sürdürüyorsa da Gorbaçov, zaman zaman bunları bile şaşkınlıktan şaşkınlığa sürüklemekten geri kalmadı: Troçkist düşüncenin son yıllarda baştacı yaptığı "yerel yönetimler", "sosyalist demokrasi" gibi temel bazı tezlerini Gorbaçov'un da sık sık tekrarlamasının yanısıra son olarak Troçki'nin de itibarının iade edilmesi bunda etkili oldu.

Yine bugün dünya'nın "metropol"leri Gorbaçov ve onun reformlarından oldukça memnun görünüyor. Nasıl olmasınlar; kendileri için her zaman ciddi bir rakip ve tehdit unsuru olan bir ülke ile uzlaşmak hiç de azımsanmayacak çıkarlar sunuyor. Ayrıca, "silahsızlanma görüşmeleri" gibi politik manevralarla, "kamuoylarına" yönelen "atomizasyon" politikalarına yeni bir boyut daha kazandırmış oluyorlar. Pek yakında SSCB-ABD ortak yatırımlarına ya da dünya siyasi konjonktürüne ortak müdahale girişimlerine rastlarsak hiç şaşırmayalım. Tahakküm'ün niteliği ve biçimi ne olursa olsun aynı ortak öze sahiptir, bu ortak özün tezahürü olabilecek yakınlaşmalara şaşmak saf dillilik olur. Ayrıca çıkarları sözkonusu oldu mu Hitler'le bile kolkola girmekten kaçınmayan bir sistematiğin, ABD gibi "burjuva demokrasisi"ne sahip bir ülke ile flört etmesi o kadar anormal bir şey de değil.

"Sömürge", "yeni sömürge", "geri kalmış", "geri bırakılmış", "az gelişmiş" ya da "gelişmekte olan" gibi bir dizi sıfatla birlikte anılan ve genellikle "üçüncü dünya ülkeleri" diye adlandırılan ülkelere gelince; bunların ilgisi de diğerlerini aratmayacak düzeyde. Bu gibi ülkelerde, kendi ülkelerindeki tahakkümün önde gelen uygulayıcılarının adlarından bihaber olan dağdaki çobanlar bile Gorbaçov'u tanıyor ve biliyorlar. Tahakküm'ün resmi yöneticileri ise SSCB'nin ekonomik dışa açılımından biraz pay kapmak ve daha da palazlan-

mak düşü ile "bir kez de Gorbaçov'un altına yatsak nasıl olur"-un hesabını yapıyor ve iş adamları, hevesle SSCB'nin kendi ekonomisi için angarya olarak gördüğü "ayak işlerine" koşturuyorlar: Kafileler halinde işçiler yola çıkartılıyor, şantiyeler kuruluyor ve SSCB topraklarında bu ülkelerin inşaa ettiği dev yapılar yükseliyor...

SSCB'deki yeni durumun ülkemizdeki "sosyalist basın"a yansıması dünya genelindeki genel havadan pek farklı değil. Ama uzun bir süredir "geleneksel" basının dış haberler sayfasında en büyük yeri tutan haberlerin başında SSCB geliyor. Hızlı gazetecilerimiz Kremline kadar gidip röportajlar yapıyor, yazı dizileri hazırlıyorlar. Bir zamanlar boğazdan geçen Sovyet gemilerine "el salladı" diye insanların tutuklandığı ve hâlâ Komünist Partisi'nin kurulmasına karşı çıkıldığı bir ülkede, sırtını dayadığı yer ve başlıca haber kaynağı herkesçe "meçhul"(!) bir gazetecinin, ülkenin tek ve resmi TV'si aracılığı ile ballandıra ballandırıla Gorbaçov'u, Perestroyka'yı ve Glasnost'u anlatması hayli anlamlı.

Dimitri Yazov'un Gorbaçov'un yerine yaptığı açış konuşmasının ayrıntılarını henüz bilmiyoruz. Ancak ne söylemiş olursa olsun Liberterler açısından hiç de sürpriz olmayacaktır. Bugüne kadar Gorbaçov'un söyledikleri ve 70. yıldönümündeki konuşması bize bu konuda yeterli ipuçları veriyor.

Gorbaçov geçen yıl yaptığı konuşmasında[1] Ekim "Devrimi"ne uzun uzun övgüler düzdükten sonra, bütün bir Sovyet tarihini özetle anlatmaya koyuluyor ve "proletarya" partisi adına adeta özür dileyerek geçmişin hatalarını mazur göstermeye çalışıyor:

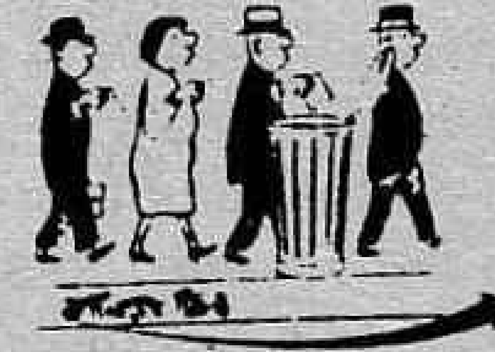
> "Yoldaşlar, öncülük yolumuz uzun ve zordu. Hiçbir kısa analiz onu kavrayamaz.
> Eski dünyanın, Birinci Dünya Savaşı'nın, iç savaşın ve müdahalelerin maddi ve manevi yükü vardı. Değişimin ve insanlarda, bununla ilgili, umutların yeniliği, yeni ve olağanüstünün, bizleri etki altına alma hızı ve çapı, bize, geriye bakıp, düşünme zamanı bırakmadı..." (Sayfa-9)

Ve sonra büyük bir "alçak"gönüllülük göstererek şöyle devam ediyor:

> "Tarihimiz tektir ve geri dönülemez. Nasıl duygular uyandırırsa uyandırsın, o bizim tarihimizdir ve biz onu bağrımıza basıyoruz." (Sayfa-9)

Gorbaçov, konuşmasının bundan sonraki bölümünde büyük bir gayretkeşlikle Lenin ve onun "büyük" partisinden söz ederek, Ekim "Devrimi"ne sahip çıkma kaygısıyla dönemin bütün mücadelesini sahipleniyor. Oysa, Ekim "Devrimi" gerçek anlamda toplumsal bir devrim olmaktan ziyade politik nitelikli, iktidara yönelik bir hareket olmasına rağmen, o dönemde mevcut hükümete ve dağılmış ama henüz yok olmamış Beyaz Ordu'ya karşı savaşanlar yalnız onlar değildi: Hiçbir iktidar arzuları olmayan sadece kendi yaşamlarını kendileri belirlemek isteyen ve bulundukları yerel Sovyetleri sonuna kadar savunmayı ilke edinmiş Anarşistler ile başta sol SR'ler olmak üzere bir yığın iktidar hırslısı parti ve örgüt de boş durmuyordu. Ancak Bolşevikler , Şubat sonrası, hükümetin baskılarına maruz kalmış yığınlara karşı dönemsel olarak yürüttükleri anti-tahakkümcü propaganda sayesinde iktidar hırslısı diğer gruplara oranla nicel olarak daha fazla güç elde etmeleri ve bütün güçlerini iktidarı elde etme doğrultusunda kullanmaları sonucu özlemini çektikleri hükümet koltuklarına yerleştiler. Yazının asıl amacı, Ekim "Devrimi" öncesi ve sonrasına ilişkin eleştirel bir yaklaşım sergilemek olmadığından, bütün bu dönem boyunca gelişen olayları tek tek ele almak gereksiz olacaktır. Ancak özellikle vurgulanması gereken bazı noktalar var ki, bunları es geçmek olanaksız.

Bu noktalardan birincisi liberterleri doğrudan ilgilendirmeyen, Marksist düşüncenin iç polemiği diye tanımlayabileceğimiz "Burjuva Demokratik Devrim", "Sosyalist Devrim" karmaşasıdır. Bu sorunun liberterleri ilgilendiren yönü; kendilerine "toplumsal devrimci" sıfatını layık gördükleri halde, politik iktidarı ele geçirmekten başka bir düşüncesi olmayan tahakküm zihniyetlerinin nasıl değişen koşullara göre renk değiştirdikleridir.

Bilindiği gibi, özellikle Troçkistler ve Bolşevikler arasında keskinleşen ve bugün de varolan bu tartışmada Bolşevik çizgiyi Lenin "İki Taktik" adlı broşürde özetle şöyle koyuyordu: Proletarya, önce köylülük, küçük-burjuvazi ve diğer muhalif kesimlerle birlikte önce "burjuva demokratik devrimi" yapacak (asgari program), böylece burjuvazinin ekonomik gelişimi için gerekli koşullar yaratılırken, monarşik yönetimin yerine "burjuva demokrasisi" yerleşecek ve proletarya, burjuvazinin ekonomik yayılımına paralel olarak hem "nicel" ve "nitel" olarak gelişip güçlenecek hem de "burjuva demokrasi"sinin nimetlerinden yararlanarak "demokratik" yoldan sosyalist devrimi gerçekleştirecektir (Azami program). Çünkü; Marks'ın üretim tarzlarının birbirini zorunlu olarak takip etme esprisine hiç de uymayan bir ülke olan Rusya'da, kapitalist aşama yaşanmadan sosyalizme geçmek olanaksızdır.

> "Marksistler, kesinlikle, Rus Devrimi'nin burjuva nitelik taşıdığı kanısındadır. Bu ne demektir? Bu demektir ki, Rusya'nın gereksinme duyduğu siyasal düzendeki demokratik dönüşümler olduğu gibi, toplumsal ve ekonomik dönüşümler de, kendiliklerinden kapitalizmi ve burjuvazinin egemenliğini baltalamak anlamını taşımak şöyle dursun, tam tersine, Rusya'da, ilk kez, kapitalizmin geniş ve hızlı, Asya'ya özgü değil, Avrupa'vari bir gelişmeye gerçekten yol açacaklardır; bu ülkede, ilk kez sınıf olarak burjuvazinin egemenliğini olanaklı kılacaklardır."[2]

> "...Ve, bizim sosyalist devrimi ertelediğimiz yolundaki anarşist(*) itirazlarına karşı, biz, onu geciktirmiyoruz, olanak bulunan tek araçla ve güvenli tek yolla, yani demokratik cumhuriyet yoluyla ona doğru ilk adımı atıyoruz, diyeceğiz. **Her kim ki siyasal demokrasiden başka bir yolla sosyalizme gitmek isterse, kesinlikle, ekonomik yönde olduğu kadar siyasal yönde de saçma ve gerici yargılara varır**"(3) (abç.)

1905 toplumsal devrim deneyiminin hemen öncesinde yazılan ve kesin ifadelerle dolu bu tespitlere rağmen, Lenin 1917 Şubat sonrasında aniden ağız değiştirerek, proletaryanın iktidarı hemen ele geçirmesinden ve gecikilmemesi gerektiğinden bahsediyor. Lenin'in bu şekilde ağız değiştirmesine neden olan şey nedir? Acaba daha önce söylediği gibi "Burjuva Demokrasi"si hakim kılınmış da kapitalizm ömrünü mü tamamlamıştı yoksa Troçki mi haklıydı?

Tükürdüğünü yalamamak "politikacılığın" ilk şartıdır. Ancak ille de yalamak zorunda kalınıyorsa hemen bir "açıklama" bulunmalıdır. Çok sonraları Lenin'in ardılları da gerekli açıklamayı buldular: "Efendim, 1917 Şubat Devrimi Burjuva Demokratik Devrimdi, 1917 Ekim devrimi ise Sosyalist Devrimdir, yani her şey Lenin'in daha 1905'te söylediklerine uygun olarak gelişmiştir." Lenin'in o dönem bu tür gerekçeler ve açıklamalar bulmaya vakti yoktu. Bunun yerine kendisi gibi bir iktidar aşığı olan Troçki'nin önünde "şapka çıkarmayı" tercih etti. Bugün hâlâ dünyanın birçok yerinde "devrimci" Marksistler "azami" ve "asgari devrim programları" hazırlayadursunlar, Lenin ve Bolşevikleri harekete geçiren ne Troçki'nin haklı olmasıydı, ne de "kapitalizmin ömrünü tamamlama"sıydı. Hem bu ne biçim bir kapitalizmdi ki; tarihte ilk kez ekonomik ve siyasal olarak belirleyici bir güç olacak, 8 ay gibi çok kısa bir süre içinde gelişip, güçlenecek, bu arada "nicel" ve "nitel" olarak proletaryayı da geliştirerek ömrünü tamamlayacak... Doğrusu akıl almaz bir potansiyel!

Ne var ki, Lenin bütün bunları düşünecek durumda değildi; o dönem harekete geçmezlerse kendileri için politik iktidarın bir hayal olarak kalacağının farkındaydı:

> "Önümüzdeki mücadelede Bolşevikler ya devrimci eylemin başına geçecekler ya da kitleler anlayışları doğrultusunda anarşist tarza yönelecekler..."(4)
>
> "(**İktidar hemen ele geçirilmelidir**(**) aksi halde anarşizmin karşı dalgası bizden daha güçlü olabilir... Anarşizm tehlikesi bir devrimde her zaman var olacaktır. Anarşizmden karşıdevrime bir adımlık mesafe vardır."(5)

(*) Burada "anarşist" sözüyle kastedilen, Anarşistler değil, Troçkistler ve Sol SR'lerdir. Lenin değişik yazılarında kendisinre göre Marksist düşünce bağlamının dışında gördüğü bu grupları "kargaşa yaratan", "kurallara uymayan" ya da "oyun bozan" anlamında "anarşist" diye nitelemektedir. Anarşistliğin "olumsuz" anlamıyla eşdeğer olarak kullanılması Lenin'le başlar. Bu eğilim tahakküm zihniyetlerince öylesine benimsenmiştir ki bugün terör eylemlerinden tutun da trafik karmaşasına kadar her türlü "olumsuzluğa" anarşi etiketi yapıştırılmaktadır. Ancak Anarşist düşüncenin böylesi çarpıtılması onun düşün alanında yok olmasına yetmemiştir.

(**) İtalikler bana ait.

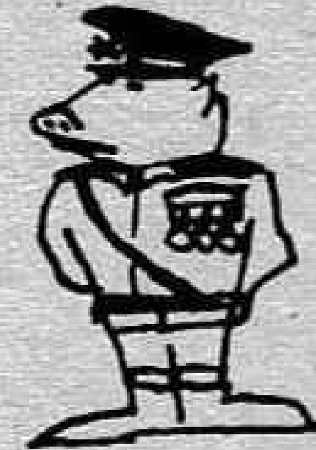
Lenin için asıl "tehlike", diğer iktidar sevdalısı hareketlerin (Menşevikler, sağ SR'ler vb.) giderek politik iktidar üzerindeki etkinliklerinin artmasının yanısıra her türlü politik iktidarın ve tahakküm düşüncenin düşmanı olan Anarşistlerdi. Ayrıca, mevcut tahakkümün rasyonalitesine maruz kalan ve kendi yaşamlarını kendi ellerinde bulundurmak isteyen, her türlü politik iktidara karşı güvenini yitirmiş ve hâlâ silahlarını ellerinde tutan devrimci kitlelerin de giderek "Anarşist tarza yönelmeleri" bir iktidar aşığı için gerçekten büyük tehlike olsa gerek.

Gorbaçov, geçen yıl 70. yıl konuşmasında Ekim "Devrimi" ve onun gerçeğini çarpıtarak onu bir toplumsal devrim ya da bir halk hareketi olarak yansıtmaya uğraşıyor. Aslında toplumsal ikameci, iktidar sevdalısı politik bir hareketin hükümet cuntasından başka bir anlam taşımayan bu hareketin bugüne kadar geçen süre içersindeki tarihine üst başlıklarıyla değinen Gorbaçov, "tutucu" parti üyelerini göz önünde bulundurduğundan Lenin dönemine ilişkin değerlendirmelerinde oldukça elastiki bir dil kullanıyor. Yer yer olumsuzlukları ve Lenin'in 17 Ekim öncesi değerlendirmeleriyle çelişen uygulamaları işaret etmekle birlikte "değişen koşullar", "zorunluluklar" ya da "devrimci diyalektik" mazeretleriyle her şeyi aklama çabasına giriyor. Ona göre de, Kronstadt denizcilerinin katledilmesi, Makhno hareketinin yok edilmesi, Lenin'in bile "çaresizlik" diye nitelendirdiği Brest-Litovsk "antlaşması", "savaş komünizmi" uygulamalarının altında yatan hep bu "gerçekler"di.

Bu konuda bir iki örnek vermek gerekirse bakın neler diyor:

> "...Marks ve Engels gibi Lenin de, devrimin savunma gücünün halkın milisleri olması gerektiğine inanmıştı. Fakat, somut koşullar farklı bir çözümü zorunlu kıldı. Halka dayatılan iç savaş ve dışardan müdahale, yeni bir yaklaşımı gerektirdi. Lenin'in kararnamesiyle bir İşçi Köylü Kızıl Ordusu kuruldu." (Sayfa 13)

Doğru ya da yanlış böyle diyor Gorbaçov; biz onun yalancısıyız. Eğer doğruysa, bugün hâlâ Kızıl Ordu'nun neden varolduğunu daha iyi anlıyoruz.

Bir başka yerde de "...olanaklılık ile olanaksızlık arasındaki sınırda bulunan Brest Barışı'ndan, siyasi ve manevi olarak yararlanılmasına yardımcı olmuş" diyerek Brest Litovsk antlaşmasının bilinçli, programlı, siyasi ve manevi kazanımlar uğruna yerine getirilen bir taktik olduğunu söylüyor. Oysa, Lenin'in görüşlerine katılmamama rağmen, Lenin bu "barış"ın "zorunluluğunu" vurgulayarak bunun istemli bir barış değil, "çaresizliğin" sonucu olduğunu kabullenir.

"Diyelim ki, otomobiliniz silahlı haydutlar tarafından durdurulmuştur. Haydutlara, paranızı, pasaportunuzu, tabancanızı, otomobilinizi veriyorsunuz ve buna karşılık da haydutların o hoş refakatından kurtulmuş oluyorsunuz. Bu bir uzlaşmadır, bunda kuşku yok. "Do ut des" (sana paramı, silahlarımı, arabamı "veriyorum", bana canımı "veresin diye". **Deli olmadıkça hiç kimse(*)** böyle bir uzlaşmanın "ilkelere aykırı" olduğunu öne süremez , ya da uzlaşmayı yapanın haydutların suç ortağı olduğunu süremez, haydutlar, otomobili ve silahları yeni soygunlar için kullanmış olsalar bile bu böyledir."[(6)]

Gorbaçov bu türden aklama çabalarıyla Lenin dönemini anlattıktan sonra yavaş yavaş dilinin elastikiyetini yitirir.

"Tarihte bireyin rolü"ne ilişkin yüzlerce sayfa yazına sahip ve birey rolünü teorik olarak yok sayan Marksist düşüncenin en büyük çelişkilerinden biri de; bütün karşı tezlere rağmen mitler yaratmaktan geri kalmamasıdır. Stalin'in yaşadığı dönem içinde "put"laştırılmış olmasını şiddetle eleştiren Gorbaçov'da Lenin'i bir mit haline getirmekten geri kalmaz. Gorbaçov, Lenin'in "entellektüel" ve "önderlik" vasıflarını göklere çıkardıktan sonra, onun ölümüyle ortaya çıkan "boşluğu" şöyle anlatıyor.

"Lenin'in zamansız ölümü, tüm parti ve Sovyet halkı için korkunç bir şoktu. Acı sonsuz, kaybın telafisi olanaksızdı... Tarih, yeni sistemin önüne çok katı bir ültimatom koydu: Ya mümkün olabilen en kısa zamanda, toplumsal, iktisadi ve teknik temellerini inşa ederek, yaşayacak ve dünyaya adaletli bir toplumun ilk örneğini verecekti, ya da sönüp gidecek ve en iyi ihtimalle zamanın belleğinde, kahramanca fakat başarısız bir toplumsal deney olarak kalacaktı." (sayfa 20)

Gorbaçov Lenin sonrası dönemi anlatırken, bir yandan "glasnost" politikasının gereği olarak, yıllar yılı gerek "batı" gerekse diğer muhaliflerince "insanlık dışı" olarak nitelenen uygulamaları yererken, diğer yandan geçmişin "başarı"larına ortak olma kaygısıyla her şeye sahip çıkıyor. Ancak özellikle Stalin ve Brejnev dönemine ilişkin eleştirilerinin hedefi, bu kişilerin uyguladıkları politikaların esas amacı değil, yalnızca yöntemleri olduğunu vurgulamaktan geri kalmıyor. Ona göre "kollektifleştirme", "NEP", "Katı Merkeziyetçilik", "Dış Müdahaleler" vb.leri gerekliydi, ancak yöntemler daha "insancıl" olmalıydı, yani proletarya partisi demir yumruğunu kadife eldivenle gizlemeliydi.

"eğer, nesnel iktisadi yasalara daha çok önem verilseydi...
eğer, genel olarak, bu çalışan köylü kitlesine karşı tavır...
eğer, kulak'a ve köy zenginine karşı tavır..."

şeklinde uzayıp giden "eğer"ler denizinde yüzerken, olumsuzlukların kaynağını şöyle sıralıyor:

"İnsanlar, katı merkeziyetçiliğin, evrensel etkililiğine buyruk yöntemlerinin her türlü ve tüm sorunların çözümünde en kısa ve en iyi yol olduğuna inanmaya başlamışlardı... Ülkede, idari buyruklara dayanan, parti ve hükümet önderliği sistemi ortaya çıktı. Lenin'in kendi döneminde, kırtasiyeciliğin tehlikesine ilişkin uyarısına rağmen, kırtasiyecilik güçlendi. Ve buna uygun düşen bir yönetim yapısı ve planlama, biçimlenmeye başladı.

Sanayide gerçekten sanayi yapısının tüm ana bölümleri, o dönemdeki var olan ölçeğinde, ortadayken böylesi bir işletme sistemi genellikle sonuç alıcıydı. Bununla birlikte, benzer katı merkeziyetçiliğin ve buyruk sisteminin, kırsal yasamın yeniden biçimlenmesinin sorunlarını çözmede kullanılmaması gerekirdi." (Sayfa 28)

Çelişkilerle dolu bu ifadelerde görüldüğü gibi buyruk sistemi ve katı merkeziyetçilik yer yer onaylanırken, karşı çıkılmaya çalışılıyor. Ancak karşı çıktığı bütün noktalarda, "parti disiplini", "buyruk sistemi", "katı merkeziyetçilik" gibi "insancıl olmayan" uygulamalar olmadan bugün övgüyle söz ettiği üretim boyutlarına ya da teknolojiye nasıl ulaşılabilineceğine açıklık getirmekten kaçınıyor. Çünkü o da çok iyi biliyor ki; eğer temel hedefiniz "genelleşmiş bolluk toplumu" ve "ileri teknoloji", temel sloganınız da "her şey üretim için" ise bu mentalitenin doğal sonucu yapacağınız her şey "zafer" için mübah olacaktır. Bu nedenle genellikle bütün muhaliflerinin yap-

(*) Bu noktada Lenin'in bu açıklamasına karşılık söylenecek iki çift sözümüz var: "Çaresizlik" ve "Zorunluluk" gibi mazeretlerin arkasına gizlenerek "uzlaşmacılığın" felsefesini yapmaya çalışan Lenin'in "Deli olmadıkça hiç kimse" diye başlayan kesinlemesi tamamen öznel hatta militan Marksist hareket bağlamında bile düşünülemeyecek "evrensel" olma iddiasındaki ikameci bir akıl yürütmedir. Oysa herkes bilir ki böyle bir konuda "politik" ve felsefi bir kesinleme olanaksızdır. Kanımca bu bir inanç ve ahlâksal davranış sorunudur. Bugün dünyanın her köşesinde tahakküme karşı mücadele eden özgürlük savaşçıları, teslim olmaktansa ölmeyi yeğlemektedir. Hatta bu davranış tarzının ülkemizdeki devrimci Marksistler arasında da yaygın olduğunu biliyoruz. Geçmişte onlarca militan teslim olmaktansa son kurşunu kendine saklamayı tercih etmiş hatta silahının ele geçmesini engellemek için elinden geleni yapmıştır. Eğer bir liberter olarak öznel düşüncemi belirtmek gerekirse: Devrimcilik adına, sonuç ne olursa olsun böylesine yaşamsal öneme sahip bir konuda uzlaşmak; eğer ortada bir devrim hareketi varsa, devrime ihanettir. Nitekim Brevst Litvosk "andlaşması" ile Ukrayna'nın Almanlara ve Beyaz Ordu'ya terk edilmesi bir yana, Rus cephesindeki uzlaşma sonucunda rahat bir soluk alan Alman Ordusu'nun yaptığı ilk iş Almanya'daki devrimci hareketi yok etmek olmuştur. Sonraları "O bir kartaldı" şeklinde ardından ağıt yakılan Rosa Luxemburg'un ölümünün ardında yatan yine Brest "Barışı"dır.

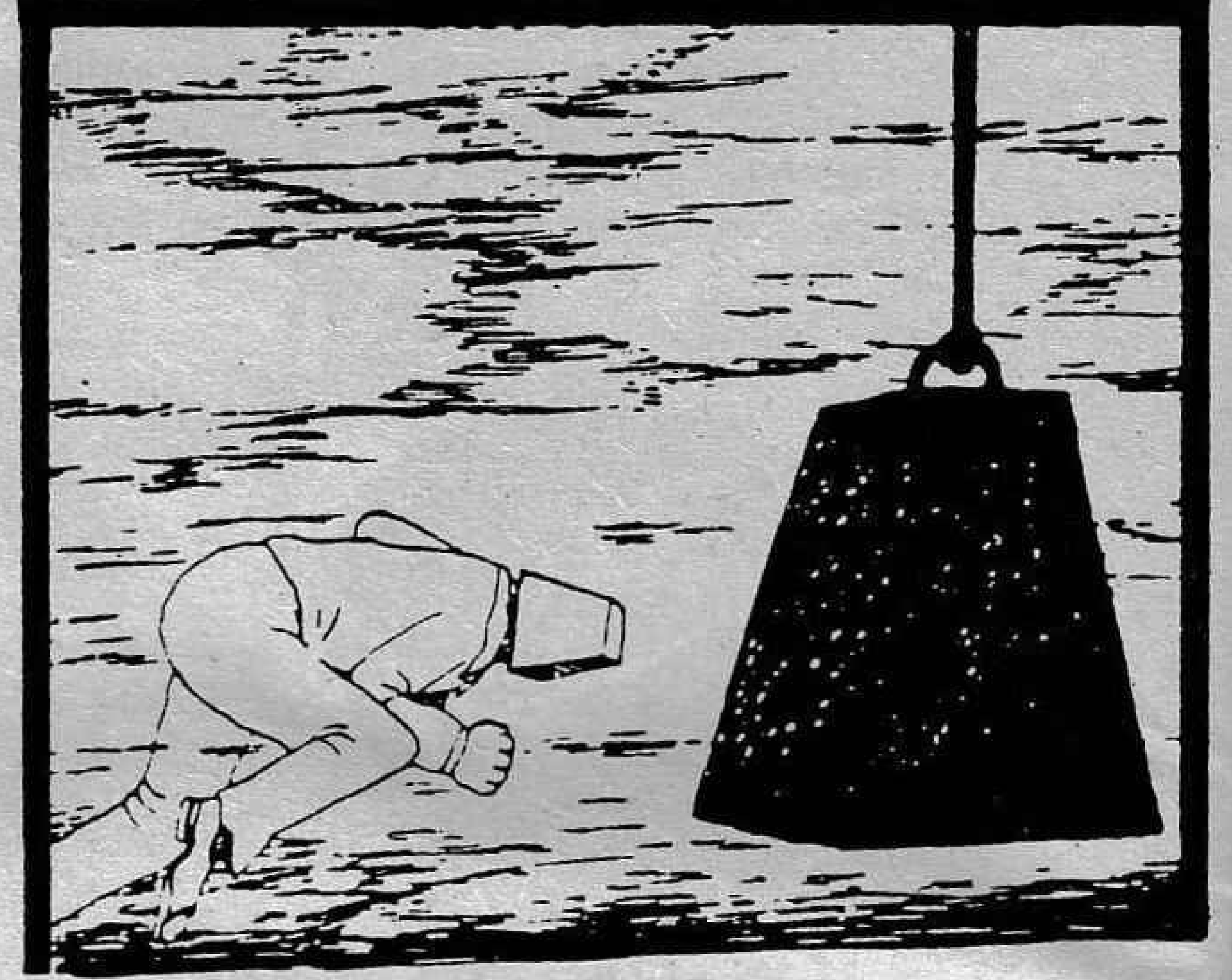
tığı gibi Stalin'i yöntemleri açısından eleştirmek her şeyden önce "Sezar'ın hakkını Sezar'a vermemek" olur. Oysa Stalin'in "amaç"ları ile "araç"ları arasında tam bir uygunluk vardır. Eğer Stalin'e karşı çıkılacaksa, ona yöneltilen eleştirilerinin asıl hedefi "araçlar" değil "amaçlar" olmalıdır. Ancak "amaçlar" bakımından hiç de farklı eğilimlere sahip olmayan Gorbaçov'dan bunu beklemek hayal olur, tersine bütün Sovyet tarihi içersinde erişilen amaçlardan övgüyle söz ederek, başarı olarak niteler.

Stalin'in yöntemlerine ilişkin yaptığı eleştirilerin benzerlerini Brejnev'e de yönelten Gorbaçov, Kruşçev, Andropov ve Çernenko dönemine ilişkin değerlendirmelerine daha ılımlı olmakla birlikte, yine de onların "yetersiz" olduklarını vurgulamaktan geri kalmıyor; yani "en büyük Gorbaçov". Gerçekten de bugünkü popüleritesini göz önüne alırsak Gorbaçov'un hakkını vermek gerekir: Gorbaçov, tahakküm toplumları tarihinde başlı başına bir olay. Onun gibi hem tahakküm'ün klasikleşmiş biçimlerine katkısı olan hem de yaptıklarıyla dünyanın sempatisini toplayan bir başka lider daha yoktur?!

Gorbaçov kendi sistematiğini açıklarken daha çok ekonomik gereklilikten hareket eder.

> "Perestroyka, yalnızca daha önceki dönemin durgunluğu ve muhafazakârlığının yok edilmesi anlamını taşımıyor, fakat aynı zamanda toplumsal örgütlenme ve çalışma yöntemlerimiz de, tarihsel olarak sınırlı ve çağdışı ögelerin üstesinden gelinmesi anlamını taşıyor.
>
> O, sosyalizme, bilimsel ve teknik devrimin ve Sovyet toplumunun entellektüel gelişimine karşı gelen en çağdaş biçimlerin kazandırılması anlamına geliyor." (sayfa 45)

"Yeniden yapılanma" anlamına gelen Prestroyka'nın ortaya atılmasının tek nedeninin "bilimsel ve teknik devrim" olmadığı bir gerçek. Ama yine de "bilimsel ve teknik devrim" adıyla anılan teknolojik ilerleme ve üretimin yetkinleşmesi olayını bütün teknoloji toplumlarında olduğu gibi SSCB'de de mevcut tahakküm biçimine değişikliğe yol açan etkenlerden biri olduğu gerçeğini yadsıyamayız. Temel sloganı "her şey üretim için" olan bir toplumda teknolojinin "geri" olduğu dönemlerde zorla çalıştırma, üretim işlerinin katı yasalara, planlamalara ve militarizme koşut olarak sürdürülmesi anlamlıdır. Ama "üretimi yetkinleştiren teknolojinin" var olan standartların çok üzerine çıkması ile alışılmış "işe koşma" yöntemlerinin bir arada sürmesini beklemek anlamsız olacaktır. Çünkü "teknolojik ilerleme" sayesinde üretimdeki insan unsurunun rolü asgari düzeye inmiştir. Artık "her şey üretim için" sloganının muhatabı büyük ölçüde kompütürler, robotlar, otomatlar vb.'leridir. Ancak bütün bunlar tahakkümü gereksiz kılmaz. Her şeyden önce üretilen ürünlerin tüketimini sağlamak için gereklidir bu: insanların tüketmediği bir üretimi düşünmek saçma olacaktır. Tahakküm zihniyetinin altında yatan tek gerçeğin üretim ve tüketim ilişkileri olmadığını da göz önüne alarak, tüketimin organizasyonu ve toplum yaşamının tahakkümcü zihniyetlere göre biçimlendirilebilmesi için kaçınılmaz olarak tahakküm her zamanki gibi gündemdedir. Fakat, mevcut teknoloji eski tahakküm biçimlerinin sürdürülmesi önünde bir engel olarak çıkar. Çünkü, artık büyük ölçüde üretim alanları dışına taşan "yığın"ların eskisi gibi zor yolu ile denetlenmesi ve yönlendirilmesi mekân itibarı ile olanaksız hale geldiği gibi, etki-tepki düşüncesinin yarattığı kaygı da göz önünde bulundurulmak zorunluluğu vardır. Ayrıca "bilimsel ve teknik devrim" diye adlandırılan olgu sadece bir tek ülkenin sınırları içersinde düşünülebilecek bir olay değildir. Aynı "teknolojik ilerleme" batının metropollerinde ve özellikle ABD'de de gündemdedir. Gelişen kitle haberleşme araçlarının boyutu, casus uyduları, vb.'lerini düşünürsek, daha önce "kapalı bir kutu" olan "doğu bloku"nun batıya göre "insancıl" olmayan uygulamalarının açığa vurulması, uluslararası prestij açısından olumsuzluk hanesine yazılan bir puan olacaktır. Böylesi bir durumda kurumsal-tahakküm için tek bir alternatif vardır; daha "insancıl", daha "demokratik" bir tahakküm biçimi arama.

"İyi ama nasıl olacaktı bu?", "Nerden başlamak gerekirdi?" ya da "Ne yapmalıydı?", sonunda bütün bu soruların yanıtı bulundu. Gorbaçov ve ekibi özgürlük düşmanlarının en "çağdaş" silahına sarıldılar ve SBKP birden bire "özgürlük havarisi" kesildi. Eski bir deyiştir, "düşmanı kendi silahı ile vurmak" ve çoğu zamanda etkili olmuştur: "Özgürlük mü istiyorsun?", "Alın size dilediğiniz kadar özgürlük", "Artik Rock müziği dinleyebilirsiniz, eleştirel sanatla uğraşabilir, hatta özgürce cinsil kimliğinizi belirleyebilir, Coca Cola içebilir ya da blu-jean giyebilirsiniz". "Ama var olan yönetime baş kaldırmadıkça ya da seçilmiş özgürlük alanları dışına çıkmamak "koşuluyla". Kısacası Gorbaçov ve yandaşları yıllardır denenmiş ve tahakküm sistemleri açısından olumlu sonuçlar vermiş bir özgürlük anlayışını "burjuva demokrasi"lerinden ödünç aldılar: LİBERALİZMİN ÇAĞDAŞLAŞTIRILMIŞ ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI, YANİ TOPLUMSAL YAŞAMIN ATOMİZASYONUYLA ORTAYA ÇIKAN BİREYCİLİK (egoizm!)?

Elbette tarihsel olarak burjuvazinin kendine malettiği özgürlük anlayışını toplumsal ikameci devlet totaliterizmi ile kaynaştırmak o kadar kolay bir iş değildi. Özellikle en "başarılı" örneğini ABD'de gördüğümüz toplumun atomizasyonunu siyasal ve kültürel geçmişe ilişkin farklardan dolayı harfiyen SSCB'de uygulamak olanaksızdı. Bu nedenle de total devlet ideolojisi ile toplumun atomizasyon sürecini bir arada yürütmenin en iyi yolu; yönetilenlerin kendi iplerini kendilerinin çekmesini sağlamak olacaktı. Yani toplumun tamamını tahakkümün kendi mantığı içinde eriterek, onu kişiliksizleştirmek ve kendinin bir parçası yapmak tek çıkar yoldu. Bu noktada ortaya atılabilecek olan en iyi slogan da Gorbaçov'vari "katılım ve öz yönetim"dir. Bakın Gorbaçov, toplumu tahakkümün bir parçası haline getirmek, devlet totalitarizminden toplumun totaliterizmine yönelmek için neler öneriyor:

> "İktisadi ve siyasi sistemimizi yeniden örgütlerken her şeyden önce, görevimiz, bütün halkın devlet ve toplum işleri kararlarına gerçekten katılması için, güvenilir ve esnek bir işleyiş yaratmaktı." (Sayfa 47)

Bu katılımcı anlayışın nasıl olduğuna gelince onu da şöyle açıklıyor, bay Gorbaçov:

"Seçim sistemini iyileştirmeye başladık. Bu yıl Haziran'da yapılan seçimler, bizi, yeni yaklaşımın doğru ve verimli olduğuna inandırdı. Seçimler, halkın artan siyasi etkinliğini, Sovyetler'e gerçekten en iyi temsilcilerini seçtirme arzularını gösterdi." (Sayfa 48).

Doğrusu 200 yüz yılı aşkın bir süredir biz yönetilenler "toplumsal sözleşme" ve "temsili demokrasi" zırvaları dinliyoruz. Artık bunlara karnımız tok. (Liberterlerin, "temsili demokrasi", "seçim sistemi" gibi konular üzerindeki görüşleri Kara dergisinde çeşitli yazılarda bölümler halinde dile getirildiği için ayrıntılı olarak böyle bir yazıda konuya tekrar girmeyi gereksiz buluyorum.)

Gorbaçov, toplumun totaliterizmini sağlamak üzere öneri üzerine öneri sunadursun, bazı ifadelerinden sıkıntıları olduğu da anlaşılıyor, işte bu sıkıntılı anlarında biz Gorbaçov'un ne kadar "insancıl" ne kadar "demokratik"(!) düşünceli olduğunu anlıyoruz:

"Parti benimsenen iktisadi reform ilkelerinden ayrılmayı hoş görmeyecektir. Planlanan bütün değişiklikler tam olarak uygulanmalıdır ve uygulanacaktır." (Sayfa 51)

Gorbaçov'un ne denli "kararlı" olduğunu öğrendiğimiz bu sözlerinin üzerinden daha bir yıl bile geçmeden birtakım tasfiyelere girişmesi hiç de şaşırtıcı değil. Nitekim parti saflarında kendisi için bir engel teşkil ettiğini düşündüğü "tutucu" Politbüro üyeleri Salomentsev, Demiçev, Dolgih ve Dobrin'in Evlül sonunda tasfiyesi geniş yankılar yaratırken, Gorbaçov'un reformlarını kamuoyunda en sert şekilde eleştiren kimilerine göre Stalinist eğilimli kimilerine göre ise Kremlin'in iki numaralı adamı Yegor Ligaçev ile KGB şefi Victor Çebrikov'un görevlerinden alınması Gorbaçov taraftarlarını olduğu kadar batıyı da memnun etti. Eylül sonunda gerçekleştirilen tasfiyelerden en ilginç olanı ise elbette Andrey Gromiko'nun istifaya zorlanması oldu. Sovyet dış politikasının en renkli simalarından biri olan Andrey Gromiko, aslında bukalemun gibi ortama göre renk değiştiren her dönemin adamıydı. Stalin döneminden başlayarak bugüne kadar SSCB Dışişleri Bakanlığı'nı sürdüren Gromiko, savaş, soğuk savaş ve daha sonraki dönemlerde SSCB dış politikasının mimarı olmuş, gerek partililer gerekse batılı muhaliflerince diplomasi ustası olarak nitelenmiştir. Gorbaçov dönemine gelinceye kadar renkten renge giren Gromiko, Gorbaçov'un "Perestroyka" ve "Glasnost"'u ile uyum sağlayamayınca önce SSCB hiyerarşik yapılanması içersinde sembolik bir görev niteliğini taşıyan devlet başkanlığına getirildi. 1985 yılındaki bu atamayla biraz olsun etkisizleştirilen Gromiko'nun eski "saygınlığı" ve "tutucu" parti üyelerinin hâlâ parti yönetimindeki etkinliği bütün bütüne bir tasfiyeyi bir süre içinde olsa olanaksız kılmıştı. Ancak ilerleyen yıllarda "Perestroyka" gerçeği "doğrudan katılım", "özyönetim" gibi maskelerin ardından yavaş yavaş gün ışığına çıktı. Teknoloji mantığını olumlayan bütün tahakküm toplumları zorunlu olarak merkezileşme eğilimindedir. Bu eğilim, Gorbaçov'un özyönetim hikâyelerinin bir anda hasır altına itilerek, askeri ve dıs politika konularında tam yetkili, gerektiğinde ekonomik işleyişe de müdahale edebilen bir devlet başkanlığı sistemini de beraberinde getirdi. Merkezileşme ve standardizasyon, üretime dayalı tahakküm toplumlarının bir gerçeği olarak bir kez daha kendini tarih sahnesine gösteriyordu. Merkezileşmenin gerekliliğini Lenin daha 1918'de ortaya koymamış mıydı, öyleyse yol açıktı. Devlet Başkanlığı sistemi uygulamaya konabilirdi, ne diyordu Lenin:

"Komünizm, bütün ülkede büyük sanayiin en güçlü bir biçimde merkezileştirilmesini gerekli görür ve varsayar. Onun için, Bütün Rusya'nın yönetici merkezine, hiç duraksamadan belli bir daldaki işletmelerin hepsini aracısız olarak yönetme hakkını vermek gerekir."(7)

Böylece, 'özyönetim' gerçekte tahakküm rasyonalitesi altında ezilenlerin tesellisi olmaktan öte bir anlam taşımayan olgular olarak sunulurken, Gorbaçov'un düşlediği tam yetkili devlet başkanlığı sistemi de prezidyum tarafından onaylanıyordu. Ancak devlet başkanlığı görevinin işlerlik kazanması, bu görevde göstermelik olarak bulunan Andrey Gromiko'nun istifaya zorlanmasına bağlıydı. Andrey Gromiko'yu kişi olarak tasfiye etmek ise geçmiş itibarı nedeniyle oldukça zordu. Böylece 1988 Eylül ayı sonlarında, "temizleme komitesinin" yaptığı bir toplantı sonucunda diğer Prestroyka muhalifleriyle birlikte Andrey Gromiko da emekliye sevk ediliyordu. Tasfiyeler sonucu Gorbaçov'un parti içi sıkıntılarının tamamen ortadan kalktığını söylemek zor, bu konuda yeterli verilere sahip değiliz, ancak bilinen bir gerçek varsa; Vadin Medvedev, Edvard Şvardnaze, Aleksandr Yakovlev, Anatoli Luleyanovz gibi Gorbaçov'un kurmaylarının parti içersinde köşe başlarını tuttuğudur.

Herhalde bugün bile SBKP içersinde birçok partilinin kulağı Gorbaçov'un şu sözleriyle çınlıyordur:

"İlerlememizi engellemeye ve bize çelme takmaya çalışan, zorluklarımızı ve ilerlemenin engellenmesini seyreden, bizi, geçmişe sürüklemek isteyen Prestroyka muhaliflerinin manevralarını tespit etmeyi, sergilemeyi ve etkisizleştirmeyi öğrenmeliyiz." (Sayfa 58)

Bu sözler ve beraberinde getirdiği uygulamalar bize hiç de yabancı gelmiyor, galiba 1924'lerde Stalin de böyle başlamıştı. Yoksa "genetik" bir durum mu ne dersiniz?

"Özgürlük havarisi" Gorbaçov, bütün bu tasfiyelere rağmen, "temsili demokrasi", "katılımcılık" ve "özyönetim" hikâyelerini tekrarlamaktan da geri kalmıyor. Ancak bunlarla yetinmeye de pek niyeti yok gibi. O, bütün bunların yanısıra "cahil" ve "kültürsüz" halka bunların ne demek olduğunu ve nasıl özgür yaşanılacağının da öğretilmesi gerektiğini vurguluyor:

"...insanlara, pratikte, derinleşen demokrasi koşullarında yaşama öğretilmeli, insan hakları geliştirilmeli ve sağlamlaştırılmalı, kitlelerin çağdaş siyasi kültürü iyileştirilmelidir. Diğer bir deyişle, demokrasi öğretilmeli ve öğrenilmelidir." (Sayfa 47)

İşte herkesin ayakta alkışladığı ve coşkuyla kutladığı Gorbaçov'un gerçeği bu.

Bu noktada liberterlerin söyleyebilecekleri tek bir şey var: Hayır bay Gorbaçov, hayır... ne özgürlük ne de (doğrudan) demokrasi insanlara dışarıdan öğretilemez. O, ancak yaşanır. Bunun için ise yeryüzünde sizin gibi efendilerin olmaması yeterli!..

DİPNOTLAR

1) Mihail Gorbaçov, Ekim ve Prestroyka: Devrim Sürüyor, Bilim Sanat Yayınları

2) V.I. Lenin, Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği (İkinci Bölüm), Sol Yayınları

3) V.I. Lenin, (A.g.e.), (Altıncı Bölüm)

4) Alexandre Sıkırda, Ekim Devriminde Anarşistler, Kara, Sayı: 12

5) Alexandre Sıkırda, A.g.y.

6) V.I.Lenin, "Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı (Dördüncü Bölüm), Sol Yayınları.

7) V.I.Lenin, "uluslaştırılmış İşletmeler Yönetmeliği" Tasarısı Üzerine Uyarılar. (Marks-Engels-Lenin, Anarşizm Anarko-Sendikalizm)

YİNE YEşİL

Suat Alaca

Herkes "yeşillerini" giydi çıktı sokağa. 1970'li yıllarda başlayan ve özellikle Almanya'da gelişen yeşiller bile düşünemezdi Türkiye'de bu kadar çok, bu kadar çeşitli "yeşillik" olacağını. Üstelik bakanlar, genel müdürler, sanayiciler gibi ilginç "yeşilleri" bile var Türkiye'nin.

TRT yeşil, gazeteler, "saygın" dergiler yeşil, her yer baştan aşağı yeşil. TV'de gösterilen "belgesel"lerin, çocuk dizilerinin önemli bir kısmı, saygınlığa, şöhrete, "sevimli doğa koruyucusu" imajına götürren yol da yeşil. **TAŞKIŞLA** bile yeşil. (Bu, otel olsun olmasın gibisinden süren tartışmaya katılmak, hele zinhar orada taraf tutmak anlamına gelmiyor ama, o lök gibi binanın neresi yeşil anlamadım doğrusu).

"Yeşilcilik" saygın, sevimli, küçük çıkıntılıkları hoşgörülen, devletçe her kanaldan -ne hikmetse- desteklenen, evde otµrmaktan sıkılanlarca bir hobi olarak benimsenen zift gibi birşey haline geliverdi. "Aşağıdan", "yukarıdan" elbirliğiyle o hale getiriliverdi.

20. yüzyıl başında önce Osmanlı İmparatorluğunun sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli sorunlarından biri, kapitalistleşme sürecinde adımlar atan ülkenin nasıl yapılarak, ne türden politikalar uygulayarak Batı'da örneği görülen sınıf çatışmalarından korunacağıydı. Devlet buna çözüm buldu. "Hakem devlet", "Halkçı" devlet, "sosyal adaletçi" devlet oluverdi. Sendika mı? Alın size sendika, Komünist Parti mi? olur, kurarız. Grev hakkı? Buyurun, Ama karşı eğriymiş, salyasını tutuyormuş, topalmı geri zekalıymış, o kadar kusur kadı kızında da olur. Tabii ki devlet eliyle kurdurulan sendikada, partide buncacık kusur olacaktir. Daha ne istiyorsunuz kardeşim.

Bir zamanlar "kızıllık" revaçtaydı dünyada. Sefalet edebiyatı, "III. Dünya ülkelerinde" sanayileşme ve ilerleme bayrakları altında "düşmanlarının" bile belirli "haklılıklarını" kabul etmek durumunda kaldıkları bir ideolojiydi. Ondan sonra kimler "kızıl" olmadı. Ne generaller, ne bürokratlar, neler neler.

Şimdi ozon tabakası delindi. Ne facia. "İnsanlığın ortak sorunu." "Bu korkunç tehlike karşısında birleşmeliyiz." "Bunu da **anlamayacak** değiller ya." Doğanın iflası **herkesin** anlayacağı boyutlara ulaştı." Timsahlar da tehlike altında. Neden timsahlarla elele tutuşmuyoruz?" Buyrun tutuşun. Aman sıkı tutun elleri-ni bırakmayın. Üstelik bunu yüzlerce sayfa istatistikle, bilimsel araştırmayla belgeleyin, "doğa"nın içinde bulunduğu feci durumu ayrıntılarıyla anlatın, sonra "Ne Yapmalı?" sorusuna cevap olarak gidin timsahlarla elele tutuşun. Kendinize de sormayın "biz neden bu kadar revaçtayız?" diye. Sansasyon yaratın, liderler yaratın, gazeteler gelip sizle röportaj yapsınlar, üç beş kişilik grupların adı "hareket" olsun, siz hiç sormayın nedenini. Osurmanın bile cezalandırıldığı bir ülkede size gösterilen büyük "hoşgörü ve desteğinin" nedenini de sormayın. Sonra neme lazım kafanız karışır, "iyi niyetli' küçücük kafacık, içi dolu turşucuklar karışır. Aman sakın, siz cici resimcikler çektirip gülümseyin.

Sonra, sonra, bu beğeni bulmuş malı paylaşmaya girişin. Kim en "yeşil" onu tartışın. Az "yeşil', çok "yeşil", "redikal yeşil", "partili yeşil", "Marksist yeşil", "liberter yeşil" açık arttırmasına girin. Bakalım "yeşil " kimde kalacak? Türkiye'de bu "resmi" olanın kim olduğu tartışması oldum olması çok önemlidir. Önce bunun için herkes birbirini yer sonra birileri bu sıfatı eline geçirir. Ondan sonra işin tekelcilik aşaması başlar. Artık "yeşil" eylemler sizden sorulur, sizin belirlediğiniz pankartlar yazılır, sloganlar atılır. Geri kalanı da döverler (kim mi döver? dövücü güçler.) Bu durum da netleştiğinde artık rahat edersiniz. Rotasyonla "görevinizi" terketmeyi reddedebilirsiniz. Partinizden adam/kadın atabilirsiniz. Milletvekili bile çıkarabilirsiniz belki (millet bayağı korkuyor çünkü ozon tabakasından). Siz onu bile kravaktlı cinsinden yaparsınız, ama bir de kravatsız olursa acaip meşhur olursunuz dimi ya?

Elime geçen İngilizce bir broşürde üç talep gördüm, alt alta yaşzılmıştı. Sıralıyorum:

1) Yeni nükleer santralların açılmamasını talep ediyoruz.

2) Varolanların kapatılmasını talep ediyoruz.

3) Kirliliğe yol açmayan enereji kaynaklarının acilen geliştirilmesini istiyoruz.

İmza: Nasyonal Sosyalist Beyaz Halkın Partisi.

Adres: P.B.5865 Chicago. (Yanında da bir gamalı haç), Normaldir. Heinrich Himmler (Gestapo Şefi) "doğayı" ve hayvanları çok severdi.

Tahakküm tarihi içinde bütün "kısmi' talepleri içselleştirebildiğini, onu içselleştirirken kendine uygun hale getirdiğini, kendi terimleriyle konuşulur kıldığını göstermiştir. Bu, önce tek tanrılı dinlerin, sonra bilimin, ekonominin, ekonomik başkaldırının başına geldi. Gösterişten

nefret eden İsa şaşaalı kilisece, eleştirel bilimin öncüleri örümceklenmiş üniversitece, Paris Komünü de Gorbaçov ya da Mitterrand'ça savunulur hale getirilebildi. Ama yeşillik şimdiden Özal'ın göz kırpmasına maruz kalıyorsa bu kadarcık yolu da gidemeyeceğe benzer.

Ayrıntı yayınlarından yayınlanan "Yeşil Politika" adlı kitabın yazarı Jonathon Porrit bakın ne diyor:

> "Keza eko-anarşistler, parti politikasının doğal kötülüklerine ve herhangi bir geniş örgütün üyesi olmanın gerektirdiği uzlaşmalara doya doya kusur bulabilirler. Bazıları için **gerçek** dünyada yaşamamak güzeldir" (a.g.e. s.23)

Adı geçen kitabın önsözünün "Yeşil Parti"de rotasyon kuralına, daha ilk adımda kendisi söz konusu olunca uymayan Petra Kelliy tarafından yazılmış olması tesadüf olmasa gerek. Ama liberterler geniş örgütlerden yazarın dediği gibi kaçınmazlar, aksine kendi tarihleri yüzbinlerce üyeye varan geniş örgütlerle doludur. Ama yine de bu değerlendirme de en büyük gaf, liberterleri "gerçeğe" dayanarak eleştirmek, onları gerçekten kaçmakla eleştirmektir. Dünyanın, kara, deniz ve havanın muhteşem ölçüde büyük güçlerce tüketildiği bir durumda bir "yeşil", nasıl olur da başka birilerini gerçekçi olmamakla eleştirir. Liberterler de bir parti kurup seçimlere katılsalardı gerçekçi mi olacaklardı? Libereterler de yeşillerin yaptığı gibi, kamuoyu, parlemento, seçimler denilen şeylerin niteliklerine şöyle bir bakmaksızın ard arda katıldıkları seçimlerde elde ettitleri oy yüzdelerinin istatistiklerini mi yapmalılar? Sonra da oturup bugün Alman yeşillerinin yaptığı gibi, "neden hareketimizde tavan-taban oluştu? neden katılım bunca pasif?" diye mi sormalılar? Seyirlik seçim mekanızmasının bir parçası olduktan sonra, bu sorular biraz anlamsız kaçmaz mı?

Sonra bu hareket, bütün toplumsal kesimlerin ortak kavgası olarak gördüğü mücadelesinin odak noktasını nereye kaydırmaktadır? Yine aynı yazar şunları söylüyor:

> "Kesin bir ayrım yapmak zor, ama yeşil eylemcinin temel üç ana tipi vardır. Yaşam biçimleri ya da işleri kabaca yeşil olarak tanımlanabilenler; küçük toprak sahipleri, organik çiftçiler, bisikletliler, vejetaryanlar,..." (a.g.e. s.21)

Görülmekte ki "yeşili" bakış, odak noktasını "dış doğa"ya kaydırmaktadır. Türkiye'de traktör, renkli TV ve video vb.leri peşinde koşan küçük toprak sahiplerinin ne zaman "yeşilleşebileceği" başka bir konu ama bu yaklaşıma göre, işçilerin "yeşilleşebilmesi", yazlıklarına domates ve maydanoz ekip, "doğaya" karşı bahçelerinde rakı içen bürokrat, teknobürokrat ve burjuvalarımızın "yeşilleşebilmesinden" çok daha zor.

"Kara Sanat"ın birinci sayısında O.Konur, "Ekolojik Devrim mi Çevrecilk mi?" yazısında, Murray Bookchin'in inatla ve özellilkle üzerinde durduğu birsaptamayı vurugulamıştı:

> "Doğa bir şey'e indirgendi demiştim. Tahakküm kendi düzeninin projeksiyonunun (a.b.ç.) doğaya uyguladığında kendi yarattığı militarizmin bir kavramıyla doğaya yöneldi: Savaş" (s.23)

Burada neden özellikle bu görüş vurgulanmaktadır? İnsan'ın insan üzerinde tahakkümü, insanın doğa üzerinde tahakkümünün sonucu değil nedenidir. Dolayısıyla insanın doğa üzerinde tahakkümü sorunu çözümlenmezse insanın "kendi dışındaki doğa" üzerinde tahakkümü sorunu çözümlenemez. Bu bağlamda, mücadelenin odak noktasını dışsal doğaya kaydırarak, asıl ilgi alanını bu noktada yoğunlaştırarak, ne kadar aksi iddia edilirse edilsin ancak "çevreci" olunabilir. Bu, nükleer santrallere ya da kaplumbağa türlerinden birinin yok edilmesine karşı çıkmayalım anlamına gelmez, ama bir hareket ya da bir grup olarak eğer kaplumbağalar karşısında gösterdiğimiz "duyarlılığın" ve "militanlığın" onda birini grevlerde ya da hapisanelere karşı mücadelede göstermiyor ya da gösteremiyorsak bu işte bir kokuşma var demektir. Sonra dahası, bir tahakküm önceliğinin kuramsal-kılgısal çatısını bizi pratikte apışmaktan ne kurtarabilir ki? İsrail işgali altındaki topraklarda ayaklanan Filistinliler İsrail devletine zarar vermek için orman yaktılar. Bunu o dar mantığınızla "doğaya karşı bir suç" mu olarak değerlendireceksiniz? Eğer sorunun vurgusunu ozon tabakansına, kirlenen denizlere aktarırsak herşeyin bu ham haliyle sindirebilecek olan tahakküme, biz kendi yenileme fırsatlarından birini daha sunmuş olmaz mıyız? A.B.D.'de bir reklam danışmanlığı şirketi reklamcıların dikkatini çekerken şunları yazıyor:

> Reklamcılara Not: "Uyanık Kuşağa" ulaşamak. 1980'-lerin en "verimli" pazarı 18-36 yaş grubu tarafından oluşturulmaktadır. Bu insanlar alternatif basının okuyucuları olan gençler ve erişkinlerdir. Biz onlara "Uyanık Kuşak" diyoruz.
>
> Reklamcılar için alternatif basın önemlidir, çünkü:
>
> 1)"Uyanık Kuşak"ın dikkatini genel iletişim araçları yoluyla reklamlara çekmek zordur. Oysa alternatif basın bu pazara ilişkin reklam etkinliğini arttırma fırsatı sunmaktadır.
>
> 2) "Uyanık Kuşak"ın toplumsal, politik ve tüketici eğilimler üzerinde büyük etkisi vardır ve bu sürecek görünmektedir.
>
> 3) Öte yandan bugün alternatif basının geniş bir izleyicisi olduğu kesindir.
>
> 4) Alternatif basının çoğunluğu, büyük reklamcıların reklamcılık hedefleriyle uygun düşen bir tarz içindedir.
>
> 5) Alternatif basının gücü butik, tiyatro, mağaza, plak şirketleri ve elktronik araç üreticilerinden aldığı desteklerle de ortaya çıkmaktadır. Kitap yayıncıları çoktandır bunu farketti ve ekoloji, radikal politika, cinsel davranışlar, bilim-kurgu, doğal yaşam, bahçecilik ve feminizm üzerine kitaplarla bu pazarı kendilerine açtılar.
>
> A.B.D.'de 20 milyonu aşan okuruyla alternatif basın bugün reklamcılık için herşeyden daha yararlı bir araçtır."

20 milyonu aşan okur! Onlar daha çok okur!

Türkiye bugün bu noktadan uzakta belki ama reklam şirketlerimizin ve haftalık "saygın" dergimizin havasına bakılırsa bu eğilimin içine girmediği söylenemez. "Doğayı" kirletmeyen deodorant remlamları da tuzu biberi.

Yeşiller, alternatif hareketten soyutlanamaz. Bugün en revaçta olan pazar malı "doğanın iflası" olduğu için en gelişen kanat ta bu oldu.Alman yeşilleri (bırakalım bizim karikatürleri), milletvekilleri, partileri ve seçim hazırlıklarıyla da bunu açıkça kanıtlıyorlar. "Güzel" bir düştü hani. Alternatif birlikler, bankalar, şirketler, şehirler, partiler, milletvekilleri, yoksa polis ve devlet te mi? Neden böyle bir silsile içinde düşmiyelim ki? Bizi bundan hangi kanıt alıkoyacak?

Ne dışsal ve ne de içsel doğanın "korunması" tahakkümün denetim kurumları içinde yer alarak, "özne" değil de "nesne" üzerinde yoğunlaşarak, ye-

ni ilişkiler ve yeni insanları "olumlamanın olumsuzlaması" içinde arayarak, yıkımın "y"sinde söz etmeksizin gerçekleşemez. Toplumsal devrimci bir yöntem bunları, "olumsuzlamanın olumluluğu" içinde ayrayacaktır.

Eğer kaynaklara inecek vaktiniz, araştırma yapacak ölçüde paranız varsa, doğanın içinde bulunduğu durum hakında kitap yazabilir, bu durumu bütün ayrıntılarıyla, kaybolan ormanları, gökten yağan asitleri ve ısınmayla birlikte sergileyebilirsiniz. Yok bunlara sahip değilseniz hemen yakınınıza şöyle bir bakıp akıl yürütmeniz bile yetebilir.

. Tahakküm tarihi, içinde bütün "kısmi" talepleri içselleştirebildiğini, onu içselleştirirken kendine uygun hale getirdiğini, kendi terimleriyle konuşur kıldığını göstermiştir.

Ama, bu sorunun çözümü "Alman dehasının" yarattığı ikinci Kautsky çözümüne, yani politik düzlemde önerdikleri Sosyal demokrasinin henüz "kızıllığını" yitirmeye başladığı dönemde önerilenler olan bir çözüme bağlayamazsınız.

Ekolojik devrim mücadelesi, toplumsal devrim mücadelesinden ayırt edilemez. Toplumsal devrim, aynı zamanda bir ekolojik devrimdir. Ekolojik yıpranma ve çürüme ise tahakkümün çağımızda zorunlu yan ürünleridir. Oysa çağımızda destralizasyonu, insanların özgür topluluklarını, doğrudan demokrasiyle yönetilebilecek kadar küçük insan toplumların hedefleyen bir ahlaki, kültürel, ekonomik ve siyasal olay olarak toplumsal devrim, "doğayı öldürürsek biz de yaşayamayız" gibi bir anlayışla değil, ama içsel olarak ekolojik devrim olacaktır.

Oysa toplumsal düşümüzde mücadele ettiğiniz güçlerle işbirliği yapmak belki Kautsky'ninki kadar "safdillik" olarak gelmez size ama en az o kadar "safdilliktir". Teknollojinin ve modern endüstrinin kim eline geçirirse kendince kullanabileceği "nötr" değerler olmadığını düşünüyorsanız eğir, parlamentonun öyle olduğunu nasıl düşünebiliyorsunuz? Öte yandan eğer bunlar "nötr" değerler değilse, doğanın içinde bulunduğu durumu "**herkesin**" anlayabileceğini nasıl ileri sürebilirsiniz? Anlamak "nötr" bir olay mıdır?

Böyle olmadığı için ekolojik devrim, toplumsal devrimin içsel bir parçası olarak, toplumsal devrimci güçlerin, yani yaşamın her alanında erksizleştirilmiş olanların harcıdır. Onun ozon tabakasından, okyanus adalarındaki bilmemne kuşundan değil ama işte şurada fabrikadan, okuldan, hapisaneden, büyük şehirden, oturduğunuz beton yığınlarından başlatmak olasıdır. Toplumsal devrimin güçlü karakterini taşımalıdır ekolojik devrim, çünkü onun bir parçasıdır.

"Köpek kurda sormuş," "niçin boynun kalın" diye, kurt cevap vermiş, "kendi işimi kendim görürüm de ondan".

Not: Bu yazıda "yeşillerin" bazı özelliklerini abartarak özellikle alternatif devlet ve alternatif polis gibi saptamalarla eleştirinin kolay bir yolunu seçtiğimi düşünenler varsa Ayrıntı yayınlarının öğretici kitabı "Yeşil Politika"yı salık verirdim. Kitabın özlellkle 150-151-152-153. sayfalarına bakıldığında "şiddet dışı" olduğunu vurgulayan yazarın; bırakın şiddeti"zor".un (bu kavramları kullanışım için bkz. Kara s.8, s.7, Ali Kürek'in yazısı) en hiyerarşik aracı olan "düzenli ordu"yu savunabildiğini, yine "ulus devlete" karşı olduğunu belirten yazarın tamamıyla B.Britanya devleti temelinde akıl yürüttüğünü görebilirsiniz. Bir yazıda sadece kitabı tartışabilmek umuduyla.

EMPERYALİZM

İLERLEME VE DEVRİM

Gaffar Çapanoğlu

Emperyalizm terimi köken olarak Roma İmparatorluğu'nun nüfuzu altındaki topraklarda hak iddia etmesinden kaynaklanır. Geniş anlamda bir emperyalizm tanımı yaparsak; bir politik birimin (daha doğrusu devletin) diğer bir politik birim ya da halk üzerinde askeri, politik, ekonomik ve kültürel olarak etki kurması ve bir yararlanım ilişkisine girmesidir diyebiliriz. Bu tanımlamayla emperyalist ilişkileri Roma İmparatorluğu döneminin çok öncelerine götürebiliriz. Tarih boyunca tanımın bileşenlerinden birinin ya da birkaçının ağırlık ve öncelik kazandığı dönemler olmuştur.

Ama yağmacılığın kolonyalizmden ayrı olması gibi günümüzdeki emperyalizm olğusu da kolonyalizmden ayrılır. Kolonyalizmde sömürgeci, sömürgeyi işgal eder ve askeri, bürokratik kurumlarıyla oraya yerleşerek yönetim görevini doğrudan üzerine alır. Sömürgede kendisiyle işbirliği içinde bir kolon sınıfı yaratır ve bunun aracılığıyla da işini kolaylaştırmış olur. Bu anlamda kolonyalizm özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında önemini yitirmiştir. Bunda ulusal kurtuluş savaşlarının yanında bu tip bir sömürgeciliğin artık pek karlı olmaması ve gelişmenin yeni durumunda ayakbağına dönüşmesiyle, uluslararası düzeyde kazanılmış haklarla ahlaksal yargıların değişmesi de önemli etkenler oldu. Nitekim birçok ülkede ulusal kurtuluş savaşları sömürgecileri püskürtecek güçte olmadığı halde çekilmeler söz konusu olmuştur.

Emperyalizmin günümüzdeki biçimini daha iyi anlayabilmek için "ilerleme" ve teknoloji fetişizmine bakmalıyız.

İlerleme, ortaçağdan canhıraş çıkan Batı'nın yakalandığı bir hastalık olarak tüm dünyayı sarmıştır. Ve ilerleme sonucu oluşan kapitalizme karşı da olsa birçok ideolojiyi etkisi altına almıştır. İnsanlık tarihinde görülmemiş bir (mekanik) canlılık ve acelecilik girmiştir yaşama ve adeta bilimin karşısında yıpranan tanrının (daha doğrusu aynı din için bile tanrıların) boşluğunu doldurmak için "ilerleme" ve teknolojiye sarılmıştır insanlar. İdeal toplum kurguları da bundan ve aynı dönemlerin "bilimsellik" merakından payını almıştır. Ancak bazı gruplar olmuş ve onlar da "tarihin akışına direnen" budalalar gibi gösterilmek istenmişlerdir.

Sanayi patlamasından önceki dönemlerde fakir-zengin ülke ayrımı yapılırken bugün bu gelişmiş-hali hazırda gelişmekte-azgelişmiş gibi terimlerle ifade edilmektedir. Neden hiç gelişmemiş ülke kategorisi olmadığına bir ekonomi ansiklopedisinden bakalım:

"Özellikle ikinci dünya harbinden sonra biraz da politik mülahazalarla ele alınmış olan bir terimdir azgelişmişlik. Önceleri gelişmemiş toplumlar diye ifade edilen terim, sözkonusu ülkeler için fazla küçültücü görüldüğünden azgelişmiş ve halen gelişmekte olan ülkeler olarak söylenmektedir. Bu ülkeleri gerçekten ilken toplumlardan ayıran diğer bir özellik bunların süratle gelişme arzusu ve çabasında olmalarıdır." Böylece ha gelişti ha gelişecek ülkeler "geri kalmışlık" ya da "ilkellik" kompleksinden kurtarılmaya çalışılıyor. (İyi bir özendirme dorusu. El'in yamyamına kutu bira içirirsen tabiki gelişir, hatta ilerler bile) Bunların hepsi "gelişmiş" ülkelerin düzeyine göre ölçülmekterir. Bu tip değerlendirilmelerde insan unsuru dışarıda bırakılmıştır. İnsanların hangi ortamda ne kadar tatminkar yaşayabilecekleri teknik bir konu niteliğine dönüştürülmekte ve standartlaştırılmaktadır; Yeni keşfedilen bir adanın yerlilerinin makina çağından çok uzaklarda yaşamaları makine insanına abartılı bir biçimde yabancı geliyordu ve onların kendi içlerinde olayı nasıl algıladıkları önemsenmeksizin "geri" yakıştırılması yapılıyor ve zorla mutlulukları bozulup oraya "medeniyet" götürme gayretşinaslığına giriliyordu. Bu medeniyet götürme hikayesi (özellikle masalı değil) dünya kamuoyunca dahi olumlu birşey olarak görülmekte ve dünyanın yeni yerleri ve insanlarının makina dünyasının bir parçası haline getirilmesi alkışlanmaktaydı. Oysa aynı şeylermiş insanlar piknik ve tatil anlayışlarıyla "medenileştirdikleri" yaşama özenmekteydiler. Sosyal Darwinizm türü düşüncelerle desteklenince emperyalizm şirin bir doğa kanuna dönüşüveriyordu. (Darwin'in İngiliz emperyalizmiyle finansal bağlarından dolayı kuramının politik niteliğinden söz edenler var. Ama bu kadar kaba olmasa da dolaylı olarak emperyalizme bilimsel destek sunduğu söylenebilir.)

. Amaç hızlı endüstrileşme, kalkınma oluyorsa: toplumsal yaşamda otoriter tarz daha rahat yerleşecektir.

Şimdi kolonyalist dönemin ardından ulusal kurtuluşlarını gerçekleştirmiş ükelerin izlediği yola bakalım. Yerli efendilerine kavuşan bu ülkeler ideolojik etkiden kurtulamadıkları için eski sömürgecileriyle ve benzerleriyle ilişkilerini statü olarak eşitiri bir düzeyde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Buradaki zorunluluk içsel ve keyfiyet dahilinde bir zorunluluktur. Bu tip ülkelerin Emperyalizmin zincirlerinde bir halka"yı oluşturması "ilerlemenin katlanılması" zorunlu gerçeğini ifade eder. Bu gerçek iki yönlü sonuç doğurur; ilki ülke içinde izlenecek yol ve otoriterin yapısı, ikincisi dış ülkelerle girilecek ilişkinin yapısı ve sonuçları.

Amaç kavramıyla otorite kavramı arasında kopmaz bir ilişki vardır. Amac hızlı endüstrileşme, kalkınmak oluyorsa, toplumsal yaşamda otoriter tarz daha rahat yerleşecektir. Otoritenin görece değişik biçimleri arasındaki tercih doğrudan amaçlananla ilgilidir.

"Marxizm ve pozitivizmin azgelişmiş ülkelerde etkili olmasında bunların otoriter olmasının büyük payı vardır. Bunlarda toplum organik bir bütün olarak ele alınır ve birey yalnızca teorik olarak sözkonusu edilir. Yine bu tip sistemler yapıları gereği seçkincidirler ve halkı koyun sürüsü olarak değerlendirme, onlar adına tavır olma sözkonusudur." (1)

Türkiye'de buna çarpıcı bir örnek olarak TKP kökenli Kadro Hareketi'ni verebiliriz. Bunca seçkinci ideoloji içinden Kadro'yu seçmemin nedeni "ilerleme"'nin üst-benlik niteliğine dönüşmesini de göstermekti. Marxist kökenli bu hareketin bir anda tek parti iktidarını (İnönü) desteklemesi ve ardından onlar tarafından bile faşizan bulunup dışarıda bırakılışı flamalı bir ilerlemeciğliğin göstergesidir. "İlerleme" fetişizminin çok ayrı kutuplar gibi görülen ideolojileri nasıl birbirine yaklaştırdığını da görebiliriz. Bu mantaliteyle faşizmin bile ilerici bir şekilde kullanımından sözedilebilirdi.

Hızla kalkınmanın yan etkilerini azaltmak ve tüm toplumu birarada kanalize etmek sert bir ideolojinin yanında zor'u gerektirir. Azgelişmiş ülkelerde iktidarın politikasını "belirleyenlerin" parlementer demokrasiye dahi tahammülsüzlükleri ve halkın bunlara tahammülü biz insan kavramına olumsuz içerikler yüklemeye itebilecek niteliktedir. Bu ülkelerin durumunu "tabakhaneye bok yetiştirmek" deyimi karşılar ancak. Bu ülkeler politik bağımsızlıklarını kazanmışlar ve hedefleri seçimleriyle kendiliklerinden bağlandıkları ekonomik bağımlılıktan kurtulmak olmuştur. (Burada gerçekliğini gelişmeye borçlu olan bir benzeşmeden, hatta tekno-ilahi bir kaderden sözetmek gerek ki bu serfliğin ve kolonyalizmin "gelişme" tarihindeki dönüşümleridir: Serflik önce proleterleştirildi ve görece özgür bir duruma getirildi, bu serfliğin kapitalist işleyişte verimli görülmemesiyle birlikte yürüdü ve Rus çarına kadar birçok yönetimin "tarihsel dönem gerçekliği bağlamada" özgürlük havarisi kesilmesini sağladı. Proleteryanın kurtuluşundan söz edenler, onun gerçek kurtuluşunun proleter olmaktan kurtulmak ve sanayi toplumuna başkaldırmaktan geçtiğini göremediler ve geliştirdikleri kurtuluş programlarıyla onu sisteme en verimli hale getirdiler. Bazı "proleterlerin" kendilerini köleleştiren araçlara zarar vermeleri kınanarak bu sistemden kurtuluşun bu sisteme en iyi entegre olmaktan geçtiği söylenmiş oldu. Sonuç "gelişmenin " istediği gibiydi; hem "özgürlükçü" oldular, hem de daha verimli köler kazandılar. Aynı paralellikle sömürgeler bağımsız devletlere dönüştü. Ve hemen ardından uluslarası sisteme farklı bir biçimde yeniden entegre oldu, çünkü "gelişmenin" kuralıydı bu ve kurallarını da "gelişmişler" koyuyordu.) Ekonomik bağımsızlıklarını "gelişmiş" ülkelerin belirlediği bir platformda sağlamaya çalıştıklarından bir türlü gerçekleşitrememişlerdir. Bu ülkelerde ekonomik yaşam seferberlik halindedir ve herşeyin başı kalkınmak olmuş ve kutsanan hedefler için kanalize edilmiştir. Bu güncel yaşamın sürekli ertelenmesini ve katlanmak zorunda oldukları bir "gerçekliği" yaratmıştır. (Amaç ve otorite ilişkisine değinmiştim. Burada ayrı bir konu olabilecek birşeye değinmek gerek. Hegel'in tarihin öznesi ve aynı zamanda nesnesi olan herşeyin üzerinde oluşu, faşizmin de çok önemli bir öğesidir... Özellikle seferber toplumlarda ulus kavramı ön plana çıkartılır, ne olduğu tam anlaşılamayan "genel çıkar" çıkar buradan da. Bu ulus ve genel çıkar yanılsaması da, tarihte birçok örneğini gördüğümüz ve iktidarların varlıklarını sürdürmelerini sağlayan önemli bir zemin olmuştur. İnsanların çoğunu ilgilendirmeyen devletler arası savaşlarda ölüme koşmaları, ağır yergilere canı gönülden dayanmaları vs. vs. başka türlü nasıl açıklanabilir.)

. Hızlı kalkınmanın yan etkilerini azaltmak ve tüm toplumu birarada kanalize etmek, sert bir idelojinin yanında zoru gerektirir.

Kendilerine anti-emperyalist yaftası takanlar, herhangi bir sömürü ve tahakküme değil en azından öncelikle bunun "yabancı kaynaklı oluşuna karşı çıkmaktadırlar. (Bugün faşistinden en hızlı solcusuna kadar herkes anti-emperyalistir) Buradaki tavırlar sonuçta "gelişmenin" emperyalizm aracılığıyla gerçekleşmesi ile ulusal kurtuluş (bağımsızlık) aracılığıyla gerçekleşmesi arasında bir tercihe yöneliktir. Emperyalizmin gelişme sürecinde iki yaklaşımı sözkonusu olmuştur. Ya onları geri bıraktırır ya da ilerlemesine katkıda bulunur. Bu ikisinden birini tercih etmesi genel düzeyde gelişmiş toplumların yapısıyla ilgilidir. Geçen yüzyıllarda geri bırakma çabaları yoğunken (kaynak girdisi vs.)günümüzde bu geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Bir önceki teknolojik seviyenin aktarımı ön plana geçmiş ve hem aktarımdan hem de bunun sonucu oluşan gelişme yolundaki toplumun yeni oluşan taleplerinden pay çıkarma gündeme gelmiştir. Kimse teknolojisini babasının hayrına aktarmadığna göre, "gelişmek" için şu ya da bu şekilde bu ilişkiler ağına girmek zorunda olduğuna göre hem "ilerlemek" hem de antı-emperyalist olmak aynı kaba sığmaz. Yukarıdaki tercihler de bu dünyaya ait değildir.

. Kendilerine anti-Emperyalist yaftası takanlar, herhangi bir sömürü ve tahakküme değil en azından öncelikle bunun yabancı kaynaklı oluşuna karşı çıkmaktadırlar.

Günümüzde emperyalizmin ve ülkelerle kuracağı ilişkinin niteliği değişmiş ve ilişki içinde bulunduğu toplumun niteliğiyle ilişkili bir olgu olmuştur. Artık gelişmiş ülkeler, geçmiş dönemlerdeki yöntemleri pek izlenmediğinden (işgal vs.) bir ülkenin diğeriyle kuracağı ilişki onun resmi ideolojisiyle açıklanabilir nitelikte olmuştur. Kolonyalist dönemde net bir şekilde belirgin olan dış kaynaklı sömürü ve baskının varlığı tartışılabilir olmuş, emperyalizmi varolan yapıdan ayrı görmek olanaksız olmuştur. Ayrıca Kolonyalist dönemde kimin sömürgeci kimin sömürülen olduğu net bir şekilde anlaşılabilirdi. Sömürgenin sömürgesinden bahsetmek gülünç olurdu. Oysa bugün illaki de emperyalizm olgusuyla açıklamamız gerekirse, hem emperyalist hem anti-emperyalist ve hem de başka emperyalistler tarafından sömürü alanı olarak kullanılan ülkeler görmekteyiz. Sanırım bunun en çarpıcı örneği de sovyetler birliği olacak. "Kendine yeterliliği"ni bir türlü o da gerçekleştiremediğinden Batı'ya muhtaç olmuştur ve teknoloji almak için kapitalist tekellerle işbirliğine girmiştir. Brejnev her nekadar "... Hiç, ama hiç kimse, detant nedeniyle komünistlerin kapitalist sömürü ile uzlaştıklarını, tekellerin devrimle bütünleştiğini sanmasın..." (2) diye savunmaya çalışsa da, bu Batı'nın, "işçi iktidarı"nın sunduğu; ucuz emek, ucuz kaynak ve grev yasağıyla birlikte sunulan istikrarlı topraklarda yatırım yaptığı ve ortaklıklara girdiği gerçeğini değiştirmiyor." Özellikle Batı'daki komünist partiler Berlin'ini batısında ideolojik rakiplerimiz ve işçi sınıfının sömürücüleri diye lanşe edilen çokuluslu şirketlerin Berlin'in doğusuna gelince "yeni komünizmin" teknik mimarları diye gös-

terilmesini anlamakta güçlük çekmektedirler." (3) Onlar birbirlerini daha kolay anlayabileceklerini anlamaya başlıyorlar. "Barış içinde birlikte yaşama"maları için önemli engelleri yok ve sosyalist devlet tekelleriyle kapitalist tekeller "gelişmeyi" birlikte uyum içinde sağlayabilirler.

Uluslararası düzeyde girişilen asker, ekonomik ve politik işbirlikleri bir yandan sistemlerin tek tek varlıklarını pekiştirip sistemi ayakta tutuyor ve biryandan da tahakkümün evrensel çatılarını oluşturmaya yöneliyor. Uluslararası askeri örgütlenmeler, kıta parlementoları, pozitif hukukun evrensel nitelik almaya başlaması vs. bir dünya devletinin sinyalleri gibi geliyor. Dünyanın coğrafi olarak da büyük kesimlerinde blok devletler oluşmaya başlıyor, aynı ekonomik, politik ve kültürel ortamın paylaşıldığı geniş ölçekli alanlar meydana getiriliyor. Yoğun sanayileşmeyle nasıl tek bir üretim merkezi neyi ne kadar üreteceğini kendisi belirleyemez duruma geliyorsa ve bunun koordinesi de merkezileşmeye eğilimli olmak zorundaysa, uluslararası düzeyde de buna benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Sistemler arası bu ilişkiler ağı, ülkelerin ekonomik, politik, askeri ve kültürel konumuyla birlikte değer kazandığı bir yapıdadır. Doğal olarak da aralarındaki ilişkiler eşitsizdir. İşte emperyalizm olğusunun aldığı son biçim resmi gönüllülük çıkmazıyla yürümekte ve gerçek anlamda dış-iç ilişkisini birbirinden ayırmak güçleşmektedir. Aralarındaki baskı ve sömürü ilişkisi de bu birliğin eşitsiz tarafların birliği olmasından gelmektedir. Bu eşitsiz ilişkide örneğin bir ülkeye yapılan "dış yardımlar" sonucunda bu yardımın kaynakları ülkenin sosyo-ekonomik gidişatı üzerinde söz sahibi olmakta ve "demokratik belirleme sürecine" ağır darbeler indirilmektedir. Bu sırada hükümetler halkın kendi oylarıyla ve istemleriyle belirleyemedikleri süreci kabullenmesini memleketin genel çıkarı olarak lanse edebilmekteler bunda kılpayı kadar hakları yok değil hani.

Burada emperyalizm olgusunu ele alırken, özellikle sanayileşmenin yoğunlaşması, aşırı teknolojik gelişim ve modern devlet olgusuyla birlikte oluşan yeni biçimi üzerinde ağırlıklı olarak durdum. Bununla birlikte-önceki biçimleri de varlığını sürdürmektedir. Kolonyalizm ufak rötuşlarla az da olsa sürmektedir. Diğeri ise aynı siyasal sınırlar içerisinde eritilmiş bir emperyalizm olugusudur. Yerlilik yabancılık ayrımını siyasal sınırları veri alarak yapamayız, bu nedenle aynı siyasal sınırlar içerisindeki, farklı özelliklerini koruyan kavimler arası eşitsiz ilişkiler de emperyalizm kavramına dahil edilebilir (İmparator kendi kavimlerinin de imparatorudur). Ancak bunu, ulus, ulusal devlet sorunlarıyla birlikte, resmi süjielerin ilişkilerindeki emperyalizm olgusundan ayrıca ele almanın daha iyi olacağını düşünüyorum. Dünyayı hep bulunduğumuz yerden görürüz, aynı olaylar karmaşasını açıklarken kullandığımız dil, kavramsallaştırma farklılıkları hep bu basit yargıyla ilgilidir. Tatil kavramı olamayan bir ülkeye bakıp da "geri kalmış olduğunu görebilmek ve de üstelik bunun bilimsel bir tespit olduğunu öne sürmek herkese nasip olmaz, bu, subjektif olarak objeketif olmayı başarabilenlere özgüdür.

Algı süreci aynı zamanda tepkinin de niteliğini kazandığı bir süreçtir, emperyalizm olgusunu da nasıl kavradığmızı, nereye oturttuğumuz bu açıdan çok önemlidir. Oluşturulan bir emperyalizm teorisi içinde devrim perspektifinin ipuçlarını verir. En kaba çizgleriyle emperyalizm olgusunun içsel ya da dışsal ağırlığı üzerinde durulursa farklı devrim anlayışlarına varlılır, dışsallığı ön plana alanlar ulusal kurtuluş savaşyı çizgisyle anti-emperyalist bir ulusal devrim anlayışına varırlar, ya da bundan pek uzak olmayan geçişmeli bir süreç için yine ulusal karakteri ağır basan devrim programları çıkar ortaya. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken nokta, sanayi toplumu ve teknolojinin nasıl değerlendirildiğiyle birlikte emperyalizm olgusuna bakıştır. Teknolojinin insan egemenliğinin üzerine çıkmaya başlaması ve ayrıca bir egemenlik unsuru olması, kontrolün daha çok sonul nitelikli oluşu insanın başlattığı ve çıkmasının oldukça güç olduğu bir zorunluluklar zinciri oluşturmaktadır. Burada merkez nokta onun kullanılış mantalitesinden çok varoluşuyla ilgilidir, günümüzde emperyalizm olgusunun almakta olduğu biçimle teknoloji bağını gözden kaçırmamamız gerekir. Günümüzde emperyalizmin keyfiyet dahilinde bir zorunluluğun ("ilerleme" ile seçilen ve uluslararası teknolojik seviyeye entegre olmakla sonuçlanan) beslemesi olduğunu söylemiştik. Bu nedenledir ki anti-emperyalist olmak tek başına birşey ifade etmez. İçiçe geçmişlik, ayrıca ve kendi başına alınabilecek emperyalizm olgusunu ortadan kaldırıyor ve teknoloji, modern devlete, üretim-tüketim deliliği, ilerleme yanılsaması vs. ile birlikte ele alınabilecek bir olgu oluyor. Yani artık emperyalizme karşı olmak ancak bunlara da karşı olmakla gerçek karşılı-

ğını bulabilir. Entegre olduğu yapıdan ülkenin aynı mantaliteyi sürdürerek koparılması ancak "başka" bir yapıya entegre olmasıyla sonuçlanabilir.

Herkesin ekonomist olduğu, ekonominin ev ve kendi faaliyet alanlarının iradesi anlamındaki durumunda anlaşılan kendine yeterlilikle, ekonomistlerin ayrı insanlar oldukları dönemlerdeki kendine yeterlilik kişisel düzeyde bile korkunç farklılıklar gösterir. İlk dönemde insanlar ihtiyaçlarının ne olduğu ve nasıl gidermeleri gerektiğni kendileri saptayabilirken, ikinci dönemde ona ihtiyaçlarının ne olduğu dahi dışarıdan lanse edilmektedir. Bu hem insan için hem de içinde bulunduğu toplumsal yapı için bedeli çok ağır ödenen geniş ölçekli endüstri ağının hem sonucu ve hem de sürekli nedeni olmaktadır. Ayrıca ve daha önemlisi endüstrileşme ve teknolojik gelişim insanı dışlayan bir süreçte kendi kendinin nedenini oluşturmaya gidiyor. Bu gidişi desteklemek herşeyden önce bir insanlık suçudur.

Hastalıklara hasta bulunduğu, yumurta çırpma makinasının zorunlu ihtiyaç haline getirildiği çağımızda, herkes, kendine yeterliliği oturup yeniden düşünmeli ve neyin ihtiyacımız olduğunu neyin bize hastalıklı bir biçimde ihtiyaç gibi sunulduğunu, yanılsamalardan kurtularak değerlendirip yeterlilik hesaplarını bunun ışığında yapmalıdır. Ardından "tarihsel olarak zorunlu aşamaları", "azgelişmişlik komplekslerinin" vs. vs. hepsi insanlığın bir uzun dönem yakalandığı bir hastalığın yan etkileri olarak anılmaya başlayacaktır.

Tahakkümün olmadığı, kendine yeterliliğin insan-doğa ve insan-insan ilişkilerini özgürlükçü bir ahlak çerçevesinde sürekli yeniden kurmaya engel olmayacak bir biçimde ayarlandığı bir dünyada ortadan kalkabilir ancak emperyalizm.

"...Seçilecek sınırlar, aşırı endüstrileşmiş ülkelerin hayatta kalma uğruna ve kazanılmış hakları pahasına benimsemek zorunda kalacağı sınırlarla aynı türdendir. Bu yeniden kuruluş güçlü bir ordu tarafından desteklenemez. Çünkü, hem böyle bir ordu beslemek yeniden kuruluşa engel olacaktır hem de hiçbir ordu o kadar güçlü olamaz. Şenlikli yaşamın savunulması araçlarını denetleyebilen insanlarca üstlenildiği takdirde mümkün dür. Emperyalistlerin paralı askerleri, şenlikli yaşam adına araçlarını sınırlayan bir halkı zehirleyebilir ya da belki zayıf düşürebilirler, ama asla yenemezler." (4)

. "Barış içinde birlikte" yaşamamaları için önemli engelleri yok ve sosyalist devlet tekelleriyle kapitalist tekeller "gelişmeyi" birlikte, uyum içinde sağlayabilirler.

Tahakküm ve sömümrü ilişkisinin uluslararası düzeyde sürdürülmesine karşı öncelikli tavır almak, bunun ülke düzeyine indirilmesine çalışmak ve üzerimizdeki bu etkilerin dolayımsız olanını tercih etmek demektir. Ülkenin dışarıdan yönetildiği konusunda özel eleştirilerde bulunmak, içeriden yönetilmeyi olumlamak ve "demokratik belirleme süreci" aldatmacasına ya da aldanmacasına düşmektir.

. Liberterler, özellikle anti-emperyalist değildir.

Liberterler, baştan felsefi bir saptamayla, her türlü sömürü ilişkisine ve tahakküme karşı olduğundan emperyalizme de-herhangi tarzda olursa olsun karşı oluşu zaten içinde taşırlar. Fakat anti-emperyalist sıfatının öncelikli oluşunun pratik karşılığı çok farklı anlamlar içerir ve liberter bir devrim anlayışının uzağına düşer. Liberterliğin kendi tanımı onun ayrıca başka sıfatlara ihtiyacı olmadığını gösterir.

Emperyalizmin tek tek sistemlerle içiçe geçmiş ve varolan toplumsal yapılardan ayrılamaz nitelikte oluşu nedeniyle, öncelikli ya da tek başına anti-emperyalist devrim reelde karşılığını bulamaz (zaten). Ancak onu, tüm türetenleri ve türeyenleri ile birlikte değerlendiren ve bunların kopmaz ilişkilerinden de dolayı topyekiün ortadan kalkmasnı gerçekleştirebilecek bir toplumsal devrimle gerçeklik kazanır ki bu toplumsal devrimde tam zaferine bir dünya devrimiyle ulaşabilir. Sonuçta liberterler, özellikle anti-emperyalist değildir, liberterlerin emperyalizme karşı oluşları öze ilişkindir ve dünya devrimine atıfta bulunur ve kavrayışın bütünselliği devirimin bütünselliğine götürür.

1- Türk siyasal hayatı ders notları Doç. Cemil Oktay
2- Votka-Cola Charles Levinson
3- Aynı eser
4- Şenlikli Toplum Ivan Illich

AÇIK MEKTUP

"Eylül döneminde, burjuva devrimin" özgürlük, eşitlik" gibi soyut ve burjuva toplumda hiçbir zaman gerçekleşmeyecek şiarların gerçekleşemezliğine bir tepki olan libertizm umutsuzluğun kol gezdiği insanlarda yaygınlaşma eğilimi gösterdi. Lenin'in deyişiyle, şaşkın aydının ya da baldırı çıplağın zihniyeti, umutsuzluğun sonucu olan libertizm: bireyciliği, mutlak özgürlükçülüğü ve politik-örgütlü mücadeleyi rededişiyle, eylül iklimindeki şaşkın ve umutsuz aydınlar için bir "cazibe merkezi" haline geldi, bir kez daha yeniden keşfedildi. Burjuva özgürlük anlayışının ve bireyciliğinin takipcisi olan bu düşünce, dönemin şaşkınlığı ve umutsuzluğu içinde olanlarca mevcut konumlarının bir "teorik mülahazası" olarak sahiplenildi. Kendisine açıkça "kara" diyen "şey"in hiç önemi yok bu noktada: "İhmal edilebilir bir nicelik" o kadar. Önemli olan, libertizmin kimi varyasyonlarının sosyalizm adına da bir yerlere, birilerine sızabilmiş olması".

(Yeni Öncü Sayı: 12, Sayfa 45)

Çok sayın dergi yazarı, derginizin 12. sayısında yayınlanmış bulunan "özgürlük üzerine" başlıklı makalenize istemiyerek göz misafiri oldum. İtiraf edeyim yazınızda ilk bakışta göze çarpan kemale ermişlik ve uslubunuzdaki alaycı hoşluk gözlerimi kamaştırdı. Ayrıca üstadlarınız Marks ve Engels'e de iyi çalıştığınız hemen anlaşılıyor.

Görünen o ki yazınızı, son zamanlarda "özgürlük" kelimesinin sık sık telaffuz edilmesi dolayısıyla, bu konuda bir şeyler söylemek saikiyle yazmışsınız. Özgürlük gibi bir konunun telaffuz düzeyinde de olsa daha sık anılmaya başlanması bizleri ziyadesiyle memnun eder. Lakin makalenizden yukarıya aynen aldığım paragraf, bazı hususlarda alınmamıza sebep olmuş ve bu açık mektup vesilesi ile hem şahsınıza hem de efkar-ı umumiyeye açıklama yapmak zarureti doğmuştur.

Bahs-i mevzuu edilen meseleye gelince:

1) Liberterlerin tasarımlarının hiç bir zaman gerçekleşmiyeceğini söylüyorsunuz. Öyle mi? Siz nereden biliyorsunuz? Eski Ahid'e göre tarihi "Yahve" yazmıştır. Peygamberler de Yahve'nin yazdığı bu tarihsel öykü̈yü ancak aralayıp olacaklara ilişkin öndeyişlerde bulunabilirlermiş. Yani hep kahin oluyorlar bu peygamberler.

Yahve'nin bu öyküsü Yeni Zamanlara Hegel tarafından "tarihin yasası" adıyla tercüme edildi. (Şimdi öyküyü nasıl Yahve'den başkaları okuyabilir, hani peygamberler bile azıcık aralayabiliyorlardı diye cin gibi atılıp büyük bir mantık hatası yapıldığını düşünmeyin. Bu "alt tarafı" mektup olan bir mektup). Ama biz öyküden hoşlanmadık, gidip Yahve'yle konuştuk ve öykünün bizle ilgili bölümünü değiştirdik. Herkese de öneriyoruz; gidin, konuşun öyküyü "kafanıza" göre değiştirin.

2) Çok muhterem üstadınız Lenin'den liberterliğin şaşkın aydının ya da baldırı çıplağın zihniyeti olduğunu öğreniyoruz öğreniyorsunuz. Bakıyorum lugata "şaşkın, şaşırmış: ne yapacağını bilemiyecek derecede düşünce karışıklığına uğramış" demekmiş. Demek sizin üstadınız da bir bilen olduğu için böyle söyleme hakkını kendinde bulmuş. Geçiyoruz baldırı çıplağa. O Lugatta yok, sadece baldır var. "Baldır: bacağın dizden ayağa kadar olan kısmı, incik" olarak açıklanıyor. Çılplak olursa ne olur? Ya pantalonsuz olur ya da pantalonun paçası yırtık olur. Bu durum daha çok yoksul, meteliksiz ve herhangi bir toplumsal statükoya sahip olmayanlarda gözlemlenir. Bildiğimiz kadarıyla bazen bunlara ayaktakımı da deniyor. Öyle sanıyorum bu baldırıçıplak tabiri, soyluların tahakkümlerini eskisi gibi sürdüremez hale geldiklerinde ayaklanan halk tabakaları için buldukları aristokratça bir aşağılama. Ama ne rastlantı değil mi? Liberterler çıplak baldır edebiyatı yapmıyorlar ama baldırlarının muzurluğundan da utanç duymuyorlar. Sizin üstadlarınız ise "onca yoksulluk varken" tutsun baldırıçıplakları aşağılasın, olacak şey mi?

3) Liberter düşünceyi bireyci, mutlak özgürlükçü ve politik örgütlü mücadeleyi reddeden bir cereyan olarak bizlere tanıtmaya çalışıyorsunuz. Ve çok ayıp ediyorsunuz. Bu konuda dersinize hemen hiç çalışmadığınız anlaşılıyor. Anlaşılan işinize gelmeyen konularda tembel bir öğrencisiniz. Bu konudaki ayrıntılı araştırmaların külfetinden ve yoruculuğundan sizi kurtarabilirim. Konular için bakınız Kara, sayı 10 sayfa 5 sutün 2 paragraf 2; kara bildirge, yanlış anlama V. Bakınız Efendisiz sayı 1 sayfa 10 Toplumsal örgütlenme sorunu başlıklı yazı ve bakınız adı geçen eser sayfa 22,23,24 Özgürlüğün doğası başlıklı yazı.

Bir de tavsiye, felsefede negatif bir kavram olan mutlaklık ile potzitif bir kavram olan özgürlüğü yanyana getirmi ş, fil ozofik dehanızın bir ürünü olarak "mutlak özgürlükçülük" diye pek de hoş çağrışımlar taşımayan bir akım tanımı yapmışsınız. Bir dahaki makalenizde elinizi değip de şu mutlak özgürlükçülük ne demek oluyor bir açıklarsanız sevineceğim. Yoksa, özgürlük dahil her şeyin azı karar çoğu zarar mı demek istiyorsunuz?

4) Eylül iklimindeki şaşkın ve umutsuz aydınlar için bir" cazibe merkezi" haline gelen liberter düşünceden söz ediyorsunuz. İltifatınız için teşekkür ediyoruz. O sizin kendi cazibeniz. Efendisizler olarak cazibemize kapılacak baldırıçıplakları da dört gözle ve muhabbetle beklediğimizi duyururuz.

5) Kendisine açıkça "Kara" diyen liberterleri ihmal edilebilir bir nicelik olarak anmayı da ihmal etmemişsiniz. Ama sizin yukarıda adı geçen bir üstadınız da zamanında "Adam var adam var, hem adam çok hem de hiç adam yok" gibi şeyler söyleyerek şu nicelik ve nitelik meselelerine bakışını bu şekilde dile getirmemişmiydi?

Mektubuma burada son verirken zatıalinize sosyalizm adına bir yerlere sızmaya çalışan liberter eğilimlere karşı mücadelenizde başarılar diliyor ve o eğilimlere en içten cazibelerimizi sunuyoruz.

Hasretle selam eder gözlerinizden öperim.

Ali Muhiddin Öngörür

KAZIN AYAĞI!

HAYMARKET OLAYI VE 1 MAYIS

Hazırlayan: Turan Eray

"Attention Workingmen!"

Bundan tam 102 sene önce Chicago sokaklarında dağıtılan bildiriler bu hitapla, işçileri o gün Haymarket alanında yapılacak olan bir mitinge çağırıyordu. Mitingde, konuşmaları bombalar ve mermiler izledi: ölenler yaralananlar ve asılanlar... 1 Mayıs'ta başlayan büyük grev eylemi sırasında meydana gelen ve "Şikago Anarşistleri"nin asılmalarıyla neticelenen Haymarket Olayı işçi hareketinin ve liberter hareketin tarihinde önemli bir sayfa oldu. Bu sayfanın tarihinden ve düşündürdüklerinden söz etmek istiyorum.

1865'te Kuzey ile Güney arasında dört yıl süren içsavasın sona ermesiyle ABD'de yeni bir dönem başlıyordu. Bu dönem ABD'nin ciddi bir ekonomik, politik hamleye giriştiği, ekonomide entegrasyonun sağlandığı, İngiltere, Almanya ve Rusya'yla arasındaki yarışta öne geçtiği bir dönemdir. İç savaş'ın bitmesiyle güvenli yatırım alanları bulan sermaye, Avrupa'yla Amerika arasındaki ticaretin de istikrarsızlığı nedeniyle birlikte hızla imalat sektörüne yöneliyordu. Yeni siyah işçi-işsiz kitlesi ve Avrupa'dan gelen göçmenler oldukça ucuz işgücü imkanları yaratırken, devletin ülkedeki egemenliğini artırması sermayeye ticari ve politik güveni sağlıyordu. Aynı dönemde ABD'yi de etkileyen önemli bir takım ekonomik krizler olmasına rağmen ekonomik ve politik bütünlüğünü sağlayan ABD giderek, o güne kadar İngiltere'nin olan hegemon devlet sıfatını üstleniyordu.

Fakat 1865'i takibeden onyıllar, aynı zamanda çeşitli sosyal, politik çalkantılara sahne oldu. İç savaş'ın etkileri uzunca bir süre çok belirgin olarak gözlendi. Kuzeyin Güneydeki son kuvvetlerini çektiği 1887 yılına kadar seçim nutuklarında, meydanlar savaşın kanlı gömleklerine sıkça sahne oldu. Zencilere verilen haklar Ku-Klux Klan'ın ortaya çıkışını doğurdu, toprak mülkiyetiyle ilgili önemli değişiklikler ve bunların sosyal sonuçları yaşandı, beyazlar arasındaki savaşın bitmesiyle kızılderililer üzerindeki beyaz baskı yeniden şiddetlendi ve kızılderililer kazanmış oldukları deneyimi de kullanarak geçikmiş de olsa ciddi direnişler gerçekleştirdiler. Genelar Caster'in, ordusuyla birlikte kızılderililerce yok edilişi bu döneme rastlar. Demiryollarının tüm ülkeye yayılışı, telgraf, telefon, yeni makineler, yeni fabrika sistemleri, tekeller, tröstler ve yeni sefaletler birbirini izledi. Bu kaotik yapıya, çeşitli ülkelerden gelen eski ve yeni göçmenlerin oluşturduğu kültürel kaosu da eklemek gerekiyor. Avrupa'da barınamayan dinsel ya da politik düşünceler, maceracılar, vurguncular akın akın Amerika'ya geliyordu. 1850-70 yıllar arasında ABD'ye gelen göçmen sayısı 5.000.000'dur.

Bu süreçle birlikte 1870'li yıllarda artık toprakların işgali de tamamlanmaktaydı. "Bu zamana kadar boş toprakların varlığı, zenginlere karşı fakirlerin müdafaasını sağlıyordu". Giderek yerleşimin tamamlanmasıyla bu müdafaadan yoksun ve seçeneksiz kalan meteliksizler, şehirlerde sıkışmaya başladılar. Şehirler onlar için ölesiye çalışmak ve sefalet dışında hiç bir şey vaadetmiyordu.

İç savaş'ı izleyen onyıllarda genel olarak kapitalizmin ekonomik bütünlüğünü ve devletini politik bütünlüğünü sağlama sürecini gördük I.Dünya Savaşı'na kadarki süreçte. Bütün bu söz edilen çalkantılar giderek bütünleşmenin potasında eriyor ve unsurlar yerliyerine oturmaya başlıyordu.

Bu dönem, işçilerin ciddi ve yaygın hareketliliklerine sahne oldu. Savaş, sivil hayata dönen yaklaşık 1.000.000 insana hiçbir şey sağlamamıştı. İşsizlik, fabrika bacalarının hızlı yükselişlerine karşın, göçmenlerin sürekli akışıyla da birlikte giderek arttı. Küçük zanaatkarlar, makineleşmenin doğal bir sonucu olarak, nitelikleri önemini sürekli kaybeden ücretliler durumuna geldiler. Ücretlerin çok düşük olması kadın ve çocukların da toplam emek gücü içindeki paylarının yıldan yıla artmasına yol açıyordu. Gidecek yerleri kalmayan, ellerindeki tezgahları işe yaramaz hale gelen, iş bulamayan, buldukları işlerde ortalama 12 saat, bazen 14-15 saat çalışmak zorunda kalan ve "sefilleri" yaşayan insanlar derin bir sosyal huzursuzluk yaşıyorlardı. 1865'in hemen ardından bu sosyal huzursuzluğun ürünü tepkiler görülmeye başlandı. Grev hareketleri giderek arttı. Bu artış özellikle 1880'li yıllarda doruktaydı, 1881-1905 arasında 37.000 grev kaydedilecekti. İlk yıllarda dağınık olan hareketlilikler giderek daha örgütsel bir nitelik kazanmaya başladı, büyük sendikalar kuruldu. Amerikalılara ilk kez şiddeti öğreten 1877 demiryolları grevi, yaygın etkisiyle ticareti felçeden 1885 Batı Demiryolları grevi, açık bir savaşa sahne olan ve 15 işçinin öldürüldüğü Pensylvani-

adaki Carnegie çelik fabrikaları grevi, ancak federal hükümet kuvvetleri tarafından ve kan dökülerek bastırılabilen 1894 Pulman grevi, Haymarket olayının da içinde bulunduğu yaygın hareketliliğin bugün hatırlanan başlıca parçalarıdır.

Attention Workingmen!

GREAT

MASS-MEETING

TO-NIGHT, at 7.30 o'clock,

AT THE

HAYMARKET, Randolph St., Bet. Desplaines and Halsted.

Good Speakers will be present to denounce the latest atrocious act of the police, the shooting of our fellow-workmen yesterday afternoon.

Workingmen Arm Yourselves and Appear in Full Force!

THE EXECUTIVE COMMITTEE.

Ancak şunun altını iyice çizmek gerekir ki o dönemde yaşanan hareketlilik bir işçi sınıfı hareketinden daha fazla bir niteliğe sahipti. 1869'da kurulan ve 1879-1887 arasındaki mücadelelerde, bu arada 1 Mayıs grevlerinde de önemli bir role sahip olan "Noble Order of the Knights of Labor" (Emeğin Şövalyelerinin Soylu Birliği) isimli teşkilat bu noktada anmaya değer. Bu teşkilat, 1886'da kurulan ve giderek işçilere hakim olan AFL (Amerikan İşçi Federasyonu')ndan çok farklı olarak, nitelikli işçilerin yanısıra niteliksiz işçilerin de örgütü idi. Ayrıca üyelerinin dörtte biri işsizler ve küçük zanaatkarlardan oluşuyordu. Faaliyet alanı AFL'den farklı olarak ekonomik, politik bir genişliğe de sahipti. AFL üretimden işçilere ne kadar bir pay düştüğü ile ilgili iken, Emeğin Şövalyeleri nasıl bir pay düştüğü ile ilgili idi. Ama liberterlerin veya "ütopik"sosyalitlerin etkin katılımlarına rağmen teorik ve politik açık hedefliliklere sahip değildiler. Ayrıca maddi yaşam koşulları üyelerinin pek çoğunun kafasında ekonomik sorunların öncelikli bir yer tutmasını sağlıyordu. İlkeler, örneğin"kumarbazların, bar sahiplerinin, avukatların ve simsarların üye olmaları"nı engelleyen bazı ahlakı boyutlara sahipti ama bu boyutlar üyelerinin taleplerinin, dolayısıyla da örgütün eylemliliklerinin yeterince çeşitli ve yaygın alanllarda olabilmesine yetmiyordu. Nitekim birtakım başarısız grevler önemli üye kayıplarına yol açacaktı (1886 ve sonrası). Şövalyeler Birliği'nin bugün bizce en önemli yanı ise henüz düzene tam entegre olmamış bir işçiler ve meteliksizler kesiminin birliği olmasıdır.

Ele aldığımız dönemlerdeki hareketlerin çeşitliliği içinde özellikle 1870-1880 yıllarında Pennsylvania'da antrasit maden bölgesinde etki gösteren ve "dehşet salan" Molly Maguin adındaki gizli teşkilatı ve benzerlerini hatırlamak gerekir. Liberter hareket de özellikle John Most'un 1882'de Amerika'ya gelmesiyle etkisi artan yaygın sıcak eylemlerle dikkati çeker. Özellikle takibata ugrayan ve tutanacak dalı kalmayan ve Amerika hakkında kapıldıkları hayallerin peşinden giden göçmen liberterlerin bu etkinlikte ağırlıkları vardı. Devletin sıkça zor kullanması, polisin azgın tavurları, zenginlerin kendilerine sivil silahlı adamlar tutabilmeleri ve bunları kolaylıkla işçilere karşı kullanabilmeleri zaten ekonomik sefalet içinde yaşayan meteliksizlerin kolaylıkla tepkisel girişimlerde bulunmalarını doğuruyordu. Burada o dönemdeki liberter hareketе önemli katkıları olan John Most'tan sözetmek gerek. 1846'da Augsberg'de doğan Most 1867'de şimdi 1.Enternasyonal olarak bilinen Uluslararası İşçi Birliği'ne katıldı. İşçi hareketinde ve Sosyal Demokrat harekette aktif olarak yeraldı. Yaşadığı pratik onu giderek liberterliğe yaklaştırdı. 1879'da Fransa'da Freiheit (Özgürlük) isimli dergiyi yayınladı. İsviçre, Almanya, Fransa ve İngiltere'de hapse girdi, çıktı. 1882'de Amerika'ya geldiğinde mücadelenin yaygınlığını ve bununla beraber teorik zayıflığını gördü. Yayın faaliyetine Amerika'da yeniden başladı. 1883'te Şikago'da "Enternational Working People's Association"ın kurulmuş olması daha çok onun çabasının ürünüdür. Most başından itibaren, işçi hareketindeki ekonomist eğilimlere karşı çıktı. 8 saatlik işgücü talebinin, bu sınırlılık içinde kaldıkça, işçilerin düzene engtegre olmaları sonucunu doğuracağını düşünüyordu. İşçi hareketinin içinde ve dışında daha değişik eylem tarzlarıyla hareket etti, önceleri daha çok sıcak eylemlerin önemini vurguladı,bir bomba uzmanı olan Most 1890 sonrasında şiddet eylemlerini eleştirdi ve fabrikalarda işçi hücreleri önerdi. 1901'de ABD başkanı Mc Kinley'in bir anarşist tarafından öldürülmesinin ardından "bunun bir suç olmadığını" yazınca yeniden hapse girdi. 1906'da Cincinati'de öldü.

Amerikan hükümeti 1882'de çıkarılan bir yasa ile Çinlilerin, hasta ve sakatların ve anarşistlerin göçmen olarak ülkeye girişlerini yasakladı.

Elbette sosyal entegrasyonun sağlanmadığı, işçilerin henüz sistemin bir unsuru olarak düzene yeterince entegre olmadığı şartlarda efendiler, onların yasaları, mahkemeleri ve silahlı güçleri oldukça "hoşgörürüsüz" idiler. Herhangi bir grev girişimi dahi, başından "isyan" olarak algılanıyordu. Şikago'da yayınlanan "Tribune" gazetesi o zamanlar şöyle yazıyordu: "Daha fazla ücret ve daha kısa işgünü isteyen sendikacıları bombalamak gerekir. Bununla iyi bir derš almış olurlar ve ötekiler de greve karşı uyarılmış olurlar." Aynı gazetenin bir başka yazısından: "En basit yöntem işsizlere ve dilencilere ekmek üzerine arsenik sürüp vermektir. Bu en kısa zamanda ölmelerine yarar ve diğer dilencilere kendilerini dikkatli bir mesafede tutmaları için bir uyarı olur." Diğer bir gazete "Chicago Times" ise daha liberaldi: "Şehirde ve kırda gerçek yoksulluğu düzeltmek çok hoştur. Ama pis bir serseri için en uygun yemek kurşun metalidir. İştahlarını ve pisboğazlıklarını durdurabilmek için yeterli porsiyonlarda vermek gerekirdi."

Achtung, Arbeiter!

Große

Massen-Versammlung

Heute Abend, 8 Uhr, auf dem

Heumarkt, Randolph-Straße, zwischen Desplaines- u. Halsted-Str.

Gute Redner werden den neuesten Schurkenstreich der Polizei, indem sie gestern Nachmittag unsere Bruder erschoß, geißeln.

Arbeiter, bewaffnet Euch und erscheint massenhaft!

Das Executiv-Comite.

İşte 1 Mayıs 1886'nın ortamı böyle bir ortamdı.

8 saatlik işgünü talebi ilk kez National Labour Union isimli birlik tarafından 1866'da gündeme getirilmişti. Bu talep giderek artan bir şekilde işçileri etrafına topladı. 1 Mayıs 1886'da bu doğrultuda ülke çapında yüzbinlerce işçiyi kapsayan büyük bir grev hareketi başladı. Bu talebi kabul eden veya greve lokavtla cevap veren işyerleri oldu, grev kırma girişimleri görüldü. Ama tümüyle sermaye ve devletin yöneticileri ciddi bir irkilme yaşadılar. Grevlerin özellikle yoğun olduğu Şikago bölgesinde Mc Cormick biçici makineleri fabrikasında grev ise olayların kan dökülme noktasına geldiği bir grev oldu. 3 Mayıs'ta polisin işçi topluluğu üzerine ateş açmasıyla 4 işçi öldü ve pekçoğu yaralandı. Bu tavır Haymarket olayının başlangıcı idi.

4 Mayıs günü, dağıtılan bildiriler o gün yapılacak protesto mitingini duyuruyordu. Daha sonra asılan Adolph Fischer'in kurduğu liberter işçi Gazetesi'nin çağrısı ile liberterlerin düzenlediği bu miting Haymarket Meydanında gerçekleşti. Miting son dakikalarına kadar olaysız geçti. Son konuşmacı Samuel Fielden konuşmasını bitirmek üzereyken alana giren polisler gösteriyi sonlandırmalarını ihtar edince Fielden kürsüden gösterinin olaysız geçtiğini konuşmayı bitirmek istediğini ileri sürerek buna itiraz etti. Polisin ısrarı ve ortamın giderek gerginleşmesi sırasında kalabalıktan atılal bir bomba polisin yanında patladı. Ortalık birdenbire karıştı, bir polis ölmüş ve yaklaşık 17'si yaralanmıştı (bunların altısı daha sonra öldüler). Bombanın hemen ardından açılan polis ateşi altında kaç işçinin öldüğü kesin olarak bilinmiyor, (4 ila 6). Meydandaki o atmosferi 1 Mayıs 1977'de Taksim'de olanlar daha iyi tahmin edebilirler. Atılan bombanın sorumlusu olarak üçü o gün konuşmacı olan 8 liberter yargılandı. 20 Ağustos 1886'da tarihe "Şikago Anarşistleri olarak geçen bu 8 işçi liderinin 7'sinin ölümüne (Albert Parsons, August Spies, George Engel, Adolph Fischer, Loiss Lingg, Samuel Fielden, Michael Schwab) ve birinin 15 yıl hapsedilmesine karar verildi. Savunmalarında düşüncelerinden, duygularından taviz vermemeleriyle toplumsal etkinliklerini sürdürdüler. Hapis cezası verilen Neebe karardan sonra şöyle konuşmuştu: "Bir darbede ölmenin santim santim ölmekten daha onurlu olduğuna inanıyorum... diğerleriyle birlikte asılmamak bana acı veriyor." 11 Kasım 1887'de Parsons, Spies, Engel ve Fischer asıldılar. Lingg, bir gün önce, gizlice temin ettiği bir bomba ile intihar etmişti. 1893 yılında Fielden, Neebe ve Schwab aslında yeterli kanıt bulunmadığını açıklayan bir pardon mesajıyla serbest bırakıldılar.

1 Mayıs hareketi ve Haymarket olayının tarihsel anlamı, henüz işçi olma, ücretli olma sıfatını, ekonomik sistemin bir parçası olmayı kabul edememiş insanların yarattığı yıllarca süren bir hareketliliğin doruk noktası oluşunda yatar. Evet, onlar henüz vida insan olmayı başaramayan, grevlerdeki talepleri ücretler veya çalışma süresiyle ilgili olsada, ne örgütlenme tarzları, ne de yaşamları işbölümündeki konumlarıyla izah edilemeyecek olan meteliksizlerdiler. Ne devlet onların taleplerine iş hayatının olağan bir parçası olarak bakıyordu ne de onlar. Örneğin Parsons, Spies ve diğerlerine ülkenin gelişimini baltalayan katiller olarak bakıyorlardı. Diğer yandan konumlarını radikal bir tarzda reddedememeleri, düşüncelerini ve tepkilerini yeterince etraflandıramamaları onların zaafı idi. 1886'yı izleyen yıllarda 8 saatlik işgücü uygulaması giderek yaygınlaştı. Bu, onların hem başarısı hem de başarısızlığı idi.

ABD'de sosyal bütünleşme sağlanıyordu. Bunun en iyi temsilcisi AFL (American Feeration of Lablor) adındaki sendikadır. 1886'dan itibaren giderek üye sayısını artıran bu sendika işçilerin yaşamlarının "iyileştirilimesi" dışında hiç bir amacı olmayan, devletle ve sermayeyle iyi illişkiler geliştiren yapısıyla, zaten artık ülkenin dünyadaki en "ileri" ülke olmasıyla da birlikte bu amacı doğrultusunda başarılı oldu.

1 Mayıs mücadelesi ve onun Şikago'lu beş Şövalye'si bugün tüm dünyada anılıyorlar. Asılmalarının onbirinci yıldönümünde Şikago'da Haymarket alanında yapılan bir konuşmadan, bir parçayı aktarmak istiyorum. Voltairine de Ceyre şöyle sesleniyordu: "Sizlere anarşinin, yönetenleri olmayan bir toplumsal düzen düşüncesinin vahşi bir hayal olduğunu söylerler; tasarlanabilecek en vahşi düzen, insanların hakimlere yalvarmakla, yönetenlere yaltaklanmakla parçalarını kurtarabilecekleri, rahata erecekleri bir düzendir. Halka bunu anlattıkları için bu insanlar öldürüldüler... Sizlere onların zorun savunucuları oldukları için asıldıklarınlı söylerler. Ne küstahça! Bu yaratıklar, insanlara öldürmenin ilmini aşılayan, vurmak ve öldürmek için eğittikleri ellere sopalar ve tüfekler veren, en az enerji sarfiyatıyla en çok öldürebilen makinelerle övünen, onların uygarlığını istemeyenlere yoketme savaşı ilan eden, gaspeden ve yakan, boğazlayan, asan, giyotinle, elektirikle idam edenler; onların zorun kötülüğünden bahsetmeye hakları yok'. Bu çoşkulu konuşmayı onun yetenekli kadın sesinden dinlemek elbette bir başka olurdu. Ama sizler, şanssızlık bu ya, benim yapmak istediğim bir-iki kritikle yetinmek zorundasınız. Şikago'lu liberterler tüm dünyada tanındılar. Liberler hareketin ve işçi hareketinin yüzyıllardır unutulmayan işimleri oldular. Marxist gelenek bile, nasıl olup da "küçük burjuva maceracıların" işçi hareketinin önde gelen isimleri olabildiğini nedense pek anlamaya çalışmadan, o "maceracıların" 1 Mayıs hareketindeki rollerini görmezden gelerek ya da onların liberterler olduklarını unutmuş görünerek ve böylece unutturarak da olsa onları andı. Fakat liberter olsun olmasın onlara ilişkin konuşanlar, yazanlar çoğunlukla onların aslında onların suçsuz oldukları, bombayla ilgileri olmadığı, mahkemenin bile birkaç yıl geç de olsa yeterli delil bulunmadığını kabul ettiği hususunda önemli bir yer verdiler.

Böyle bakıldığında kötü hakimler, seçilmiş jüri üyeleri, kirli bir cinayetin failleri oldular. Polislerin Haymarket alanına girmelerinin yaşsadışı olduğu, kitleyi kışkırttığı için asıl suçlunun polis şefi olduğu vb. söylendi. Tüm bunlar Sacco ve Vanzetti'nin idam edilmeleriyle ilgili yorumlara nasıl da benziyor. Lingg, mahkemedeki savunmasında sanki bu türden yorumlara engel olmak ister gibiydi: "Sizi aşağılıyorum ve nefret ediyorum sizden, yasalarınızdan, zorla ayakta tutuğunuz otoriteden, bu yüzden, asın beni.. Şiddete tüm kalbimle inanıyorum, bu yüzden, asın beni!"

Böyleyken onların "suçlu" olup olmadıklarını tartışmak, kamuoyunu etkilemek uğruna onları gerçek anlamlılıklarından uzaklaştırmak ve statükocu bir değerlendirme yapmak olur.

Voltairine de Cleyne yapılan alıntıda en korkunç düzenin insanların hakimlere "valla ben yapmadım" demek zorunda oldukları düzen olduğunu belirtirken "adaletsiz hakimler"e duyduğu nefreti ifade ediyor (konuşmacının diğer bölümlerinde ve onun diğer yıldönümü konuşmalarında susçsuzluk temasını daha açık cümlelerle görebiliyoruz).

Alıntının devamında tahakkümün zor kullanan yanında söz ediliyor. Gerçektende tahakkümün zor kullanan, insanları sefilce yaşamaya iten yapısı o dönemde oldukça belirgin. Somut yaşamlarının şartlandırmasıyla 1 Mayıs mücadelecilerinin talepleri ve hareketlilikleri de bu görüntünün etkisini taşıyordu.

Bugün bizler kapitalizmin insanlara o gün hayal edilebildiğinden çok daha fazla gündelik refah sunabildiğini ve daha az zora başvurabildiğini biliyoruz, oysa tahakküm her yerde. Elbette liberterler o zaman da tahakkümü yalnızca zorbalıkla tanımlamamışlardı. Ne kadar çalışıldığından öte, nasıl ve niçin çalışıldığını, hangi oranda paylaşıdığından öte, hangi tarzda paylaşıldığını, hangi refah seviyesinde değil, hangi iradede yaşandığını sorguluyorlardı. Bu günden bakıldığında ise bu sorgulamanın hareketin genel yapısına yeterince yansıtılamadığını görüyoruz. Şu ya da bu şekilde mücadelenin gündelikle koşullanan kendiliğinden yanı ağır basmış ve talepleri hareketin genelinde bu sınırlılıkta kalmıştı. Ama teorik hatalarla onları suçlamak bir bilimcinin dahi yapamayacağı bir şeydir. Ayrıca coşkuları sekiz saatlik iş günü talebiyle asla açıklanamaz ve mücadeleleri bugün taleplerinin ötesinde bir anlam taşıyor.

1 Mayıs, kendilerine dayatılan sosyal konumu nenuz benimsememiş olan işçilerin güzel direnişiydi. Parsons, Spies, Lingg, Engel ve Fischer'in bize ifade ettikleri doğru ise ne onların bombayı atmasında ne de atmamasında değil, inançlarına olan bağlılıklarında ve geride bıraktıkları insanlara duydukları güvendedir. Bu bağlılığı ve güveni Spies mahkemede şöyle ifade etmişti.:

"Bizler yaklaşan fırtınanın kuşlarıyız... Gün gelecek, sessizliğimiz bugün boğazladığınız seslerimizden daha gür olacak."

"Ben, ellerimle çalışıyorum! Sen, sen de ellerinle çalışıyorsun. Peki, bizim çalışıp kadar meydana getirdiğimizi bizlerden alacak güçlü eller, güçlerini nereden alıyorlar, nereden? NEREDEN!..."

düşünüyorum da...

...ve sinema

...ve sinema / 1
Aralık 1985

1960-1970 Türk Sinema Ortamı / Western İncelemesi / Küçük Dev Adam : Arthur Penn / Sineması ve Cüssesiyle: Orson Welles / Fitzcarraldo'nun Çekim Günlüğü Werner Herzog / İlk Renkli Türk Filmi / Türk Sineması İçin Bir Kavram: Necmi Zeka

... ve sinema / 2
Nisan 1986

1986 Sinema Günleri ve Filmler / Şiir ve Sinema / Auteur Kuramı / Woody Allen: Komedi ile Trajedi Arasında Dolaşmak İstiyorum / Claude Levi Strauss ve Sinema / Eisenstein: Bir Kart Bir Mektup / Asa Nisi Masa 8.5: Enis Batur / Aman Avcı Vurma Beni: Ömer Madra

... ve sinema / 3
Eylül 1986

Umberto Eco: Gülün Adı / Fransız Yeni Dalgası / Jean Luc Godard'a Göre Televizyon / Müzikal Söylem Yaratıyor / Eric Rohmer ve Töresel Öyküler / Nelson Pereira Dos Santos: Tutukluluk Anıları / Roland Barthes ve Sinema / Sinema Gerisindekiler / Sinema Günlerinin Ardından / Tutsak Filmler.

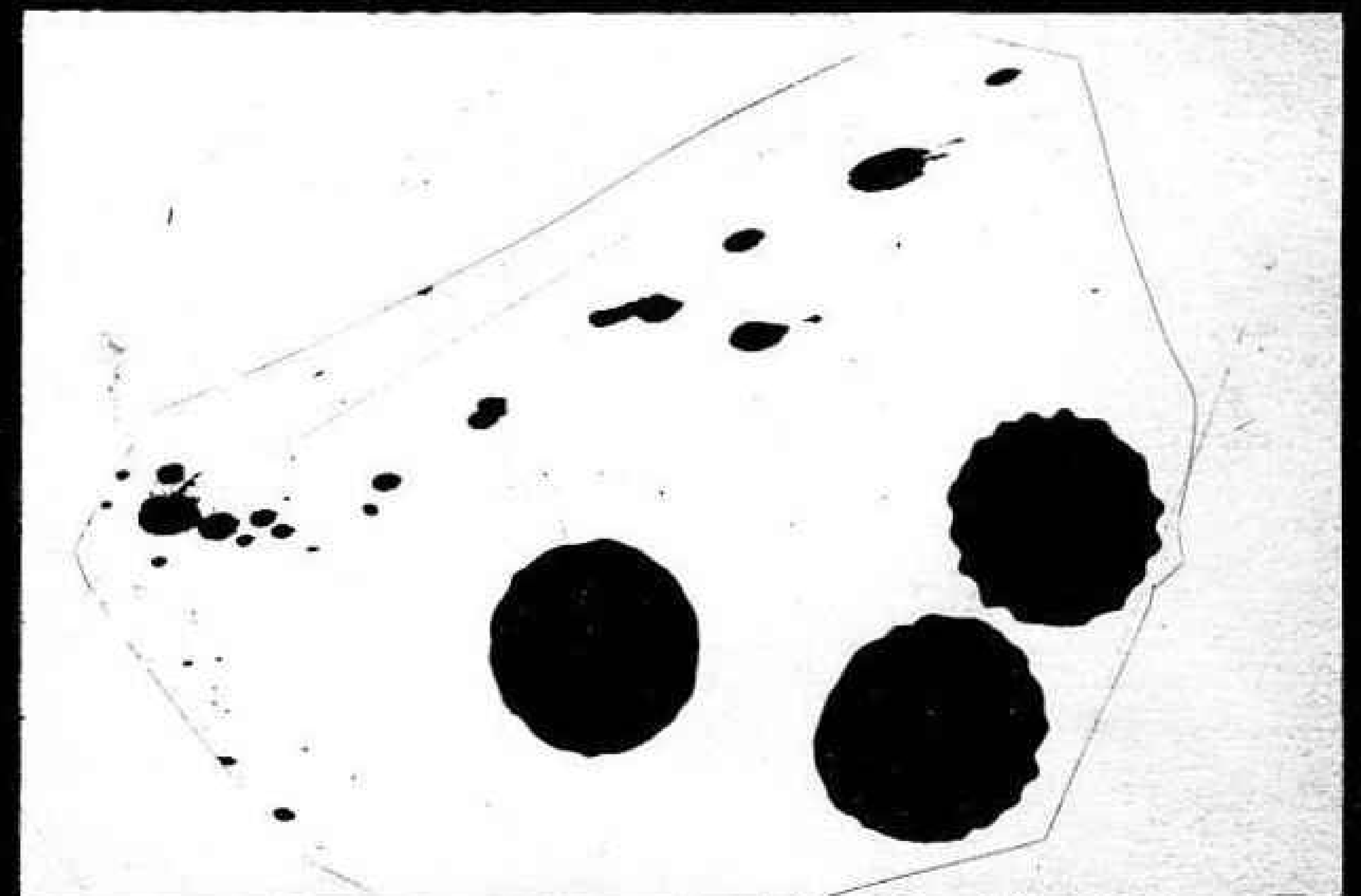
... ve sinema / 4
Nisan 1987

Alfred Hitchcock: Gerçek Bir Sinema Ustası mı, Yoksa İyi Bir Zanaatkâr mı? / Türk Sineması Nereye Gidiyor / Sinema Okullarında Tez Çalışmaları, Metin Erksan / Nezih Çoş Sinema Yazarıydı / 1987 Sinema Günleri

... ve sinema / 5
Temmuz 1987

1987 Sinema Günlerinden 11 Film / Sinemada Bir Mistik / Andrei Tarkovsky / Marcel Martin: Sinemanın Büyük Dönemi Bitmiştir / Bir Yaşam Öyküsü, Ken Russell / Oğuz Onaran, Müzikaller Değişiyor mu?

... ve sinema / 6
Eylül 1987

HİL YAYIN: Klodfarer Caddesi, Binbirdirek Meydanı No: 5/3 Cağaloğlu / İSTANBUL Tel: 527 79 21